

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens syfte och tillämpningsområde

1 § Genom denna lag genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

Lagen har till ändamål att undanröja och motverka hinder för en effektiv konkurrens i fråga om de produkter och tjänster som omfattas av lagen och att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet.

2 § Följande produkter omfattas av denna lag;

1. datormaskinvarusystem med allmänna användningsområden avsedda för konsument samt operativsystem till dessa maskinvarusystem,
2. betalningsterminaler,
3. bankomater, biljettförsäljningsautomater och incheckningsautomater som är avsedda för tillhandahållande av tjänster som omfattas av denna lag,
4. interaktiva självbetjäningsterminaler som tillhandahåller information, förutom terminaler som har monterats som integrerade delar av fordon, luftfartyg, fartyg eller rullande materiel, och som är avsedda för tillhandahållande av tjänster som omfattas av detta direktiv,
5. terminalutrustning för konsumentbruk som används för elektroniska kommunikationstjänster,

6. terminalutrustning för konsumentbruk som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster, och
7. läsplattor.

3 § Följande tjänster som är avsedda för konsumenter omfattas av denna lag;

1. elektroniska kommunikationstjänster, undantaget maskin- till maskintjänster,
2. tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster,
3. vissa inslag i luft-, buss-, järnvägs- och vattentransporttjänster,
4. banktjänster
5. e-böcker,
6. ändamålsenlig programvara för e-böcker, och
7. e-handelstjänster.

Denna lag omfattar inte följande innehåll på webbplatser och mobila applikationer;

1. förinspelade tidsberoende medier som offentliggjorts före den 28 juni 2025,
2. filformat för dokument som offentliggjorts före den 28 juni 2025,
3. kartor och karttjänster på nätet, om väsentlig information tillhandahålls på ett tillgängligt digitalt sätt för kartor som är avsedda för navigering,
4. innehåll från tredje part som varken finansieras eller utvecklas eller står under kontroll av den berörda ekonomiska aktören, och
5. webbplatser och mobila applikationers innehåll som kan klassificeras som arkiv, det vill säga endast innehåller innehåll som inte uppdaterats eller redigerats efter den 28 juni 2025.

Definitioner

4 § I denna lag betyder

audiovisuella medietjänster: tjänster enligt definitionen i artikel 1.1 a i direktiv 2010/13/EU;

banktjänster: tillhandahållande för konsumenter av följande banktjänster och finansiella tjänster;

1. kreditavtal som omfattas av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG eller Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/17/EU,

2. tjänsterna i avsnitt A punkterna 1, 2, 4 och 5 och avsnitt B punkterna 1, 2, 4 och 5 i bilaga I till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU,

3. betaltjänster enligt definitionen i artikel 4.3 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2366,

4. tjänster som är knutna till betalkontot enligt definitionen i artikel 2.6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/92/EU, och

5. elektroniska pengar enligt definitionen i artikel 2.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/110/EG;

betalningsterminal: anordning vars huvudsyfte är att göra det möjligt att genomföra betalningar med användning av betalningsinstrument enligt definitionen i artikel 4.14 i direktiv (EU) 2015/2366, vid ett fysiskt försäljningsställe men inte i en virtuell miljö;

busstransporttjänster för passagerare: de tjänster som omfattas av artikel 2.1. och 2.2 i förordning (EU) nr 181/2011;

datormaskinvarusystem med generella användningsområden som är avsett för konsumenter: en maskinvarukombination som utgör en komplett dator och som kännetecknas av att den har många olika funktioner, har förmågan att med lämplig programvara utföra de flesta vanliga databehandlingsuppgifter som konsumenter efterfrågar och är avsedd att användas av konsumenter, detta inkluderar persondatorer, i synnerhet stationära datorer, bärbara datorer, smarttelefoner och datorplattor;

distributör: fysisk eller juridisk person i leveranskedjan, förutom tillverkaren eller importören, som tillhandahåller en produkt på marknaden;

e-bok: en tjänst som inbegriper tillhandahållande av digitala filer som innehåller en elektronisk version av en bok som mestadels föreligger som text eller i grafisk form;

e-handelstjänster: tjänster som tillhandahålls på distans, genom webbplatser och tjänster för mobila enheter, på elektronisk väg och på individuell begäran av en konsument i syfte att ingå ett konsumentavtal;

ekonomisk aktör: tillverkaren, representanten, importören, distributören eller tjänsteleverantören;

elektronisk kommunikationstjänst: elektronisk kommunikationstjänst enligt definitionen i artikel 2.4 i direktiv (EU) 2018/1972;

harmoniserad standard: en harmoniserad standard enligt definitionen i artikel 2.1 c i förordning (EU) nr 1025/2012;

importör: fysisk eller juridisk person som är etablerad inom unionen och släpper ut en produkt från ett tredjeland på unionsmarknaden;

järnvägstransporttjänster för passagerare: all persontrafik på järnväg som avses i artikel 2.1 i förordning (EG) nr 1371/2007, med undantag för de tjänster som avses i artikel 2.2 i den förordningen;

konsument: fysisk person som köper produkten i fråga eller är mottagare av tjänsten i fråga för ändamål som ligger utanför dennes handel, företag, hantverksverksamhet eller yrke;

lufttransporttjänster för passagerare: kommersiella luftfartstjänster för passagerare enligt definitionen i artikel 2 1 i förordning (EG) nr 1107/2006 i samband med avfärd från, transitering genom eller ankomst till en flygplats, när flygplatsen är belägen inom en medlemsstats territorium, inbegripet flygningar som avgår från en flygplats som är belägen i ett tredjeland till en flygplats som är belägen inom en medlemsstats territorium, om tjänsterna tillhandahålls av ett unionslufttrafikföretag;

läsplatta: särskild utrustning, inklusive både maskinvara och programvara, som används för att disponera, navigera i, läsa och använda e-bokfiler;

mikroföretag: ett företag med färre än tio anställda och som har en årsomsättning som inte överstiger 2 miljoner euro eller en årlig balansomslutning som inte överstiger 2 miljoner euro;

operativsystem: programvara som bland annat hanterar gränssnittet till yttre maskinvara, schemalägger uppgifter, tilldelar lagring, och presenterar ett standardgränssnitt för användaren när inget tillämpningsprogram körs, inklusive ett grafiskt användargränssnitt, oavsett om sådan programvara är inbyggd i datormaskinvara med generella användningsområden som är avsedd för konsumenter eller utgör fristående programvara som är avsedd att köras på datormaskinvara med generella användningsområden som är avsedd för konsumenter, men exklusive en operativsystemladdare, bios (basic input-output system) eller andra fasta program som behövs vid start av en dator eller när operativsystemet installeras;

produkt: ett ämne, preparat eller annan vara framställd genom en tillverkningsprocess, dock inte livsmedel, foder, levande växter och djur, produkter av mänskligt ursprung samt produkter av växter och djur med direkt koppling till deras framtida fortplantning;

regionaltransporter: regional trafik enligt definitionen i artikel 3.7 i direktiv 2012/34/EU, dock endast avseende: järnväg, buss, tunnelbana, spårväg och trådbuss;

representant: en fysisk eller juridisk person som är etablerad inom unionen och som enligt en skriftlig fullmakt från tillverkaren har rätt att i dennes ställe utföra särskilda uppgifter;

släppa ut på marknaden: det första tillhandahållandet av en produkt på unionsmarknaden;

stads- och förortstransporter: stads- och förortstrafikenligt definitionen i artikel 3.6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/34/EU (34), dock endast avseende: järnväg, buss, tunnelbana, spårväg och trådbuss;

tekniska specifikationer: en teknisk specifikation enligt definitionen i artikel 2.4 i förordning (EU) nr 1025/2012 som ger förutsättningar för att uppfylla de tillgänglighetskrav som gäller för en produkt eller tjänst;

terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet, som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster: all utrustning vars huvudsyfte är att ge åtkomst till audiovisuella medietjänster;

tidsberoende medier: ljud eller video, en kombination av ljud och video, eller något av de föregående i kombination med möjligheter till interaktion;

tillhandahållande på marknaden: leverans av en produkt för distribution, förbrukning eller användning på unionsmarknaden i samband med kommersiell verksamhet, mot betalning eller kostnadsfritt;

tillverkare: fysisk eller juridisk person som tillverkar eller låter konstruera eller tillverka en produkt och saluför den produkten, i eget namn eller under eget varumärke.

tjänst: tjänst enligt definitionen i artikel 4.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG (27);

tjänsteleverantör: en fysisk eller juridisk person som tillhandahåller en tjänst på unionsmarknaden eller som erbjuder sig att tillhandahålla en sådan tjänst till konsumenterna i unionen;

tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster: tjänster som överförs via elektroniska kommunikationsnät som används för att identifiera, välja, ta emot information om samt konsultera audiovisuella medietjänster och eventuella tillhandahållna funktioner, såsom undertexter för döva och hörselskadade personer, syntolkning, talad textning och teckenspråkstolkning, som resultat av genomförandet av åtgärder för att göra tjänsterna tillgängliga i enlighet med vad som avses i artikel 7 i direktiv 2010/13/EU, och omfattar även elektroniska programguider (EPG);

vattentransporttjänster för passagerare: de persontrafiktjänster som omfattas av artikel 2.1 i förordning (EU) nr 1177/2010, med undantag för de tjänster som avses i artikel 2.2 i den förordningen.

Tillgänglighetskrav

5 § Produkter och tjänster som omfattas av denna lag ska vara utformade så att de uppfyller föreskrivna krav på tillgänglighet. En ekonomisk aktör får endast släppa ut produkter på marknaden och endast tillhandahålla tjänster om dessa uppfyller sådana krav.

Vad som sägs i första stycket gäller inte mikroföretag som tillhandahåller tjänster.

6 § Ett tillgänglighetskrav som föreskrivs med stöd av 5 § första stycket gäller inte om

a) kravet innebär en större förändring av en produkts eller en tjänsts grundläggande karaktär, eller

b) kravet är oskäligt betungande för den berörde ekonomiska aktören.

Första stycket b) får inte åberopas om den ekonomiske aktören har erhållit externa medel för att förbättra tillgängligheten av den aktuella produkten eller tjänsten.

7 § Den ekonomiska aktör som åberopar 6 § första stycket ska informera den myndighet som bedriver marknads kontroll eller tillsyn om detta, samt göra en bedömning där den ekonomiska aktören tydligt redogör för och motiverar sitt ställningstagande.

Ett mikroföretag som hanterar produkter och som har åberopat 6 § första stycket, ska på begäran förse marknads kontrollmyndig-

heten med de uppgifter som är relevanta för bedömningen enligt första stycket.

8 § Produkter och tjänster som helt eller delvis överensstämmer med en harmoniserad standard till vilken hänvisningar har offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning ska förutsättas överensstämma med tillgänglighetskraven som föreskrivs i 5 § första stycket i den utsträckning kraven omfattas av standarden.

EU-försäkran och CE-märkning

9 § I en EU-försäkran om överensstämmelse ska det framgå att tillämpliga tillgänglighetskrav är uppfyllda.

Om en ekonomisk aktör har åberopat 6 § ska denne i sin försäkran ange vilka tillgänglighetskrav som omfattas av undantaget.

10 § För CE-märkning av produkter ska gälla de allmänna principer som finns angivna i artikel 30 i förordningen (EG) nr 765/2008 om krav för ackreditering och marknads kontroll i samband med saluföring av produkter och upphävande av förordning (EEG) nr 339/93.

11 § CE-märkningen ska anbringas på produkten eller dess märkskylt så att den är synlig, läsbar och outplånlig. Om detta inte är möjligt eller lämpligt på grund av produktens art ska märket anbringas på förpackningen och i de medföljande dokumenten.

CE-märkningen ska anbringas innan produkten släpps ut på marknaden.

Krav på dokumentation av tjänsters överensstämmelse

12 § Tjänster som omfattas av denna lag ska förses med information om hur tjänsten uppfyller tillgänglighetskraven. Om en tjänstleverantör har åberopat något av undantagen i 6 § ska det av denna information även framgå vilka tillgänglighetskrav som omfattas av undantaget.

Skyldigheter för ekonomiska aktörer som hanterar produkter

13 § En distributör ska iaktta vederbörlig omsorg i förhållande till tillgänglighetskraven.

14 § Om en importör eller en distributör släpper ut en produkt på marknaden i eget namn eller under eget varumärke, eller ändrar en produkt som redan släppts ut på marknaden på ett sådant sätt att överensstämmelsen med föreskrivna krav kan påverkas, övertar importören eller distributören tillverkarens skyldigheter enligt denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och direkt tillämpliga rättsakter som har antagits med stöd av direktiv (EU) nr 2019/882.

15 § Tillverkare, importörer och distributörer ska på begäran av behörig marknadskontrollmyndighet lämna uppgift om de levererat eller mottagit produkter från någon annan ekonomisk aktör.

16 § En tillverkare får genom skriftlig fullmakt utse en representant som ska utföra de uppgifter som anges i fullmakten.

Skyldigheter för tjänsteleverantörer

17 § En tjänsteleverantör ska säkerställa att de tjänster som denne utformar och tillhandahåller är försedda med sådan information som avses i 12 § samt redogöra för hur tjänsten uppfyller tillgänglighetskraven.

En tjänsteleverantör som tillhandahåller en tjänst till en konsument ska säkerställa att tjänsten uppfyller tillgänglighetskraven.

En utgivare av e-böcker ska uppfylla tillgänglighetskraven även om den inte är tjänsteleverantör.

18 § En tjänsteleverantör ska på motiverad begäran av en tillsynsmyndighet lämna all information som behövs för att visa att tjänsten uppfyller tillgänglighetskraven.

En tjänsteleverantör ska samarbeta med berörda tillsynsmyndigheter om de åtgärder som ska vidtas för att tjänsten ska uppfylla föreskrivna krav.

Marknadskontroll av produkter

19 § Den myndighet som regeringen bestämmer utövar marknadskontroll över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs.

20 § Marknadskontroll ska utövas i enlighet med artiklarna 2.3, 4.3 b och d, 10.2, 11.3, 11.5, 11.7, 14.1, 14.2, 14.4 a, b, e och j, 15, 16.1–5, 17, 18, 22, 34.1, 34.3 a, samt 34.4 i förordning (EU) 2019/1020.

21 § Marknadskontrollmyndigheten får återkräva alla kostnader för marknadskontroll från en ekonomisk aktör om det vid kontrollen visar sig att produkten inte överensstämmer med tillgänglighetskraven.

Tillsyn av tjänster

22 § Den myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen följs.

23 § Om en myndighet som utövar tillsyn finner att en tjänst inte uppfyller kraven enligt denna lag, får myndigheten ålägga den eller de ansvariga ekonomiska aktörerna att vidta korrigerande åtgärder. Myndigheten ska ange den tidsram inom vilken sådana åtgärder ska ha vidtagits.

Om en ekonomisk aktör inte har vidtagit korrigerande åtgärder inom föreskriven tid får myndigheten besluta om förelägganden och förbud som är nödvändiga för att få den bristande överensstämmelsen att upphöra.

24 § De av tillsynsmyndigheten vidtagna åtgärderna får inte ha en längre varaktighet än vad som är nödvändigt för att uppfylla åtgärdens syfte. Åtgärden får inte vara mer långtgående än vad som behövs och får endast vidtas om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till det ingrepp som åtgärden avser.

Gemensamma bestämmelser för marknadskontroll och tillsyn

25 § Om en myndighet som utövar marknadskontroll eller tillsyn finner felaktigheter i en bedömning som gjorts med stöd av 6 § får myndigheten förelägga den ekonomiske aktören att åtgärda de identifierade bristerna. Myndigheten ska ange den tidsram inom vilken sådana åtgärder ska ha vidtagits.

Om den ekonomiske aktören inte vidtar de angivna åtgärderna får myndigheten förelägga den ekonomiska aktören att inom en viss angiven tid göra en ny bedömning.

26 § En marknadskontrollmyndighet eller en tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att denna lag och föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen ska efterlevas.

Ett föreläggande eller förbud enligt denna lag får förenas med vite.

27 § På begäran av en marknadskontrollmyndighet eller en tillsynsmyndighet ska Polismyndigheten lämna den hjälp som behövs när myndigheten vidtar åtgärder i sin marknadskontroll- eller tillsynsverksamhet om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att en polismans särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller
2. det annars finns synnerliga skäl.

Sanktionsavgifter

28 § En myndighet som utövar marknadskontroll eller tillsyn får ålägga en ekonomisk aktör att betala sanktionsavgift om den ekonomiske aktören har överträtt en bestämmelse enligt denna lag som ställer krav på den produkt eller tjänst som aktören tillhandahåller eller som medför skyldigheter för den ekonomiske aktören.

Sanktionsavgift ska tas ut även om överträdelsen inte har skett uppsåtligen eller av oaktsamhet.

I ringa fall ska någon sanktionsavgift inte beslutas.

Innan en myndighet beslutar om sanktionsavgift ska den som anspråket riktar sig mot ges tillfälle att yttra sig.

29 § Sanktionsavgiften ska uppgå till lägst 10 000 kronor och högst 10 000 000 kronor.

När sanktionsavgiftens storlek bestäms ska hänsyn tas till hur allvarlig överträdelsen är samt betydelsen av den bestämmelse som överträdelsen avser.

Sanktionsavgiften får sättas ned helt eller delvis om det finns särskilda skäl eller om det annars med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt att ta ut avgiften.

Sanktionsavgiften ska tillfalla staten.

30 § Tillsynsmyndigheten eller marknadskontrollmyndigheten prövar frågor om sanktionsavgifter.

En sanktionsavgift får inte beslutas senare än fem år från den tidpunkt då överträdelsen upphörde.

31 § Sanktionsavgiften ska betalas inom trettio dagar från det att beslutet fick laga kraft eller inom den längre tid som anges i beslutet. Om avgiften inte betalas inom denna tid, ska beslutande myndighet lämna den obetalda avgiften för indrivning.

Bestämmelser om indrivning finns i lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Avgiften faller bort i den utsträckning som verkställighet inte har skett inom fem år från det att beslutet fick laga kraft.

32 § En myndighet får inte besluta om sanktionsavgift för en överträdelse som har föranlett straff eller som omfattas av ett föreläggande eller förbud vid vite och samma överträdelse ligger till grund för en ansökan om utdömande av vitet.

Överklagande

33 § Ett beslut som fattas med stöd av denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Bemyndiganden

34 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om;

1. vad som avses med produkter och tjänster enligt 2 och 3 §§,
2. krav på tillgänglighet enligt 5 §,
3. vad som avses med större förändring av grundläggande karaktär och oskäligt betungande enligt 6 §,
4. den bedömning som den som den ekonomiske aktören ska göra enligt 7 §,
5. EU-försäkran och CE-märkning enligt 9–11 §§,
6. information om hur en tjänst uppfyller kraven på tillgänglighet och om vilka tillgänglighetskrav som undantas från tillgänglighetskraven enligt 12 §,
7. skyldigheter för en ekonomisk aktör i fråga om produkter avseende märkning av utrustning, tillhandahållande av bruksanvisningar, säkerhetsinformation och annan dokumentation eller information enligt 13–15 §§,
8. fullmakt enligt 16 §,
9. skyldigheter för en tjänsteleverantör enligt 17 och 18 §§, och
10. hur kontroll och tillsyn ska genomföras enligt 23–27 §§.

-
1. Denna lag träder i kraft den 28 juni 2025.
 2. Tjänsteleverantörer får fortsätta att tillhandahålla sina tjänster med hjälp av produkter som lagligen, före ikraftträdandet av denna lag, användes av dem för att tillhandahålla liknande tjänster, dock längst till den 28 juni 2030.
 3. Tjänsteavtal som ingås före ikraftträdandet av denna lag får fortsätta att gälla utan ändring till slutet av giltighetstiden, men inte längre än till den 28 juni 2030.
 4. Självbetjäningsterminaler som lagligen användes av tjänsteleverantörer för tillhandahållande av tjänster före ikraftträdandet av denna lag får fortsätta att användas vid tillhandahållande av liknande tjänster under en period av 20 år efter det att de togs i bruk.

1.2 Förslag till lag (2022:000) om ändring i lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster¹ att det ska införas en ny paragraf, 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a §

I lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster finns bestämmelser om tillgänglighetskrav

Denna lag träder i kraft den 28 juni 2025

¹ Senaste lydelse 2014:1454.

1.3 Förslag till lag (2022:000) om ändring i marknadsföringslagen (2008:486)

Härigenom föreskrivs i fråga om marknadsföringslagen² (2008:486) att 22 a § ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 a §³

Vid andra avtal än distansavtal och avtal utanför affärslokaler enligt 1 kap. 2 § lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler ska näringsidkaren innan avtalet ingås ge konsumenten klar och begriplig information om

1. sitt namn och telefonnummer samt sin gatuadress och e-postadress,
2. produktens huvudsakliga egenskaper i den omfattning som är lämplig med hänsyn till produkten och till hur informationen ges,
3. produktens pris, inbegripet skatter och avgifter, eller, om priset inte kan anges i förväg, hur priset beräknas,
4. kostnader för leverans eller porto och andra tillkommande kostnader,
5. villkoren för betalning samt för leverans eller fullgörande på något annat sätt och tidpunkt för leverans eller fullgörande,
6. den rätt som konsumenten har att reklamera enligt lag och hur reklamation kan göras,
7. åtaganden från näringsidkaren eller tillverkaren om att, utöver vad som följer av lag, betala tillbaka det som betalats för produkten, byta ut eller reparera den eller utföra någon form av service på den, ifall produkten inte överensstämmer med uppgifter som lämnats i utfästelser eller marknadsföring eller om det finns andra avvikelser från uppgifter som lämnats på ett sådant sätt,
8. den assistans och service som gäller efter försäljningen,
9. avtalets löptid,
10. villkoren för att säga upp avtalet, om det gäller tills vidare eller förnyas automatiskt, och
11. funktionen hos digitalt innehåll, inbegripet tekniska skyddsåtgärder, och, i den utsträckning näringsidkaren känner till eller rim-

² Senaste lydelse 2020:338.

³ Senaste lydelse 2020:170.

ligen kan förväntas känna till det, vilken maskin- och programvara som krävs för att använda det digitala innehållet.

Informationsskyldigheten enligt första stycket gäller inte, om informationen framgår av sammanhanget. Informationsskyldigheten gäller inte heller i fråga om

1. vardagliga avtal som fullgörs omedelbart,
2. andra avtal om fast egendom än sådana som avser uthyrning av fast egendom, eller
3. avtal som anges i 2 kap. 1 § andra stycket 1, 2 och 6–8 samt fjärde stycket och i 3 kap. lagen om distansavtal och avtal utanför affärslokaler.

I lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster finns bestämmelser om tillgänglighetskrav.

Denna lag träder i kraft den 28 juni 2025

1.4 Förslag till lag (2022:000) om ändring i lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler⁴ att det ska införas en ny paragraf, 1 kap. 5 §, och närmast före 1 kap. 5 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

5 §

Tillgänglighet

I lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster finns bestämmelser om tillgänglighetskrav.

Denna lag träder i kraft den 28 juni 2025.

⁴ Senaste lydelse 2020:169.

1.5 Förslag till lag (2022:000) om ändring i den i promemorian Genomförande av direktivet om inrättande av en kodex för elektronisk kommunikation föreslagna lagen om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs i fråga om den i promemorian ”Genomförande av direktivet om inrättande av en kodex för elektronisk kommunikation föreslagna lagen om elektronisk kommunikation” att det ska införas en ny paragraf, 7 kap. 37 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

37 a §

I lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster finns bestämmelser om tillgänglighetskrav.

Denna lag träder i kraft den 28 juni 2025

1.6 Förslag till lag (2022:000) om ändring i radioutrustningslagen (2016:392)

Härigenom föreskrivs i fråga om radioutrustningslagen ((2016:392) att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/53/EU av den 16 april 2014 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om tillhandahållande på marknaden av radio-utrustning och om upphävande av direktiv 1999/5/EG.

Lagen innehåller bestämmelser om tillhandahållande av radioutrustning på marknaden och om viss användning av sådan utrustning.

I lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation finns det bestämmelser om användning av radiosändare.

I lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster finns bestämmelser om tillgänglighetskrav.

Denna lag träder i kraft den 28 juni 2025.

1.7 Förslag till förordning (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster

Härigenom föreskrivs följande

1 § Denna förordning kompletterar lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster. Termer och uttryck som används i förordningen har samma betydelse som i lagen.

Krav på tillgänglighet

2 § Samtliga produkter som omfattas av lagen om digital tillgänglighet för produkter och tjänster ska uppfylla de krav på tillgänglighet som anges i bilaga 1 till denna förordning.

Post- och telestyrelsen får meddela ytterligare föreskrifter om särskilda krav på tillgänglighet som ska gälla för specifika produkter eller produktkategorier.

3 § Samtliga tjänster som omfattas av lagen om digital tillgänglighet för produkter och tjänster ska uppfylla de krav på tillgänglighet som anges i bilaga 1 till denna förordning.

Post- och telestyrelsen får meddela ytterligare föreskrifter om krav på tillgänglighet om inte annat anges i denna paragraf.

Myndigheten för digital förvaltning får, efter att ha gett Post- och telestyrelsen tillfälle att yttra sig, meddela ytterligare föreskrifter om krav på tillgänglighet för webbplatser och mobila webbapplikationer för samtliga tjänster som omfattas av lagen (2022:000) om digital tillgänglighet för produkter och tjänster.

Myndigheten för press, radio och tv får, efter att ha gett Post- och telestyrelsen tillfälle att yttra sig, meddela ytterligare föreskrifter om särskilda krav på tillgänglighet som ska gälla för tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster.

Myndigheten för tillgängliga medier får, efter att ha gett Post- och telestyrelsen tillfälle att yttra sig, meddela ytterligare föreskrifter om e-böcker och ändamålsenlig programvara för e-böcker.

Transportstyrelsen och Konsumentverket får meddela ytterligare föreskrifter om krav på den information om tillgänglighet som ska lämnas för transporttjänster. Fördelningen mellan Transportstyrel-

sens och Konsumentverkets föreskriftsrätt ska vara den samma som följer av förordningen (2014:1463) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar.

4 § Post- och telestyrelsen får meddela föreskrifter om verkställighet av lagen (2022:000) om digital tillgänglighet för produkter och tjänster och denna förordning.

Oskäligt betungande

5 § Vid bedömningen av om en åtgärd är oskäligt betungande enligt 6 § första stycket punkten b lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster ska den ekonomiska aktören utgå från

a) förhållandet mellan nettokostnaderna för efterlevnad av tillgänglighetskraven och de ekonomiska aktörernas totala kostnader för tillverkning, distribution eller import av produkten eller tillhandahållandet av tjänsten,

b) förhållandet mellan nettokostnaderna för efterlevnad av tillgänglighetskraven och den ekonomiska aktörens nettoomsättning, och

c) uppskattade kostnader och fördelar för de ekonomiska aktörerna, inklusive tillverkningsprocesser och investeringar, i förhållande till den uppskattade fördelen för personer med funktionsnedsättning, med hänsyn tagen till antalet specifika produkter eller tjänster och hur ofta de används.

Bedömningen ska göras utifrån den kunskap och information som den ekonomiska aktören har tillgång till vid tidpunkten för när bedömningen upprättas.

Post- och telestyrelsen ska utforma och tillhandahålla verktyg för att ekonomiska aktörer ska kunna göra vederbörliga skattningar av de uppskattade fördelarna för personer med funktionsnedsättning.

6 § Den ekonomiska aktör som åberopar 6 § lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster ska informera den myndighet som bedriver marknads kontroll eller tillsyn om detta.

Den bedömning som ligger till grund för ställningstagandet enligt 7 § lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster ska dokumenteras. Den ekonomiska aktören är skyldig att bevara denna dokumentation i minst fem år. På begäran av mark-

nadskontrollmyndighet eller tillsynsmyndighet ska den ekonomiska aktören tillhandahålla en kopia på denna bedömning.

En tjänsteleverantör ska göra en ny bedömning minst vart femte år. Om den berörda tjänsten ändras eller om en tillsynsmyndighet begär det ska en ny bedömning göras även om kortare tid än fem år har förflutit sedan den senaste bedömningen gjordes.

Krav på formalia och information

7 § En EU-försäkran om överensstämmelse ska vara utformad enligt förslaget i bilaga III till beslut nr 768/2008/EG. EU-försäkran ska innehålla en redogörelse för de krav på tillgänglighet som är tillämpliga på produkten. I den mån det är nödvändigt för bedömning av överensstämmelse ska försäkran även innehålla en beskrivning av produktens utformning, tillverkning och funktion. EU-försäkran om överensstämmelse ska därutöver vara utformad så att det utifrån denna, eller den tekniska dokumentation som denna hänvisar till, är möjligt att bedöma om produkten överensstämmer med relevanta krav på tillgänglighet.

Det ska upprättas en EU-försäkran om överensstämmelse för varje produktmodell.

Om en produkt omfattas av mer än en unionsrättsakt där det ställs krav på EU-försäkran om överensstämmelse ska en gemensam EU-försäkran om överensstämmelse upprättas för samtliga unionsrättsakter.

Tillverkaren ska bevara den tekniska dokumentationen och EU-försäkran om överensstämmelse i fem år efter det att produkten släpptes ut på marknaden. För det fall en produkt har importerats från en tillverkare ansvarar importören för att marknadskontrollmyndigheter får tillgång till denna dokumentation.

8 § Tillverkaren ska upprätta EU-försäkran om överensstämmelse samt anbringa CE-märkning på produkten.

9 § Tillverkaren ska säkerställa att kraven på tillgänglighet kommer att uppfyllas även vid serietillverkning.

Tillverkaren ska säkerställa att produkten även i övrigt är försedd med korrekt märkning, identifikations- och kontaktuppgifter, bruksanvisningar samt säkerhetsföreskrifter.

10 § För det fall en produkt har importerats från en tillverkare ska importören förse produkten med sina kontaktuppgifter.

Innan en importör släpper ut en produkt på marknaden ska den säkerställa att tillverkaren har upprättat en EU-försäkran om överensstämmelse som beskriver för produkten relevanta krav på tillgänglighet, har anbringat CE-märkning på produkten samt i övrigt har uppfyllt föreskrivna krav på märkning, identifikations- och kontaktuppgifter, bruksanvisningar samt säkerhetsföreskrifter.

Om en produkt inte anses uppfylla föreskrivna krav på tillgänglighet ska importören informera tillverkaren och marknadskontrollmyndigheterna om detta.

11 § En tillverkare eller importör som anser eller har skäl att tro att en produkt som de har släppt ut på marknaden inte uppfyller de krav på tillgänglighet som gäller för produkten, ska omedelbart vidta de korrigerande åtgärder som behövs för att åtgärda detta.

Om bristande överensstämmelse kan konstateras ska tillverkaren eller importören omedelbart underrätta behöriga myndigheter i samtliga medlemsstater där de har tillhandahållit produkten samt tydligt redogöra för de korrigerande åtgärder som har vidtagits.

Tillverkare och importörer ska föra ett register över produkter som inte överensstämmer med kraven på tillgänglighet. Till registret ska även finnas en redogörelse för vilka klagomål som framförts med anledning av den bristande överensstämmelsen.

12 § Innan en distributör tillhandahåller en produkt på marknaden ska den kontrollera att produkten är försedd med CE-märkning och åtföljs av nödvändig dokumentation, bruksanvisningar samt säkerhetsföreskrifter.

Om en distributör anser eller har skäl att tro att en produkt som den tillhandahåller på marknaden inte överensstämmer med föreskrivna krav på tillgänglighet ska distributören försäkra sig om att korrigerande åtgärder vidtas eller att produkten dras tillbaka från marknaden.

Om en produkt inte anses uppfylla föreskrivna krav på tillgänglighet ska distributören informera tillverkaren, importören och marknadskontrollmyndigheterna om detta. Om distributören har tillhandahållit produkten i flera medlemsstater ska den omedelbart underrätta behöriga myndigheter i respektive medlemsstat om den bristande överensstämmelsen samt om de korrigerande åtgärder som har vidtagits.

13 § Tillverkarens representant ska utföra de uppgifter som anges i fullmakten från tillverkaren. Fullmakten ska ge den bemyndigade företrädaren rätt att

a) kunna uppvisa EU-försäkran om överensstämmelse och den tekniska dokumentationen för de nationella marknadskontrollmyndigheterna under en period på fem år,

b) på motiverad begäran av en behörig nationell myndighet ge den myndigheten all information och dokumentation som behövs för att visa att produkten överensstämmer med kraven,

c) på de behöriga nationella myndigheternas begäran samarbeta med dem om alla åtgärder som vidtas för att undanröja bristande överensstämmelse med de tillämpliga tillgänglighetskraven hos de produkter som omfattas av fullmakten.

Skyldigheterna för en tillverkare att konstruera och tillverka produkter så att de överensstämmer med tillgänglighetskraven samt att upprätta den tekniska dokumentationen får inte delegeras till representanten.

14 § Tjänsteleverantören ska ta fram och tillhandahålla information om hur en tjänst uppfyller tillämpliga tillgänglighetskrav.

Informationen ska innehålla en redogörelse för de krav på tillgänglighet som är tillämpliga på tjänsten. I den mån det är nödvändigt för bedömning av överensstämmelse ska informationen även innehålla en beskrivning av tjänstens utformning och funktion.

Om en tjänsteleverantör anser att en tjänst inte uppfyller föreskrivna krav på tillgänglighet ska den omedelbart underrätta övriga berörda tjänsteleverantörer samt behöriga myndigheter i samtliga medlemsstater där tjänsten tillhandahålls.

Marknadskontroll och tillsyn

15 § Post- och telestyrelsen ska vara marknadskontrollmyndighet.

16 § Om en produkt som konstateras inte uppfylla kraven enligt lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster även tillhandahålls på marknaden i en annan medlemsstat, ska marknadskontrollmyndigheten informera marknadskontrollmyndigheten i den andra medlemsstaten samt Europeiska unionens kommission om detta samt om de åtgärder som den har beslutat om med anledning av den bristande överensstämmelsen.

17 § Ett ärende om tillsyn inleds på tillsynsmyndighetens eget initiativ eller efter anmälan från konsument, näringsidkare eller annan offentlig aktör.

18 § Om inget annat anges i denna förordning ska Post- och telestyrelsen vara behörig myndighet att utöva tillsyn enligt lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster.

Myndigheten för press, radio och tv ska utöva tillsyn över tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster enligt lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster.

Myndigheten för tillgängliga medier ska utöva tillsyn över e-böcker och ändamålsenlig programvara enligt lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster.

Konsumentverket och Transportstyrelsen ska utöva tillsyn över krav enligt lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster på den information om tillgänglighet som ska lämnas för transporttjänster utom vad avser lufttransporttjänster. Fördelningen mellan Transportstyrelsen och Konsumentverket ska vara densamma som följer av förordning (2014:1463) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar.

Transportstyrelsen ska utöva tillsyn över krav enligt lagen (2022:000) om digital tillgänglighet till produkter och tjänster på den information om tillgänglighet som ska lämnas för lufttransporttjänster

Post- och telestyrelsen ska samordna ett tillsynsuppdrag i de fall där ett tillsynsärende kan komma att beröra flera tillsynsmyndigheters ansvarsområden.

Sanktioner

19 § Sanktionsavgiften ska betalas till Kammarkollegiet.

Bemyndiganden

20 § Post- och telestyrelsen får utöver vad som förskrivs i 2–3 §§ meddela ytterligare föreskrifter om;

1. ekonomiska aktörers skyldighet att lämna information enligt 6 §,
2. formalia och information enligt 7–12 §§,
3. fullmakt enligt 13 §,
4. tjänsteleverantörers informationsskyldighet enligt 14 §, och
5. marknadskontroll och tillsyn enligt 15–18 §§.

Denna förordning träder i kraft den 28 juni 2025.

Bilaga 1

Förteckning över krav på produkter och tjänster.

I. Följande krav på tillgänglighet gäller för samtliga produkter som omfattas av lagen (2022:xxx) om digital tillgänglighet för produkter och tjänster.

Produkter ska åtföljas, om möjligt i eller på produkterna, av lättillgänglig information om deras funktion och tillgänglighetsfunktioner.

Krav på tillhandahållande av information:

a) Den information om användningen av produkten som tillhandahålls på själva produkten (märkning, bruksanvisning och varning) ska

i) kunna uppfattas med mer än ett sinne,

ii) presenteras på ett begripligt sätt,

iii) presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta,

iv) presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken.

B) Produktbruksanvisningar som inte tillhandahålls på själva produkten utan som görs tillgängliga genom användning av produkten eller på annat sätt, till exempel på en webbplats, inklusive information om produktens tillgänglighetsfunktioner samt hur de aktiveras och deras interoperabilitet med hjälpölsningar, ska vara offentligt tillgängliga när produkten släpps ut på marknaden och ska

i) kunna uppfattas med mer än ett sinne,

ii) presenteras på ett begripligt sätt,

iii) presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta,

iv) presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken,

v) när det gäller innehåll, göras tillgängliga i textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjande format som kan presenteras på olika sätt och kunna uppfattas med mer än ett sinne,

vi) åtföljas av en alternativ presentation av eventuella delar som inte består av text,

vii) inbegripa den beskrivning av produktens användargränssnitt (hantering, kontroll och återkoppling, input och output) som tillhandahålls i enlighet med kravet på användargränssnitt och funktionell utformning; i beskrivningen ska man för vart och ett av leden i kravet på användargränssnitt och funktionell utformning ange om produkten har dessa egenskaper,

viii) inbegripa en beskrivning av produktens funktionalitet, som tillhandahålls genom funktioner som syftar till att tillgodose behoven hos personer med funktionsnedsättning, i enlighet med kravet på användargränssnitt och funktionell utformning; i beskrivningen ska man för vart och ett av leden i kraven på användargränssnitt och funktionell utformning ange om produkten har dessa egenskaper,

ix) inbegripa en beskrivning av produktens programvaru- och maskinvarugränssnitt med hjälpmedel; beskrivningen ska innehålla en förteckning över de hjälpmedel som har testats tillsammans med produkten.

Användargränssnitt och funktionell utformning:

Produkten, inklusive dess användargränssnitt, ska ha egenskaper, delar och funktioner som gör att personer med funktionsnedsättning kan få tillgång till, uppfatta, hantera, begripa och kontrollera produkten genom att man säkerställer följande:

c) Att när produkten tillhandahåller kommunikation, däribland interpersonell kommunikation, hantering, information, kontroll och orientering, gör den det via mer än ett sinne; detta ska inbegripa tillhandahållande av alternativ till syn, hörsel, tal och känsel.

d) Att när produkten använder tal ger den alternativ till tal och talkommandon för kommunikation, hantering, kontroll och orientering. SV L 151/100 Europeiska unionens officiella tidning 7.6.2019

e) Att när produkten använder visuella element tillhandahåller den flexibel förstoring, ljusstyrka och kontrast för kommunikation, information och hantering samt säkerställer interoperabilitet med programvara och hjälpmedel för navigering i gränssnittet.

f) Att när produkten använder färg för att förmedla information, ange en åtgärd, kräva ett svar eller identifiera delar tillhandahåller den ett alternativ till färger.

g) Att när produkten använder ljudsignaler för att förmedla information, ange en åtgärd, kräva ett svar eller identifiera delar tillhandahåller den ett alternativ till ljudsignaler.

h) Att när produkten använder visuella element sörjer den för flexibla sätt att förbättra synskärpan.

i) Att när produkten använder ljud ser den till att användaren kan ställa in volymen och hastigheten och att det finns en funktion för förstärkt ljud, däribland för minskning av störningar från ljudsignaler från produkter i omgivningen och ljudskärpa.

j) Att när produkten kräver manuell hantering och kontroll sörjer den för sekventiell styrning och ger alternativ till finmotorisk styrning, så att det inte krävs samtidiga kontroller för manipulering, och använder delar som kan förnimmas med känseln.

k) Att produkten undviker driftslägen som kräver betydande räckvidd och styrka.

l) Att produkten inte utlöser anfall på grund av ljuskänslighet.

m) Att produkten skyddar användarens privatliv när han eller hon använder tillgänglighetsfunktionerna.

n) Att produkten tillhandahåller ett alternativ till biometrisk identifiering och kontroll.

o) Att produkten säkerställer konsekvent funktionalitet och ger tillräcklig och flexibel tidsperiod för interaktion.

p) Att produkten tillhandahåller programvaru- och maskinvarugränssnitt för tekniska hjälpmedel.

Stödtjänster

Om stödtjänster (hjälp-deskar, teletjänstcentraler, teknisk support, samtalsförmedlande tjänster och utbildningstjänster) finns att tillgå ska de, via tillgängliga kommunikationssätt, tillhandahålla information om produktens tillgänglighet och dess kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

Krav för samtliga produkter, förutom självbetjäningautomater

q) Produktens förpackning och den information som ges på den (t.ex. om hur den ska öppnas, tillslutas, användas och bortskaffas), inklusive, i förekommande fall, information om produktens egenskaper när det gäller tillgänglighet, ska göras tillgänglig och, om så är möjligt, ska den lättillgängliga informationen tillhandahållas på förpackningen.

r) Anvisningar för installation, underhåll, förvaring och bortskaffande av produkten som inte tillhandahålls på själva produkten men som görs tillgängliga på annat sätt, till exempel genom en webbplats, ska vara offentligt tillgängliga när produkten släpps ut på marknaden och ska uppfylla följande krav:

i) De ska kunna uppfattas med mer än ett sinne.

ii) De ska presenteras på ett begripligt sätt.

iii) De ska presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta.

iv) De ska presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken.

v) Innehållet i anvisningarna ska göras tillgängligt i textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjande format som kan presenteras på olika sätt och uppfattas med mer än ett sinne.

vi) Anvisningar som innehåller eventuella delar som inte består av text ska åtföljas av en alternativ presentation av detta innehåll.

II. Följande krav på tillgänglighet gäller för samtliga tjänster som omfattas av lagen (2022:xxx) om digital tillgänglighet för produkter och tjänster.

s) Tillgängligheten för de produkter som används vid tillhandahållandet av tjänsten ska säkerställas, i enlighet med vad som framgår av avsnitt I i denna bilaga.

t) Information ska tillhandahållas om hur tjänsten fungerar och, om produkter används vid tillhandahållandet av tjänsten, om dess koppling till dessa produkter samt om deras egenskaper när det gäller tillgänglighet och interoperabilitet med hjälpmedel; denna information ska

- i) kunna uppfattas med mer än ett sinne,
- ii) presenteras på ett begripligt sätt;
- iii) presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta,
- iv) göra informationsinnehållet tillgängligt i textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjande format som användarna ska kunna presentera på olika sätt och uppfatta med mer än ett sinne,
- v) presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken,
- vi) komplettera eventuella delar som inte består av text med en alternativ presentation av detta innehåll,
- vii) ge den elektroniska information som krävs vid tillhandahållandet av tjänsten, på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt genom att göra den uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust.
- u) Webbplatser, inklusive tillhörande nätapplikationer, och tjänster för mobila enheter, inklusive mobilapplikationer, ska göras tillgängliga på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt genom att de görs uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta.
- v) Om stödtjänster (hjälp-deskar, teletjänstcentraler, teknisk support, samtalsförmedlande tjänster och utbildningstjänster) finns att tillgå ska de, via tillgängliga kommunikationssätt, tillhandahålla information om tjänstens tillgänglighet och kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Utredningens uppdrag

Utredningen ska enligt kommittédirektivet (dir. 2020:39) ta ställning till hur Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (tillgänglighetsdirektivet) ska genomföras i Sverige. I uppdraget ingår att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet och lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningen ska bland annat

- analysera hur kraven i direktivet förhåller sig till gällande regelverk i svensk rätt vad gäller banktjänster och finansiella tjänster,
- analysera hur e-handelsdirektivet, e-handelslagen och marknadsföringslagen förhåller sig till direktivets krav,
- analysera om det behövs några särskilda insatser för att underlätta för upphandlande myndigheter att uppfylla direktivets krav,
- analysera de marknadskontrollbestämmelser i förordning (EU) 2019/1020 som är tillämpliga på tillgänglighetsdirektivet samt lämna förslag till författningsändringar och andra åtgärder som bedöms lämpliga för att direktivet ska genomföras i svensk rätt,
- analysera om lagen om ackreditering och teknisk kontroll behöver ändras med anledning av de regler och villkor som fastställs i tillgänglighetsdirektivet vad gäller CE-märkning,
- analysera och ta ställning till om det finns behov av ytterligare tillsynsåtgärder med anledning av förordning (EU) 2019/1020,

- föreslå myndigheter som ska utöva marknadskontroll på varor enligt tillgänglighetsdirektivet med utgångspunkten att myndigheterna ska ingå i Marknadskontrollrådet,
- analysera hur direktiv (EU) 2018/1972 samt tillgänglighetsdirektivet förhåller sig till befintligt regelverk på området, och vid behov lämna de författningsförslag som är nödvändiga för att genomföra tillgänglighetsdirektivet och uppfylla de krav som följer av bestämmelserna i direktiv (EU) 2018/1972 med koppling till tillgänglighetsdirektivet,
- analysera och vid behov föreslå särskilda tillgänglighetskrav för sådana digitala applikationer och andra tjänster och produkter som kan krävas för tillgång till audiovisuella medietjänster i enlighet med tillgänglighetsdirektivet om dessa inte träffas av de tillgänglighetskrav som finns i radio- och tv-lagen samt radioutrustningslagen,
- ta ställning till var i produktions- och distributionsledet ansvaret för tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster ligger och vilka krav som bör ställas för att säkra tillgängligheten till audiovisuella medietjänster,
- analysera om krav på tillgänglighetsanpassning av e-böcker kan ställas och hur ansvarsfördelningen för sådan anpassning kan och bör se ut samt hur en reglering och eventuell tillsyn ska utformas,
- analysera om och hur ett tillgänglighetskrav kan påverka redan publicerade e-böcker,
- analysera hur direktivets krav kan påverka det system som i dag finns för tillhandahållande av talböcker som framställs av Myndigheten för tillgängliga medier eller andra behöriga organ,
- analysera hur radioutrustningslagen förhåller sig till tillgänglighetsdirektivets krav,
- föreslå hur tillsyn bör utövas i fråga om de tjänster som omfattas av tillgänglighetsdirektivet,
- analysera vilka skyldigheter tillverkare, importörer, distributörer och tjänsteleverantörer har utifrån tillgänglighetsdirektivets krav samt föreslå hur skyldigheterna ska regleras,

- analysera och föreslå vilka sanktionsbestämmelser som behöver införas,
- lämna förslag på lämpliga och effektiva rättsmedel för att
- säkerställa efterlevnaden av de bestämmelser som utredaren föreslår, och
- vid behov lämna nödvändiga författningsförslag utöver dem som angetts ovan.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2021.

2.2 Utredningsarbetet

Utredningsarbetet har under ledning av den särskilde utredaren bedrivits av en huvudsekreterare och tre sekreterare. Utredningens grupp av sakkunniga har bestått av representanter för Finansdepartementet, Infrastrukturdepartementet, Kulturdepartementet och Socialdepartementet. Utredningens expertgrupp har bestått av representanter för Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för tillgängliga medier, Post- och telestyrelsen, Styrelsen för ackreditering och kontroll (Swedac), Funktionsrätt Sverige, Svenska Bankföreningen, Svenska Förläggareföreningen och Transportföretagen.

Utredningsarbetet startade i maj 2020. Utredningen har bedrivits på sedvanligt vis, dock har samtliga sammankomster hållits på videolänk. Det har hållits tio sammanträden med utredningen under tiden juni 2020 till maj 2021. Utredningen har haft en referensgrupp med representanter från funktionshindersrörelsen. I inledningen av utredningens arbete hölls branschvisa möten med företrädare för de branscher (sektorer) som omfattas av tillgänglighetsdirektivet; banktjänster för konsumenter, e-böcker, e-handel, it – telekom och persontransporter. Vid samtliga möten med branschföreträdare deltog även experterna i utredningen från Funktionsrätt Sverige, Myndigheten för delaktighet och Myndigheten för digital förvaltning.

Utredningen har dessutom hållit en hearing till vilken omkring ett hundratal personer var inbjudna.

Vid utredningens sammanträden har i förväg utsända arbetspromemorior och utkast till betänkankekapitel diskuterats. Däremellan

har sekretariatet haft fortlöpande kontakter med utredningens sakkunniga och experter.

Utredningen har samrått med Finansinspektionen, Marknadskontrollrådet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för tillgängliga medier och Upphandlingsmyndigheten. Utredningen har fört dialog med och inhämtat synpunkter från relevanta myndigheter, näringsliv, branschorganisationer, arbetsmarknadens parter samt funktionshindersorganisationer. Samråden och dialogen har skett genom experterna i utredningen, den till utredningen knutna referensgruppen, bilaterala kontakter samt de branschvisa mötena. Arbetsmarknadens parter har varit inbjudna till hearingen.

I kommittédirektivet föreskrivs även att utredningen ska i sitt arbete samråda med Utredningen om kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om marknadskontroll och överensstämmelse för produkter (UD 2019:01) samt beakta de remissynpunkter som lämnats med anledning av den utredarens kommande betänkande. Detta har främst skett genom kontakt med företrädare för Post- och telestyrelsen samt sakkunniga och experter i utredningen

Utredningen har hållit sig informerad om och beaktat relevant arbete som bedrivs inom Regeringskansliet och utredningsväsendet. Utredningen har deltagit vid flera digitala möten arrangerade av EU-kommissionen. Utredningen har även inhämtat skriftlig information från kommissionen.

2.3 Betänkandets disposition

Efter denna inledning, där direktiven till utredningen och utredningsarbetet beskrivs, följer som bakgrund en redogörelse för tillgänglighetsdirektivet (kapitel 3–7) och gällande rätt på området (kapitel 8). Därefter följer utredningens förslag och bedömningar, som kan delas in i tre delar. Den första delen, bestående av kapitel 9 och 10 handlar om grundlagsfrågor och lämplig författningsnivån för genomförandet av tillgänglighetsdirektivet. Den andra delen, bestående av kapitel 11–15, handlar om genomförandet av tillgänglighetskraven för produkter och tjänster. Den tredje delen, kapitel 16 och 17, består av utredningens överväganden gällande kontrollmyndigheter och regel efterlevnad.

Kapitel 18 innehåller en konsekvensanalys. Slutligen finns en författningskommentar i kapitel 19.

3 Om tillgänglighetsdirektivet

3.1 Inledning

Tillgänglighetsdirektivet (direktivet) innehåller krav för att göra det digitala samhället tillgängligt för alla. Direktivet ställer krav på hur produkter och tjänster ska vara utformade för att göras mer tillgängliga samt på vilka åtgärder som ekonomiska aktörer ska vidta för att säkerställa att berörda produkter och tjänster uppfyller kraven. Direktivet rör huvudsakligen sex olika områden; informations- och kommunikationsteknik (IKT), persontransporter, bank och finans, media, e-böcker samt e-handel. Därutöver erbjuder direktivet möjlighet för medlemsstaterna att ställa krav på tillgänglighet till den bebyggda miljö som används av konsumenter till de tjänster som omfattas av direktivet. Direktivet föreskriver också krav på tillgänglighet för mottagande av nödkommunikation till larmnumret 112. Vidare ska det allmänna utöva kontroll för att övervaka att direktivet följs.

Syftet med direktivet är att skapa en europeisk standard för tillgänglighet och därigenom undanröja hinder på den inre marknaden. Direktivet är ett led i EU:s handikappstrategi 2010–2020¹ och innebär en mer enhetlig tillämpning av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enhetliga regler och större utbud av tillgängliga produkter och tjänster på den inre marknaden förväntas i sin tur även leda till bättre förutsättningar för personer med någon form av funktionsbegränsning att vara delaktiga på lika villkor inom hela EU.

Medlemsstaterna och kommissionen ges ett delat ansvar för genomförandet av direktivet. Medlemsstaterna ska ha införlivat direktivet i sina nationella lagstiftningar senast den 28 juni 2022 och bestämmelserna ska börja tillämpas från och med den 28 juni 2025. EU-kom-

¹ Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén; EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hindersfritt samhälle i EU.

missionen ges i uppdrag att inrätta en arbetsgrupp med uppdrag att främja samstämmigheten i tillämpningen. Arbetsgruppen ska bestå av representanter för kontrollmyndigheter och berörda parter, inklusive personer som företräder funktionshinderorganisationerna. Kommissionen åläggs även att regelbundet rapportera till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén hur direktivet tillämpas. Om det framöver bedöms finnas ett behov, kan bestämmelserna i direktivet även kompletteras med europeiska harmoniserade standarder, genomförandeakter samt delegerade akter. Kommissionen ges mandat att ta initiativ till och besluta om detta. Åtgärderna måste dock vidtas i samråd med medlemsstaterna.

3.2 Bakgrund

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Konventionen) antogs den 13 december 2006 och trädde för Sveriges del i kraft den 14 januari 2009. Konventionen har ratificerats av såväl EU som dess medlemsstater. Enligt konventionens artikel 9 ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IKT) och system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Åtgärderna ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet.

EU-kommissionen offentliggjorde den 2 december 2015 ett förslag² till ett direktiv som syftade till att tillnärma medlemsstaternas lagar och andra författningar när det gäller tillgänglighetskrav för produkter och tjänster. Förslaget motiverades med att ekonomiska aktörer ofta ställs inför olika och ofta motsägelsefulla nationella tillgänglighetskrav som hindrar dem från att utnyttja den inre marknadens möjligheter. Förslaget motiverades även med att det skulle hjälpa medlemsstaterna att uppfylla sina åtaganden enligt konventionen vad gäller tillgänglighet, vilket ansågs utgöra själva kärnan i kon-

² KOM (2015) 615 final Förslag till EUROPA PARLAMENTETS OCH RÅDETS BESLUT om direktiv om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning, regler och administrativa åtgärder avseende tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

ventionen. Kommissionen konstaterade att det finns skillnader i lagstiftning, standarder och riktlinjer som rör tillgänglighet. Skillnaderna ökar med all sannolikhet när medlemsstaterna tar fram nya tillgänglighetsregler. De icke-harmoniserade nationella strategierna för tillgänglighet hade skapat ökande hinder på den inre marknaden. Leverantörer som verkar över gränserna, särskilt små och medelstora företag, drabbades av extra kostnader då de tvingades följa olika bestämmelser om tillgänglighet. Detta ledde i sin tur till att konkurrensen, konkurrenskraften och den ekonomiska tillväxten hämmades. Därtill var tillgänglighet en av prioriteringarna i ”EU:s handikappstrategi 2010–2020” i vilken kommissionens förslag utgjorde ett led i Junckerkommissionens arbetsprogram om att stärka åtagandet om tillgänglighet som ett sätt att skapa social inkludering.

Det slutliga förslaget beslutades efter behandling i rådet och Europaparlamentet den 17 april 2019.

3.3 Syftet med tillgänglighetsdirektivet

3.3.1 Den legala grunden

Tillgänglighetsdirektivet har genomförts med stöd av artikel 114 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF), vilken finns i fördragets Avdelning VII och som innefattar gemensamma regler om konkurrens, beskattning och tillnärmning av lagstiftning. Denna artikel ska, om inte annat föreskrivs i fördragen, tillämpas för att nå de mål som anges i artikel 26 FEUF. Enligt artikel 26 FEUF ska unionen besluta om åtgärder i syfte att upprätta den inre marknaden eller säkerställa dess funktion i enlighet med tillämpliga bestämmelser i fördragen. Den inre marknaden ska omfatta ett område utan inre gränser, där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital säkerställs i enlighet med bestämmelserna i fördragen. Rådet ska genom beslut på förslag från kommissionen fastställa de riktlinjer och villkor som är nödvändiga för att säkerställa väl avvägda framsteg inom alla berörda sektorer.

För att nå målen om en väl fungerande inre marknad i artikel 26 FEUF föreskrivs i artikel 114 FEUF att Europaparlamentet och rådet, i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet och efter att ha hört Ekonomiska och sociala kommittén, ska besluta om åtgärder för tillnärmning av sådana bestämmelser i lagar och andra för-

fattningar i medlemsstaterna som syftar till att upprätta den inre marknaden och få den att fungera. Syftet med artikeln är således att beskriva förfarandet för att vidta harmoniseringsåtgärder inom ramen för den inre marknaden i syfte att motverka snedvriden konkurrens.

Den legala grunden för direktivet innebär följaktligen att direktivets huvudsakliga syfte är att undanröja handelshinder för de produkter och tjänster som omfattas av direktivet genom att fastställa enhetliga tillgänglighetskrav, en EU-standard, för dessa. Detta betyder att en medlemsstat vid en nationell implementering av direktivet inte är berättigad att i sin nationella lagstiftning ställa andra tillgänglighetskrav än de som framgår av direktivet. Även om de nationella kraven skulle vara mer förmånliga för konsumenter får de inte avvika från direktivets bestämmelser.

3.4 Fullharmoniserande direktiv eller minimidirektiv

Bedömning: Tillgänglighetsdirektivet är ett fullharmoniserande direktiv vad avser de produkter och tjänster som omfattas av direktivets tillämpningsområde.

Direktivet anger inte uttryckligen om det är ett fullharmoniserande direktiv eller om det är ett minimidirektiv.

Total eller full harmonisering innebär att medlemsstaterna dels måste medge fri rörlighet för de produkter och tjänster som uppfyller kraven i de gemensamt antagna reglerna i direktivet, dels att de inte får medge marknadstillträde för produkter eller tjänster som inte uppfyller kraven. I praktiken innebär detta att det nationella lagstiftningsområdet blir helt upptaget av harmoniserade nationella föreskrifter. Det finns inte utrymme för avvikelser.

Ett alternativ till full harmonisering är s.k. *optionell harmonisering* dvs. att medlemsstaterna måste medge marknadstillträde för produkter som uppfyller EG-kraven, men har möjlighet att behålla ett parallellt regelsystem som producenterna kan välja att rätta sig efter i stället.

Att ett område är totalt harmoniserat innebär att lagstiftningskompetensen till fullo har förts över från medlemsstaterna till unionen. Harmoniseringen medför att mindre stränga krav inte får medges av ett medlemsland men också att inte heller längre gående krav

får ställas försåvitt inte detta är särskilt sanktionerat i direktivet (RÅ 2005 ref. 2).

Ett direktiv som föreskriver total eller full harmonisering, ett s.k. *harmoniserande direktiv* eller *inremarknadsdirektiv*, innebär därmed att medlemsstaterna inte får anta nationella regler som skiljer sig från det som EU har beslutat om inte sådant uttryckligen medges i unionsrätten. Ett sådant medgivande kommer ofta till uttryck genom att rättsakten innehåller en bestämmelse om minimiharmonisering. En vanligt förekommande formulering för ett sådant medgivande är att medlemsstaterna får bibehålla eller införa åtgärder i enlighet med unionsrätten som går utöver de minimikrav som fastställs i den aktuella rättsakten (se t.ex. artikel 2 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2102 av den 26 oktober 2016 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer och artikel 4 i¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster). Direktiv som innehåller sådana bestämmelser benämns *minimiharmoniseringsdirektiv*, vilket i vanligt språkbruk ofta kortas ner till *minimidirektiv*.

Unionslagstiftningen kan emellertid avsiktligt vara ofullständig. Harmoniseringen är ofta vad som kan beskrivas som målinriktad, dvs. den är inriktad på vissa för den gränsöverskridande verksamheten viktiga punkter. Det är inte säkert att dessa bestämmelser räcker för den nationella tillämpningen. Utöver de bestämmelser som ska införas till följd av ett direktiv kan det därför behövas ytterligare nationella regler för att ett visst område ska bli effektivt reglerat. Det är också tänkbart att det finns närliggande nationella regleringar som inte täcks av de harmoniserade produktkraven. Den typen av regleringar torde kunna falla utanför även ett totalharmoniserat område. De grundläggande principerna om fri rörlighet gäller dock självfallet under alla förhållanden.

Tillgänglighetsdirektivet innehåller uttryckliga bestämmelser om att medlemsstaterna måste medge fri rörlighet för de produkter och tjänster som uppfyller direktivets krav (artikel 6) och om att marknadstillträde inte får medges för produkter eller tjänster som inte uppfyller kraven (artikel 4). Någon bestämmelse om att medlemsstaterna får bibehålla eller införa åtgärder i enlighet med unionsrätten som går utöver direktivets minimikrav återfinns inte i direktivet.

Enligt utredningens bedömning kan tillgänglighetsdirektivet således inte definieras som något annat än ett direktiv som avser total harmonisering avseende de produkter och tjänster som omfattas av direktivets tillämpningsområde.

Det finns vissa begränsade möjligheter att frånga harmoniserade krav. Enligt artikel 114.4 FEUF får en medlemsstat som anser det nödvändigt att behålla nationella bestämmelser som grundar sig på väsentliga behov enligt artikel 36 eller som avser miljö- eller arbetsmiljöskydd, anmäla dessa bestämmelser till kommissionen samt skälen för att behålla dem. Någon sådan anmälan har inte framförts vad gäller tillgänglighetsdirektivets krav avseende svenska förhållanden.

3.4.1 Övriga syften med tillgänglighetsdirektivet

Förutom det huvudsakliga syftet att undanröja hinder på den inre marknaden, syftar tillgänglighetsdirektivet, som tidigare har angetts, även till att hjälpa medlemsstaterna att uppfylla de åtaganden som åläggs konventionsstaterna om tillgänglighet i artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Enligt skäl 11 i direktivet är det övergripande målet med kommissionens meddelande av den 6 maj 2015 med titeln *En strategi för en digital inre marknad i Europa* att uppnå hållbara ekonomiska och sociala fördelar från en sammankopplad digital inre marknad som därigenom underlättar handeln och ökar sysselsättningen inom unionen. Eftersom den gränsöverskridande näthandeln fortfarande är mycket begränsad vinner konsumenterna i unionen ännu inte alla fördelar vad gäller priser och urval av den inre marknaden. Avsaknaden av en digital marknad begränsar också efterfrågan på gränsöverskridande handelstransaktioner. Det behövs även samordnade åtgärder för att säkerställa att elektroniskt innehåll, elektroniska kommunikationstjänster och åtkomst till audiovisuella medietjänster är helt tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Därför är det nödvändigt att harmonisera tillgänglighetskraven inom hela den digitala inre marknaden och säkerställa att alla invånare i EU kan dra fördel av den, oavsett förmåga.

Enligt FN-konventionen åtar sig konventionsstaterna bland annat att vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den

fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (it) och -system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bland annat gälla byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.

Tillgänglighetsdirektivet omfattar inte samtliga åtgärder som omfattas av FN-konventionens artikel 9. Med beaktande av den legala grund som direktivet vilar på, ligger det emellertid utanför utredningens mandat att lämna förslag på åtgärder enligt FN-konventionen som inte omfattas av direktivet.

3.5 Tillgänglighetsdirektivets innehåll

Tillgänglighetsdirektivet består av 34 artiklar, uppdelade i 11 kapitel. Kapitel I innehåller allmänna bestämmelser som beskriver direktivets syfte (artikel 1), tillämpningsområde (artikel 2) samt definitioner av 44 centrala begrepp (artikel 3).

Kapitel II handlar om tillgänglighetskrav och fri rörlighet. Artikel 4 föreskriver i vilken omfattning de produkter och tjänster som omfattas av direktivet ska uppfylla de tillgänglighetskrav som anges i direktivets bilaga I för att få släppas ut på den inre marknaden. Artikel 4 medger undantag från kraven för mikroföretag. Genom artikelns hänvisning till artikel 14 medges även undantag för de fall de föreskrivna kraven förutsätter sådana ändringar av en produkt eller tjänst att detta skulle innebära en grundläggande ändring av dess grundläggande karaktär och leda till en oproportionerligt stor börda för berörd aktör. Artikeln innehåller även en option för medlemsstaterna att besluta om tillgänglighetskrav för den bebyggda miljö som används av kunder till tjänster som omfattas av direktivet samt ett mandat för kommissionen att anta delegerade akter för att komplettera bilaga I. Persontransporttjänster som uppfyller tillgänglighetskrav enligt andra unionsrättsakter ska anses uppfylla motsvarande krav i tillgänglighetsdirektivet (artikel 5). Produkter och tjänster som uppfyller kraven i direktivet får inte för-

hindras att tillhandahållas på marknaden i någon medlemsstat (artikel 6).

Skyldigheterna för de ekonomiska aktörer som omfattas av direktivet beskrivs i kapitel III och IV. Kapitel III beskriver skyldigheterna för de aktörer som hanterar produkter. Skyldigheterna riktar sig till tillverkare (artikel 7), bemyndigad företrädare (artikel 8), importörer (artikel 9) samt distributörer (artikel 10). Skyldigheterna för de olika aktörerna skiljer sig åt till viss del, men i vissa fall ska importörer och distributörer ha samma skyldigheter som tillverkaren (artikel 11). Samtliga aktörer har dock en skyldighet att på begäran kunna lämna information som gör det möjligt att identifiera hela distributionskedjan (artikel 12). Kapitel IV innehåller enbart en artikel och anger vilka skyldigheter som gäller för tjänsteleverantörer (artikel 13).

Även kapitel V består av enbart en artikel (artikel 14) och beskriver förutsättningarna samt förfarandet för att en oproportionerligt stor börda ska kunna åberopas. Artikeln hänvisar till direktivets bilaga VI för vilka kriterier som ska tillämpas för bedömning av om en oproportionerligt stor börda föreligger.

Kapitel VI reglerar harmoniserade standarder och tekniska specifikationer som ska gälla för produkter och tjänster som omfattas av direktivet (artikel 15). Produkter och tjänster som redan uppfyller relevanta delar av formellt antagna harmoniserade standarder ska förutsettas överensstämja med direktivets tillgänglighetskrav (artikel 15.1). Kommissionen ges därutöver i uppdrag att begära att en eller flera europeiska standardiseringsorganisationer utarbetar harmoniserade standarder för de produkter som omfattas av direktivet (artikel 15.2). Kommissionen får därutöver mandat att anta genomförandeakter om fastställande av tekniska specifikationer som uppfyller tillgänglighetskraven i direktivet (artikel 15.3).

Produkters överensstämmelse och CE-märkning behandlas i kapitel VII. Genom upprättandet av en EU-försäkran tar tillverkaren ansvar för att produkten överensstämmer med direktivets krav (artikel 16). Om en produkt omfattas av mer än en unionsrättsakt där det ställs krav på EU-försäkran ska en enda EU-försäkran om överensstämmelse upprättas avseende samtliga unionsrättsakter. Detta förfarande har till syfte att säkerställa den administrativa bördan för de ekonomiska aktörerna samt för att säkerställa effektiv tillgång till information för marknadskontrollmyndigheterna (se skäl 78). Produkterna som uppfyller direktivets tillgänglighetskrav ska CE-märkas

enligt vad som föreskrivs i artikel 17–18 och i enlighet med vad som gäller enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 765/2008 av den 9 juli 2008 om krav för ackreditering och marknads kontroll i samband med saluföring av produkter.

Kapitel VIII och IX reglerar de kontroller som ska göras för att säkerställa att produkter och tjänster uppfyller direktivets tillgänglighetskrav. Kontroll av *produkters* överensstämmelse med direktivets krav ska göras genom marknadskontroller och regleras i kapitel VIII. I kapitlet beskrivs hur marknadskontrollerna ska utföras (artikel 19), vilka förfaranden som ska vidtas på nationell nivå för att hantera produkter som inte uppfyller relevanta krav (artikel 20) eller om en formellt bristande överensstämmelse konstateras vid kontroll (artikel 22) samt vilket unionsförfarande som ska tillämpas om de nationella förfarandena enligt artikel 20 inte anses tillräckliga (artikel 21). Förfarandena som beskrivs i kapitel VIII motsvarar i tillämpliga delar de förfaranden som beskrivs i förordning 765/2008 samt i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1020 av den 20 juni 2019 om marknads kontroll och överensstämmelse för produkter, vilken innehåller omfattande ändringar av förordning 765/2008. Kontroll av *tjänsters* överensstämmelse med direktivets tillgänglighetskrav regleras i kapitel IX, vilket består av enbart en artikel (artikel 23). Kraven för kontroll av tjänster är således inte lika utförligt reglerad som kraven för kontroll av produkter.

Tillgänglighetskrav i andra unionsakter regleras i kapitel X. Kraven i direktivets bilaga I är obligatoriska för de produkter och tjänster som omfattas av direktivet (med undantag för vad som föreskrivs för bebyggd miljö). Produkter som uppfyller direktivets föreskrivna tillgänglighetskrav ska därmed även anses fullgöra de relevanta tillgänglighetskrav som anges i andra unionsakter, om inte annat föreskrivs där (artikel 24). Överensstämmelse med harmoniserade standarder och tekniska specifikationer som har antagits med stöd av artikel 15 ska även innebära överensstämmelse enligt artikel 24 (artikel 25).

Direktivets sista kapitel (kapitel XI) innehåller bestämmelser om delegerade akter, genomförandebefogenheter och slutbestämmelser. I detta kapitel finns även krav på medlemsstaterna att fastställa regler om sanktioner (artikel 30) samt att säkerställa att det finns lämpliga och effektiva medel för att säkerställa efterlevnad av bestämmelserna i direktivet (artikel 29). Det senare avser möjlighet att genom förfarande i domstol eller hos en förvaltningsmyndighet åstadkomma regel-

efterlevnad. I kapitlet ges kommissionen bland annat mandat att anta delegerade akter (artikel 26). En arbetsgrupp för kontrollmyndigheter och brukarorganisationer ska inrättas av kommissionen (artikel 28) och kommissionen ska regelbundet (vart femte år, med start den 28 juni 2030) rapportera om tillämpningen av direktivet till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén (artikel 33). Medlemsstaterna ska senast den 28 juni 2022 ha antagit och offentliggjort de författningar som är nödvändiga för att direktivet ska vara korrekt implementerat (artikel 31). Bestämmelserna i direktivet ska som huvudregel börja tillämpas från och med den 28 juni 2025 (artikel 31), men i vissa fall föreskrivs en senare tidpunkt för ikraftträdande (artikel 31.3) eller särskilda övergångsbestämmelser (artikel 32).

3.6 Direktivets tillämpningsområde

Tillgänglighetsdirektivet ska tillämpas på ett stort antal produkter och tjänster som definieras i artikel 2. Enligt denna artikel ska direktivet gälla för produkter och tjänster som skulle kunna anses fylla centrala funktioner för ett fungerande digitaliserat samhälle och som tillhandahålls eller släpps ut på marknaden efter den 28 juni 2025. De produkter och tjänster som omfattas är i första hand avsedda att användas av konsumenterna.

Med *produkter* avses i direktivet ett ämne, preparat eller annan vara framställd genom en tillverkningsprocess. Från direktivets definition av produkter exkluderas däremot livsmedel, foder, levande växter och djur, produkter av mänskligt ursprung samt produkter av växter och djur med direkt koppling till deras framtida fortplantning (artikel 3.2) Produkter som omfattas av direktivet ska CE-märkas om de uppfyller direktivets krav.

Produkter som omfattas ska vara avsedda för konsumenterna och omfattar datormaskinvarusystem med generella användningsområden, terminalutrustning med interaktiv datorkapacitet som används vid elektronisk kommunikation eller för åtkomst till audiovisuella medietjänster. I övrigt omfattas även läsplattor och självbetjäningssystem såsom bankomater, biljettförsäljningsautomater och incheckningsautomater.

Med *tjänster* avses all förvärvsverksamhet som egenföretagare utövar, som regel mot ekonomisk ersättning, enligt artikel 57 (före detta artikel 50 FEG) FEUF. Detta är samma definition av tjänst som finns i direktiv 2006/123/EG (tjänstedirektivet).

De tjänster som omfattas utgör tjänster som tillhandahålls konsumenter och avser elektroniska kommunikationstjänster, e-handelstjänster, banktjänster, e-böcker, tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster samt vissa passagerartransporttjänster.

Tabell 1 visar en exemplifiering av de produkter och tjänster som kan omfattas av direktivet, uppdelat i sex olika områden. I kapitel 4 ges en mer ingående redogörelse över vilka produkter och tjänster som omfattas.

Tabell 3.1 Exempel på produkter och tjänster som omfattas av direktivet fördelade utifrån områden

Områdesvis uppdelning

Område	Produkter	Tjänster
IKT/Elektronik	Stationära datorer	Internetabonnemang
	Bärbara datorer	Bredbandstjänster
	Datorplattor	Mobilabonnemang
	Smarta telefoner	Webbplatser
	Operativsystem (dock inte installations- och startprogram)	Mobilapplikationer
	Programvaror	Programvaror
	Betalterminaler	Kommunikationsappar
	Tv-apparater	Chattbottar
	Chromecast/Apple-tv m.m.	Automatiserad kundtjänst och support
	Routrar	Applikationer
	Modem	Kommunikationsappar typ
	Smartwatch	Skype m.m.
	Läsplattor	
Utrustning för nödkommunikation		
Bank och finans	Bankomater	Bankkonton
		Banköverföringar
		Betalning av räkningar
		Andra betalningar från bankkonto
		Insättningar och uttag från bankkonton
		Internetbank
		Kontokort
		Kreditkort

Område	Produkter	Tjänster
		Kortbetalningar Andra elektroniska betalningstjänster (t.ex. Swish) Kontoinformation Övriga tjänster kopplade till ett betalkonto Konsumentkreditavtal vid lån mot säkerhet Investerings tjänster för privatpersoner Portföljförvaltning för privatpersoner Elektroniska pengar Bank-id
Persontransporter	Betalterminaler Biljettautomater Incheckningsautomater Självbetjäningsterminaler för information om transport	Mobilapplikationer Webbplatser Elektroniska biljetter
Media	Digitalboxar Läsplattor/utrustning för att kunna tillgodogöra sig e-böcker	Tv-kanaler Tv on-demand Play-tjänster Betal-tv-tjänster Webbplatser Applikationer Digitala filer för e-böcker Programvara för e-böcker
Handel/kommers	Betalterminaler	Elektroniska betaltjänster Beställningstjänster Möjlighet till avbeställning/retur Reklamationstjänster Applikationer Webbplatser

Tabellen anger exempel, men ger inte en fullständig bild.

3.6.1 Avgränsningar av det materiella tillämpningsområdet

Direktivet innehåller vissa avgränsningar till områden som inte ska omfattas av direktivets krav på tillgänglighet. Produkter som släppts ut på marknaden innan den 28 juni 2025 ska inte omfattas av direk-

tivet. När det gäller webbplatser och mobila applikationer ska direktivet inte gälla för:

- Förinspelade tidsberoende medier som offentliggjorts före den 28 juni 2025.
- Filformat för dokument som offentliggjorts före den 28 juni 2025.
- Kartor och karttjänster på nätet, om väsentlig information tillhandahålls på ett tillgängligt digitalt sätt för kartor som är avsedda för navigering.
- Innehåll från tredje part som varken finansieras eller utvecklas eller står under kontroll av den berörda ekonomiska aktören.
- Webbplatsers och mobila applikationers innehåll som kan klassificeras som arkiv, det vill säga endast innehåller innehåll som inte uppdaterats eller redigerats efter den 28 juni 2025.

Direktivet ska inte påverka tillämpningen av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning m.m. samt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1563 om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredjeländer av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning.

3.6.2 Aktörer som berörs av tillgänglighetsdirektivet

Tillgänglighetsdirektivet innehåller inte någon bestämmelse om vad som är direktivets personkrets. Som utredningen ser det berörs ett stort antal aktörer av direktivet. Det handlar till stor del om de aktörer, främst företag och myndigheter som ska säkerställa att direktivets krav på tillgänglighet efterlevs. Den ökade tillgänglighet som genomförandet av direktivet väntas leda till kommer emellertid att få stor betydelse för det stora antal personer som drar fördel av att en specifik produkt eller tjänst blir mer tillgänglig.

3.6.3 Ekonomiska aktörer

Tillgänglighetsdirektivet riktar sig framför allt till de ekonomiska aktörer som tillhandahåller de produkter och tjänster som omfattas av direktivet. Det är dessa ekonomiska aktörer som direktivet ålägger att vidta nödvändiga åtgärder för att deras produkter och tjänster ska kunna leva upp till direktivets krav på tillgänglighet. Produkter och tjänster som inte lever upp till kraven får inte släppas ut eller tillhandahållas på marknaden. De ekonomiska aktörerna står därmed för den ekonomiska risken för det fall att deras produkter eller tjänster inte godkänns och därmed inte får släppas ut eller tillhandahållas på marknaden. Därtill riskerar en ekonomisk aktör sanktioner om den bryter mot förbudet att tillhandahålla produkter och tjänster som inte lever upp till direktivets krav. De ekonomiska aktörerna är främst företag inom näringslivet och delas i direktivet upp mellan tillverkare, importörer, distributörer respektive tjänsteleverantörer.

Med *tillverkare* avses i direktivets mening en fysisk eller juridisk person som tillverkar eller låter konstruera eller tillverka en produkt och saluför den produkten i eget namn eller under eget varumärke (artikel 3.17). En tillverkare kan också representeras genom en *bemyndigad företrädare* (artikel 8). En bemyndigad företrädare får sitt uppdrag genom en fullmakt från tillverkaren och kan inte ha uppgifter som går utöver tillverkarens ansvarsområde. Det är enbart tillverkaren eller den bemyndigade företrädaren som får anbringa en CE-märkning på en produkt.

Med *importör* avses i direktivets mening en fysisk eller juridisk person som är etablerad inom unionen och som släpper ut en produkt från ett tredjeland på unionsmarknaden (artikel 3.19). Importören ansvarar för att kraven på tillgänglighet är uppfyllda när den för in varor från tredje land till den inre marknaden och tillverkaren inte befinner sig inom EU:s jurisdiktion. Aktörer som importerar varor där tillverkaren finns i en annan medlemsstat definieras i stället som distributör och omfattas i stället av vad som gäller för distributörer.

Med *distributör* avses i direktivets mening en fysisk eller juridisk person i leveranskedjan, förutom tillverkaren eller importören, som tillhandahåller en produkt på marknaden (artikel 3.20).

Med *tjänsteleverantör* avses i direktivets mening en fysisk eller juridisk person som tillhandahåller en tjänst på unionsmarknaden

eller som erbjuder sig att tillhandahålla en sådan tjänst till konsumenter i unionen (artikel 3.4).

Vilket ansvar som direktivet ålägger de olika ekonomiska aktörerna redogörs för närmare i kapitel 14 och 15.

3.6.4 Personer som gynnas av bättre tillgänglighet

Kommissionen skriver i sitt förslag till direktiv att år 2020 förväntas ungefär 120 miljoner människor i EU ha mer eller mindre grava funktionsnedsättningar, bland annat till följd av en åldrande befolkning. Det är således ett stort antal personer som gynnas av bättre fysisk och digital tillgänglighet. I kapitel 18 redogörs mer detaljerat för några olika målgrupper och vilka behov som direktivets krav på tillgänglighet är avsedda att tillgodose.

En grupp som direktivet ofta hänvisar till är *personer med funktionsnedsättning*. Detta är i linje med ambitionen att bidra till att åtagandena i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kan uppfyllas. *Personer med funktionsnedsättning* definieras i direktivet som personer som har någon varaktig fysisk, psykisk, intellektuell eller sensorisk funktionsnedsättning som i samspel med olika hinder kan hindra dem från att fullt ut och effektivt delta i samhället på lika villkor som andra (artikel 3.1). Definitionen är avsedd att vara i linje med Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (skäl 3).

Direktivets krav på tillgänglighet och rekommendationer om universell utformning väntas emellertid gynna även andra personer med funktionsbegränsningar, såsom äldre och personer med tillfälligt nedsatt funktionsförmåga (jämför vad som sägs om begreppet *personer med funktionsbegränsning* i skäl 4 i direktivets ingress). Av direktivets ingress framgår att vid genomförandet av direktivet bör tillgänglighet uppnås genom ett systematiskt undanröjande och förebyggande av hinder, främst genom universell utformning och design för alla (skäl 50). Detta innebär att produkter och tjänster så långt som möjligt bör utformas så att de i största möjliga utsträckning ska kunna användas av alla, utan behov av anpassning eller specialutformning. Både personer med och utan bestående funktionsnedsättningar är alltså tänkta att konsumera de produkter och tjänster som omfattas av direktivet.

Enligt direktivet definieras en *konsument* som en ”fysisk person som köper produkten i fråga eller är mottagare av tjänsten i fråga för ändamål som ligger utanför dennes handel, företag, hantverksverksamhet eller yrke” (artikel 3.21). Enligt artikel 29 i direktivet ska medlemsstaterna säkerställa att det finns lämpliga och effektiva medel för att säkerställa regelefterlevnad. Sådana medel ska vara utformade så att en *konsument* kan vidta åtgärder i domstol eller hos behörig myndighet för att säkerställa regelefterlevnad.

3.7 Krav på tillgänglighet

Tillgänglighetsdirektivet innehåller harmoniserande tillgänglighetskrav för vissa produkter och tjänster som fyller centrala funktioner i det digitala samhälle som är under snabb utveckling. Exempel på produkter och tjänster som omfattas av direktivets krav på att göras tillgängliga är banktjänster, mobiltelefoner, datorer, läsplattor, e-handelstjänster, e-böcker, biljettförsäljnings- och incheckningsautomater, tv-apparater, digitalboxar samt tjänster för elektronisk kommunikation. Att sådana produkter och tjänster görs tillgängliga är en förutsättning för att inte ett stort antal personer ska uteslutas från delaktighet i det digitala samhället.

Direktivet gör skillnad mellan produkter och tjänster och beskriver delvis olika standarder och förfaranden för att säkerställa att tillgänglighetskraven blir korrekt genomförda.

Krav på tillgänglighet kommer till uttryck i direktivets artikel 4, vilken hänvisar till de standarder som slås fast i bilagorna till direktivet. Bilaga I är uppdelad mellan tillgänglighetskrav för produkter och tillgänglighetskrav för tjänster. Avsnitt I i bilaga I avser tillgänglighetskrav för samtliga produkter, medan avsnitt II avser tillgänglighetskrav för samtliga produkter med undantag för självbetjäningsterminaler. Avsnitt III innehåller allmänna tillgänglighetskrav för alla tjänster som omfattas av direktivet. Avsnitt IV och V innehåller kompletterande och särskilda tillgänglighetskrav för vissa specifika tjänster.

För att på ett enkelt sätt verifiera att produkter som omfattas av direktivet uppfyller direktivets tillgänglighetskrav ska produkten vara CE-märkt. CE-märkningen får endast anbringas av tillverkaren eller tillverkarens representant (dvs. den bemyndigade företrädaren – jfr artikel 30 och 2.4 i förordning 765/2008 med artikel 3.18 och 8

i direktivet). Genom att anbringa eller låta anbringa CE-märkningen visar tillverkaren att denne tar ansvaret för att produkten överensstämmer med alla tillämpliga krav som fastställs i relevant harmoniserad gemenskapslagstiftning som föreskriver om märkningen (artikel 30 i Artikel 30 Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 765/2008 av den 9 juli 2008 om krav för ackreditering och marknads kontroll i samband med saluföring av produkter). Importörer och distributörer får inte släppa ut produkter på marknaden om dessa inte är försedda med CE-märkning.

I artikel 14 ges, som angetts i det föregående, möjlighet att göra vissa undantag från direktivets tillgänglighetskrav. En produkt eller tjänst får undantas från kraven i direktivet om kraven skulle nödvändiggöra en så omfattande förändring av produkten eller tjänsten att dess grundläggande karaktär ändras i grunden eller om ett uppfyllande av kraven skulle leda till en oproportionerligt stor börda för den berörda ekonomiska aktören. Vilka kriterier som ska tillämpas vid bedömningen av om tillgänglighetskraven skulle utgöra en oproportionerligt stor börda anges i direktivets bilaga VI. Kommissionen har befogenhet att i delegerade akter komplettera denna bilaga genom att ytterligare specificera de relevanta kriterier som ska beaktas. Med undantag för mikroföretag, ska den ekonomiska aktör som åberopar artikel 14 informera berörda marknads kontrollmyndigheter om detta.

Andra unionsrättsakter kan också innehålla tillgänglighetskrav på produkter och tjänster som omfattas av direktivet. I direktivet finns därför bestämmelser i till exempel artikel 5 och artikel 24 om hur kraven i direktivet ska förhålla sig till krav på tillgänglighet i andra rättsakter.

3.7.1 Krav enligt Bilaga I

Direktivets krav på tillgänglighet är som utgångspunkt funktionella. Det innebär att de anger den funktion som en produkt eller tjänst ska tillgodose. Funktionella krav innebär att kraven inte styr exakt hur en produkt eller tjänst utformas, utan ger möjlighet till innovativa sätt att möta kraven.

Direktivets Bilaga I anger de krav som direktivet ställer. Bilagan delas upp i sju avsnitt där avsnitt I-V anger särskilda krav för produkter respektive tjänster. Avsnitt VI anger vad som ska gälla för att pre-

sumtion om överensstämmelse enligt artikel 24 ska anses föreligga. Avsnitt VII innehåller krav för funktionsprestanda avseende produkter och tjänster i den del sådana specifika krav inte anges på annat sätt. Avsnittet innebär att om det finns funktioner som inte omfattas av avsnitt I–VI ska dessa (det vill säga funktionerna) leva upp till de angivna kraven på funktionsprestanda (det vill säga kraven som räknas upp i avsnitt VII). Enligt andra stycket i detta avsnitt kan dessa kriterier även användas som ett alternativ till tillgänglighetskraven i avsnitt I–VI. Men då bara om det leder till lika eller ökad tillgänglighet jämfört med kriterierna i de övriga avsnitten.

Vilka krav som ställs och vad dessa är tänkta att innebära i praktiken beskrivs närmare i kapitel 5 och 6.

3.7.2 Kompletterande krav samt harmoniserade standarder

Utöver de tillgänglighetskrav som anges i bilagan till direktivet ger direktivets artikel 15 i uppdrag till kommissionen att se till att harmoniserande standarder utarbetas för de produkttillgänglighetskrav som fastställs i direktivets bilaga. Produkter och tjänster som lever upp till harmoniserade standarder som omfattar direktivets krav samt till vilka hänvisningar har offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning, ska förutsättas överensstämma med direktivets krav. Ett första utkast till begäran om utarbetande av standarder ska lämnas senast den 28 juni 2021.

Kommissionen bemyndigas dessutom att under vissa förutsättningar anta genomförandeakter om fastställande av tekniska specifikationer som uppfyller direktivets krav. Sådana förutsättningar kan till exempel föreligga om det saknas harmoniserade standarder som offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning eller att det förekommer otillbörliga dröjsmål i standardiseringsförfarandet.

3.7.3 Grundläggande ändringar och oproportionerligt stor börda

Av proportionalitetsskäl bör kraven på tillgänglighet endast gälla så länge de inte ålägger den berörda ekonomiska aktören en oproportionerligt stor börda eller kräver en ändring av produkterna och tjänsterna som skulle innebära en grundläggande ändring av dess grund-

läggande karaktär. De ekonomiska aktörerna ska utföra en bedömning av huruvida ett tillgänglighetskrav skulle leda till en grundläggande ändring eller innebär en oproportionerligt stor börda. De kriterier som en ekonomisk aktör ska utgå från vid bedömningen av om en oproportionerligt stor börda föreligger fastställs i direktivets bilaga VI. Av central betydelse vid denna bedömning är förhållandet mellan nettokostnaderna för efterlevnad och den ekonomiska aktörens totala kostnader respektive nettoomsättning. Dessa kostnader ska vägas mot den uppskattade fördelen för personer med funktionsnedsättning.

Ett ärende om kontroll av en produkts eller tjänsts överensstämmelse ska även omfatta kontroll av bedömningar om oproportionerligt stor börda. Bedömningen ska därför dokumenteras och dokumentationen ska bevaras i minst fem år efter att en produkt eller tjänst senast tillhandahållits på marknaden. På begäran av en kontrollmyndighet ska en ekonomisk aktör kunna tillhandahålla en kopia av sin bedömning. Den ekonomiska aktören ska även informera kontrollmyndigheter i övriga medlemsstater där produkten eller tjänsten tillhandahålls om sin bedömning.

3.7.4 Mikroföretag

Med mikroföretag avses företag med färre än tio anställda och som har en årsomsättning som inte överstiger 2 miljoner euro eller en årlig balansomslutning som inte överstiger 2 miljoner euro. Definitionen är avsedd att motsvara definitionen av mikroföretag i kommissionens rekommendation 2003/361/EG av den 6 maj 2003 om definitionen av mikroföretag samt små och medelstora företag.

Mikroföretag som tillhandahåller tjänster ska undantas från skyldigheten att uppfylla kraven på tjänster och eventuella skyldigheter som rör uppfyllandet av dessa krav. I direktivets ingress förklaras i skäl 70–72 att mikroföretag särskiljs från alla andra företag genom sin begränsade personal och årliga omsättning eller årliga balansomslutning. Den börda som det innebär för mikroföretag att uppfylla tillgänglighetskraven tar därför i allmänhet en större del av deras finansiella resurser och personalresurser i anspråk jämfört med andra företag och kommer med större sannolikhet att utgöra en oproportionerligt stor andel av kostnaderna. En betydande andel av kost-

naden för mikroföretag härrör från pappersarbete och dokumentation som visar överensstämmelse med de olika krav som fastställs i unionsrätten. Alla ekonomiska aktörer som omfattas av direktivet bör kunna bedöma proportionaliteten vad gäller att uppfylla tillgänglighetskraven i det och bör uppfylla dem enbart i den utsträckning de inte är oproportionerliga, men att kräva en sådan bedömning från mikroföretag som tillhandahåller tjänster skulle i sig utgöra en oproportionerligt stor börda. Även om vissa mikroföretag är undantagna från skyldigheterna i direktivet, bör alla mikroföretag uppmanas att tillverka, importera eller distribuera produkter och tillhandahålla tjänster som uppfyller tillgänglighetskraven så att deras konkurrenskraft och tillväxtpotential på den inre marknaden ökar.

För att minska den administrativa bördan för mikroföretag föreskriver direktivet även mindre betungande krav och skyldigheter för mikroföretag som hanterar produkter. Mikroföretag som hanterar produkter är därför till exempel undantagna kravet på att dokumentera sin bedömning avseende oproportionerligt stor börda för att uppfylla kraven på tillgänglighet. Om en marknadskontrollmyndighet begär det ska dock mikroföretag som hanterar produkter förse myndigheten med de uppgifter som är relevanta för denna bedömning.

3.7.5 Bebyggd miljö

Enligt direktivets artikel 4.4 får medlemsstaterna, mot bakgrund av nationella förhållanden, besluta att den bebyggda miljö som används av kunder till tjänster som omfattas av direktivet ska uppfylla vissa krav. Dessa krav anges i bilaga III och föreskriver att för den bebyggda miljö där en tjänst tillhandahålls och som en tjänsteleverantör ansvarar för ska tillgängligheten bland annat inkludera tillfartsvägar till byggnader, användning av ingångar samt framkomlighet vid förflyttning i vertikal och horisontell riktning. I kapitel 10.4.9 redogörs närmare för hur svensk lagstiftning bedöms förhålla sig till dessa krav samt till om ytterligare ändringar behöver göras i nationell rätt.

3.7.6 Krav på kontroller

Medlemsstaterna ska säkerställa att myndigheter på nationell nivå genom marknadskontroller ska kunna kontrollera och försäkra sig om att produkter som omfattas av direktivet uppfyller direktivets tillgänglighetskrav (artikel 19). Marknadskontrollmyndigheterna ska ges befogenheter att agera för det fall en kontrollerad produkt befinns inte leva upp till direktivets krav. Dessa befogenheter ska vara utformade så att marknadskontrollmyndigheten kan säkerställa att alla nödvändiga korrigerande åtgärder vidtas. Det ska även finnas förfaranden som säkerställer att det finns lämpliga åtgärder som kan verkställas, till exempel att en produkt tas bort från marknaden, för det fall en produkt inte lever upp till direktivets krav (artikel 20).

Medlemsstaterna ska även inrätta lämpliga förfaranden för att kontrollera och följa upp att de tjänster som omfattas av direktivet överensstämmer med tillgänglighetskraven i direktivet (artikel 23). I detta syfte ska medlemsstaterna utse vilka myndigheter som ska ansvara för sådana förfaranden och kontroller.

Utöver effektiva befogenheter för marknadskontroller och andra förfaranden för att säkerställa att de produkter och tjänster som tillhandahålls på den inre marknaden lever upp till kraven i tillgänglighetsdirektivet, ska medlemsstaterna även säkerställa att det finns övriga lämpliga och effektiva medel för att säkerställa efterlevnad av bestämmelserna i direktivet. Bland annat ska det finnas regler om sanktioner vid överträdelse av nationella regler och konsumenter ska kunna begära att en domstol eller en nationell förvaltningsmyndighet vidtar åtgärder för att säkerställa att de nationella bestämmelserna som införlivar direktivet efterlevs (artikel 29 och 30).

4 Produkter och tjänster som omfattas

Direktivet ställer en rad krav på funktioner hos produkter och tjänster som omfattas av det. Nedan beskrivs de produkter och tjänster som träffas av direktivet. Vilka krav som ställs på respektive produkter och tjänster beskrivs närmare i avsnitt 4.1 (produkter) och avsnitt 4.2 (tjänster).

4.1 Produkter som omfattas

De *produkter* som omfattas av direktivet är:

- Datormaskinvarusystem med generella användningsområden som är avsedda för konsumenter och operativsystem till dessa maskinvarusystem.
- Självbetjäningsterminaler som utgör betalningsterminaler.
- Följande självbetjäningsterminaler som är avsedda för tillhandahållande av tjänster som omfattas av direktivet:
 - Bankomater.
 - Biljettförsäljningsautomater.
 - Incheckningsautomater.
 - Interaktiva självbetjäningsterminaler som tillhandahåller information, förutom terminaler som har monterats som integrerade delar av fordon, luftfartyg, fartyg eller rullande material.
- Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för elektroniska kommunikationstjänster.

- Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet, som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster.
- Läsplattor.

Nedan redogörs närmare för respektive produktkategori.

Datormaskinvarusystem med generella användningsområden som är avsedda för konsumenter och operativsystem till dessa maskinvarusystem.

Med datormaskinvarusystem med generella användningsområden som är avsedda för konsumenter avses en maskinvarukombination som utgör en komplett dator. Den kännetecknas av att den har många olika funktioner och har förmågan att med lämplig programvara utföra de flesta vanliga databehandlingsuppgifter som konsumenter efterfrågar och är avsedd att användas av konsumenter. Definitionen inkluderar persondatorer, i synnerhet stationära datorer, bärbara datorer, smarttelefoner och datorplattor.

Definitionen ovan är hämtad ur direktivets artikel 3.39. Enklare uttryckt kan man säga att det som avses är maskinvara eller hårdvara. Hårdvara är en dators fysiska delar, dvs. allt som går att röra och se, till exempel kretskort, grafikkort, DVD-spelare, uttag, skärmar, tangentbord etcetera. Som framgår av definitionen kan utöver vanliga datorer även smarttelefoner och datorplattor ingå.

Med *operativsystem* avses programvara som bland annat hanterar gränssnittet till yttre maskinvara, schemalägger uppgifter, tilldelar lagring, och presenterar ett standardgränssnitt för användaren när inget tillämpningsprogram körs, inklusive ett grafiskt användargränssnitt. Begreppet omfattar programvaror oavsett om sådan programvara är inbyggd i datormaskinvara med generella användningsområden som är avsedd för konsumenter eller om programvaran utgör fristående programvara som är avsedd att köras på datormaskinvara med generella användningsområden som är avsedd för konsumenter. Begreppet omfattar däremot inte en operativsystemladdare, bios (basic input-outputsystem) eller andra fasta program som behövs vid start av en dator eller när operativsystemet installeras.

Definitionen av operativsystem är hämtad från direktivets artikel 3.38. Som framgår är operativsystem en programvara. Program-

vara är till skillnad från hårdvara inte en fysisk del av datamaskinen. Programvara utför vissa uppgifter på en dator. Det som utmärker operativsystemet är att det dessutom bestämmer regler för andra program som användaren vill köra på sin dator. Det är en länk mellan de övriga program som användaren vill använda och datorns hårdvara, till exempel mellan ett webbläsarprogram och datorn eller mellan ett ordbehandlingsprogram och datorn. Operativsystemet är därför viktigt för vilka tillgänglighetsfunktioner som ska kunna användas tillsammans med hårdvaran. Däremot omfattas inte program som används för att installera operativsystemet eller starta datorn.

Av skäl 25 i ingressen till direktivet framgår att specialiserade datorer som är inbyggda i elektroniska konsumentprodukter inte utgör datormaskinvarusystem i direktivets mening. Direktivet omfattar inte heller enskilda komponenter med särskilda funktioner i sig, till exempel moderkort eller minneskort, som används eller kan användas i ett sådant system.

Självbetjäningsterminaler som utgör betalningsterminaler.

Med betalningsterminal avses en anordning vars huvudsyfte är att göra det möjligt att genomföra betalningar med användning av betalningsinstrument vid ett fysiskt försäljningsställe, däremot inte i en virtuell miljö (artikel 3.29). Definitionen av betalningsinstrument är att den utgör en personlig anordning och/eller rutiner, som betaltjänst-användaren och betaltjänstleverantören har träffat avtal om, och som används för att initiera en betalningsorder. Ett vanligt förekommande betalningsinstrument är till exempel kontokort.

Det innebär att alla terminaler som används för att betala ett inköp med debet- eller kreditkort eller med ett annat betalningsinstrument (till exempel ett presentkort eller dylikt) omfattas av direktivet.

Av ingressens skäl 26 framgår att det är både maskinens maskinvara (hårdvara) och programvara som omfattas av kraven i tillgänglighetsdirektivet. Det innebär alltså att såväl den fysiska utformningen som de program som ”styr” terminalen ska möjliggöra de funktioner som framgår av direktivet. Tillgänglighetskraven framgår av direktivets bilaga I och redogörs för under kapitel 5.

Det framgår också att huvudsyftet ska vara att genomföra betalningar.

Följande självbetjäningsterminaler som är avsedda för tillhandahållande av tjänster som omfattas av direktivet:

- *Bankomater.*
- *Biljettförsäljningsautomater.*
- *Incheckningsautomater.*
- *Interaktiva självbetjäningsterminaler som tillhandahåller information, förutom terminaler som har monterats som integrerade delar av fordon, luftfartyg, fartyg eller rullande material.*

Att produkterna omfattas av tillgänglighetsdirektivet framgår av artikel 2.1 b ii). I skäl 26 i ingressen preciseras ytterligare vad som omfattas av bestämmelsen. Där framgår att direktivet bör omfatta såväl maskinvara som programvara på ovannämnda terminaler. I den mån terminalerna tillhandahåller tjänster som omfattas av direktivet ska de alltså vara tillgängliga och det gäller både hårdvaran och programvaran. Även terminaler som ger tillgång till fysiska biljetter som i sin tur ger tillgång till tjänster omfattas. Med det avses enligt skäl 26 till exempel resebiljettautomater och könummerautomater på bankkontor.

När det gäller självbetjäningsskåpet bankomat kan det i och för sig konstateras att det från början är ett varumärke (jfr Bankomat). Dock framgår av Svenska Akademiens ordlista (SAOL) att med bankomat avses även ”en bankautomat för uttag och insättning av pengar”. Eftersom bankomat har denna betydelse enligt SAOL och eftersom bankomat är det begrepp som används i den svenska översättningen av direktivet, är det utredningens uppfattning att detta begrepp ska användas.

För att fullt ut bedöma vilka terminaler som avses är det nödvändigt att läsa bestämmelsen ihop med artikel 2.2 som redogör för vilka tjänster som omfattas av tillgänglighetsdirektivet. En närmare beskrivning av dessa finns i avsnitt 4.2.

Exempel på tjänster i direktivets mening är e-biljetter till en rad transporttjänster och förmedling av information om de flesta transporttjänster. Det är därför uppenbart att direktivet gäller för terminaler som används för att sälja e-biljetter till resor som omfattas av direktivets krav eller tillhandahåller information om resor som omfattas av direktivets krav. Däremot undantas uttryckligen självbetjä-

ningsterminaler som tillhandahåller information i den mån dessa har monterats som integrerade delar av fordon, luftfartyg, fartyg eller rullande material.

Som framgår av skäl 26 i ingressen omfattas även fysiska biljetter som ger tillgång till de resetjänster som ingår i direktivets kravpalett. En automat som säljer fysiska biljetter till rese- eller transporttjänster som omfattas av direktivets krav ska alltså vara tillgänglig enligt de krav som framgår av direktivets bilaga I.

Även ett stort antal banktjänster omfattas av direktivet, liksom elektroniska kommunikationstjänster, såsom telefon- och bredbandsabonnemang och liknande. Av skäl 26 i ingressen framgår att i den mån ett försäljningsställe som saluför dessa tjänster, eller andra tjänster som omfattas direktivet, har en elektronisk könummerautomat, så ska könummerautomaten uppfylla tillgänglighetsdirektivets krav.

Även incheckningsautomater för resor som omfattas av direktivet ska vara tillgängliga enligt kraven.

Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för elektroniska kommunikationstjänster.

Med *interaktiv datorkapacitet* avses funktion till stöd för interaktion mellan människa och enhet som möjliggör behandling och överföring av data, tal eller video, eller en kombination av dessa. Det vill säga, det ska vara möjligt för en människa att styra maskinen eller produkten.

Vad en elektronisk kommunikationstjänst är redogörs för mer i detalj i avsnitt 4.2.1. Kort kan sägas att det handlar dels om internetanslutningstjänster dels om tjänster som används för kommunikation mellan ett begränsat antal personer (såsom Whatsapp, Facebook, Messenger etcetera).

Av skäl 30 i direktivets ingress framgår att de produkter som avses är terminalutrustning som primärt är tänkt att användas för att få åtkomst till elektroniska kommunikationstjänster. Det är alltså utrustningens huvudsakliga ändamål som bör vara avgörande. Avgränsningen till vad som i stället ska räknas som en datormaskin är viktig, eftersom det i direktivets bilaga I ställs mer långtgående krav på terminalutrustning som används för elektroniska kommunikationstjänster än på datormaskinvarusystem.

Av skäl 30 framgår vidare att vid tillämpning av direktivet bör utrustningen anses innefatta utrustning som används som en del av systemet för att få åtkomst till elektroniska kommunikationstjänster, exempelvis en router eller ett modem.

Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet, som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster.

Med *audiovisuella medietjänst* avses enligt tillgänglighetsdirektivet detsamma som i det nyligen ändrade AV-direktivet (dir. 2010/13/EU om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster), det vill säga en tjänst enligt definitionen av artiklarna 56 och 57 i fördraget om Europeiska unionens funktions-sätt, där tjänsten eller en särskiljbar del av den har som huvudsakligt syfte att i informations-, underhållnings- eller utbildningssyfte tillhandahålla allmänheten program via elektroniska kommunikationsnät (se definitionen i artikel 3.5 med hänvisning till artikel 1.1. i AV-direktivet). Sådana audiovisuella medietjänster utgörs av antingen tv-sändningar eller beställ-tv.

För en närmare beskrivning av vilka tjänster som omfattas kan hänvisas till avsnitt 4.2.3.

Med *terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet, som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster* avses all utrustning vars huvudsyfte är att ge åtkomst till audiovisuella medietjänster, det vill säga till tv-program. Det är typiskt sett digitalboxar och set-top-boxar, men även smarta tv-apparater och liknande. Däremot omfattas inte persondatorer eller smarta telefoner eftersom dessa produkter inte har som huvudsyfte att ge åtkomst till audiovisuella medietjänster, även om de kan användas för att se på tv.

Läsplattor

Med *läsplatta* avses enligt tillgänglighetsdirektivet särskild utrustning, inklusive både maskinvara och programvara, som används för att disponera, navigera i, läsa och använda e-bokfiler. Det är möjligt att läsa e-böcker både i datorer och telefoner, men en läsplatta har

som huvudsakligt syfte att leverera e-bokstjänster. Som framgår omfattas både hårdvaran, dvs. den fysiska läsplattan och dess likaledes fysiska komponenter, och mjukvaran – dvs. de program som används för att kontrollera läsplattan och dess funktioner.

4.2 Tjänster som omfattas

Direktivet omfattar enligt artikel 2.2 ett antal tjänster som tillhandahålls konsumenterna efter den 28 juni 2025, dock med förbehåll för övergångsregler som framgår av artikel 32. Övergångsreglerna behandlas närmare i avsnitt 11.8.

De tjänster som omfattas behandlas i det följande.

4.2.1 Elektroniska kommunikationstjänster med undantag av överföringstjänster som används för tillhandahållande av maskin-till-maskintjänster

Den 11 december 2018 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1972 om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation (nedan kodexen).

Elektronisk kommunikationstjänst definieras i kodexen (och även i tillgänglighetsdirektivet som i artikel 3.8 hänvisar till definitionen i kodexen) som en tjänst som vanligen tillhandahålls mot ersättning via elektroniska kommunikationsnät och som omfattar, med undantag av tjänster i form av tillhandahållande av innehåll som överförs med hjälp av elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster eller utövande av redaktionellt ansvar över sådant innehåll, följande typer av tjänster:

- Internetanslutningstjänst.
- Interpersonell kommunikationstjänst.
- Tjänster som helt eller huvudsakligen utgörs av överföring av signaler, såsom överföringstjänster som används för tillhandahållande av maskin till maskin-tjänster och för utsändningstjänster.

En grundläggande förutsättning är alltså att tjänsten vanligen ska tillhandahållas mot ersättning. Det innebär att den ska tillhandahållas kommersiellt. Sker tillhandahållandet på rent ideell basis omfattas tjänsten inte av definitionen. I vissa fall tillhandahålls kommersiella tjänster gratis till slutkunden. Det kommersiella inslaget manifesteras då på något annat sätt, till exempel genom reklam riktad till kunden. Kravet på tillhandahållande mot ersättning bör vara uppfyllt även när tillhandahållaren får pengar från tredje part genom att samla in och sälja personuppgifter eller andra data (se promemorian Genomförande av direktivet om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation s. 424 – nedan Promemorian)

Tjänsterna som omfattas ska vidare tillhandahållas genom elektroniska kommunikationsnät. Dessa utgörs av system för överföring, oberoende av om det bygger på en permanent infrastruktur eller en centralt administrerad kapacitet. I tillämpliga fall även utrustning för koppling eller dirigerering samt andra resurser. I detta inbegrips nätelement som inte är aktiva, som medger överföring av signaler via tråd, via radio, på optisk väg eller via andra elektromagnetiska överföringsmedier, däribland satellitnät, fasta nät (kretskopplade och paketkopplade, inbegripet internet) och mobilnät, elnätssystem i den utsträckning dessa används för signalöverföring, nät för radio- och tv-utsändning samt kabel-tv-nät, oberoende av vilken typ av information som överförs (se artikel 2.1 i kodexen).

Internetanslutningstjänst är en tjänst som erbjuder anslutning till internet och därigenom möjlighet till anslutning mellan praktiskt taget alla ändpunkter på internet, oberoende av vilken nätteknik och terminalutrustning som används.

Interpersonella kommunikationstjänster är tjänster som vanligen tillhandahålls mot ersättning och som möjliggör direkt interpersonellt och interaktivt informationsutbyte via elektroniska kommunikationsnät mellan ett begränsat antal personer. De personer som inleder eller deltar i kommunikationen bestämmer vem eller vilka som ska

vara mottagare av denna; den inbegriper inte tjänster som möjliggör interpersonell och interaktiv kommunikation enbart som en extrafunktion av mindre betydelse som är direkt kopplad till en annan tjänst – dessa tjänster kan vara både nummerbaserade och nummeroberoende.

Som framgår av beskrivningen avses alltså en tjänst som möjliggör för kommunikation mellan två eller flera och som sker genom ett elektroniskt kommunikationsnät. Deltagarna ska också själva bestämma vilka som får vara med i diskussionen.

Det finns en rad exempel på sådana tjänster. Telefonsamtal, sms, mms och e-post ingår i definitionen, men även andra tjänster såsom Whatsapp, Facebook messenger och Skype med flera.

Undantaget för tjänster som enbart är en extrafunktion av mindre betydelse som är direkt kopplad till en annan tjänst, gäller till exempel chattkanaler som är kopplade till online-spel. I den mån den interpersonella kommunikationstjänsten i ett spel bara är en extrafunktion av mindre betydelse för spelet omfattas den inte av definitionen och således inte heller av tillgänglighetsdirektivet. Vad som är en ”extrafunktion av mindre betydelse” får avgöras från fall till fall. Undantaget ska tillämpas restriktivt (se Promemorian s. 425).

Tillgänglighetsdirektivet undantar också maskin-till-maskin-tjänster. Det innebär att kraven på tillgängliga funktioner i direktivets bilaga I inte gäller dessa.

4.2.2 Närmare om audiovisuella medietjänster

Direktivet omfattar enligt artikel 2.2 b tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster. För att förstå vad dessa omfattar är det nödvändigt att först definiera vad en audiovisuell medietjänst är.

I tillgänglighetsdirektivet hänvisas när det gäller att förklara begreppet audiovisuell medietjänst till definitionen i artikel 1.1 i AV-direktivet, som nu har ändrats genom artikel 1 i direktiv 2018/ 1808/EU. Av den sistnämnda artikeln följer att tjänsten eller en särskiljbar del av den har som huvudsakligt syfte att tillhandahålla allmänheten tv-program, antingen som tv-sändningar (en linjär audiovisuell medietjänst) eller i form av audiovisuella medietjänster på begäran (icke-linjära audiovisuella medietjänster, eller så kallad beställ-tv).

I radio- och tv-lagen, som i Sverige delvis genomför AV-direktivet, definieras en leverantör av medietjänster som den som har det redaktionella ansvaret för valet av innehåll i en ljudradio- eller tv-sändning, beställ-radio, beställ-tv eller sökbar text-tv och avgör hur innehållet struktureras (se 3 kap. 1 § 9 radio- och tv-lagen [2010:696]). Med redaktionellt ansvar för valet av innehåll avses att bestämma vilka program som ska ingå i den aktuella tjänsten.

4.2.3 Närmare om tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster

I tillgänglighetsdirektivet, artikel 3.6, definieras tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster på följande vis: Tjänster som överförs via elektroniska kommunikationsnät som används för att identifiera, välja, ta emot information om samt konsultera audiovisuella medietjänster och eventuella tillhandahållna funktioner, såsom undertexter för döva och hörselskadade personer, syntolkning, talad textning och teckenspråkstolkning, som resulterar av genomförandet av åtgärder för att göra tjänsterna tillgängliga i enlighet med vad som avses i artikel 7 i direktiv 2010/13/EU; och omfattar även elektroniska programguider (EPG).

I ingressen till tillgänglighetsdirektivet, skäl 31, anges att ”tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster skulle kunna inbegripa webbplatser, webbaserade applikationer, digitalboxbaserade applikationer, nedladdningsbara applikationer, tjänster för mobila enheter, inklusive mobila applikationer och dithörande mediaspelare samt internetanslutna televisionstjänster”.

Det kan alltså vara en applikation eller en webbplats som levererar program – antingen linjära program eller program som startar på användarens begäran. De funktioner som finns inbyggda i en så kallad smart-tv omfattas också.

Även elektroniska programguider (EPG) inbegrips. Den elektroniska programguiden är en tjänst för information om pågående och kommande tv-program från samtliga programföretag. En EPG:s funktion är att ge överblick och sök- och valmöjligheter över programutbudet. Det är svårt att enhetligt beskriva EPG-tjänster eftersom de kan fungera på olika sätt. En just nu vanligt förekommande variant kan liknas vid en internetportal vad gäller funktionen att ge en överblick över de tv-program och andra tjänster som finns till-

gängliga. Det förekommer även på marknaden äldre typer av EPG där användaren interagerar med sin egen ”set top-box”, eller digital-box. I dessa fall laddas begränsat material (typiskt sett en tablådag) ned i själva boxen och kan styras med fjärrkontrollen. Det medför en så kallad skenbar interaktivitet där linjärt material i begränsad omfattning kan styras men ingen verklig interaktion utanför det slutna systemet tv och box sker. I tidigare förarbeten har EPG:n främst beskrivits som ett text-tv-liknande hjälpmedel för slutanvändaren att orientera sig och leta information i utbudet av tv-program och tjänster genom knapptryckningar på fjärrkontrollen. Tekniskt fungerade EPG:n på samma sätt som sökbar text-tv, det vill säga information sänds cykliskt inbakad i den vanliga tv-signalen (se prop. 2002/03: 110 s. 316). Tekniken har dock utvecklats på senare tid och EPG:n är numera ofta mer att likna vid en vanlig webbplats. Interaktionen är vanligtvis inte begränsad till cykliskt inbakad information. Information kan hämtas direkt från internet (se vidare avsnitt 9.1.4).

4.2.4 E-böcker och ändamålsenlig programvara

E-böcker och ändamålsenlig programvara definieras i tillgänglighetsdirektivets artikel 3.41 som ”en tjänst som inbegriper tillhandahållande av digitala filer som innehåller en elektronisk version av en bok som en person kan disponera, navigera i, läsa och använda, samt den särskilda programvaran, inklusive tjänster för mobila enheter, inklusive mobila applikationer, för att disponera, navigera i, läsa och använda dessa digitala filer”. I skäl 41 i ingressen anges att ”e-bokfiler bygger på en elektronisk datorkodning som möjliggör spridning av och sökning i ett intellektuellt verk som mestadels föreligger som text eller i grafisk form”. Programvaran i en läsplatta är dock uttryckligen undantagen. Den omfattas i stället av produkten – det vill säga av läsplattan.

Att programvaran ingår i definitionen innebär att den som tillhandahåller e-böcker, genom en strömningstjänst eller på annat sätt, ska göra det med en programvara som kan användas för att tillgängliggöra de digitala filerna.

4.2.5 E-handelstjänster

Av artikel 2.2 f i tillgänglighetsdirektivet framgår att e-handelstjänster omfattas av direktivets krav. Med *e-handelstjänster* avses enligt artikel 3.30 tjänster som tillhandahålls på distans, genom webbplatser och tjänster för mobila enheter, på elektronisk väg och på individuell begäran av en konsument i syfte att ingå ett konsumentavtal.

Definitionen utvecklas ytterligare i skäl 42 i ingressen till direktivet. Där framgår att

i detta direktiv definieras e-handelstjänster som en tjänst som tillhandahålls på distans, genom webbplatser och tjänster för mobila enheter, på elektronisk väg och på individuell begäran av en konsument i syfte att ingå ett konsumentavtal. Med avseende på den definitionen avses med på distans en tjänst som tillhandahålls utan att parterna är närvarande samtidigt, på elektronisk väg en tjänst som sänds vid utgångspunkten och tas emot vid slutpunkten med hjälp av utrustning för elektronisk behandling (inbegripet digital signalkomprimering) och lagring av uppgifter, och som i sin helhet sänds, befordras och tas emot genom tråd, radio, optiska medel eller andra elektromagnetiska medel, och på individuell begäran av en konsument en tjänst som tillhandahålls på individuell begäran. Med tanke på e-handelstjänsternas ökade relevans och deras starkt tekniska karaktär är det viktigt med harmoniserade krav för deras tillgänglighet.

Enkelt uttryckt är e-handel sålunda all handel som bedrivs på Internet eller annars på elektronisk väg. Det kan till exempel vara på webbplatser eller genom mobilapplikationer, och som vänder sig till konsumenterna. En ytterligare förutsättning är att det sker på distans, det vill säga köpare och säljare (eller tillhandahållare av tjänster) ska inte befinna sig på samma plats. Det innebär att webbplatser där konsumenterna sluter avtal om att köpa produkter eller tjänster ingår, och det alldeles oavsett om webbplatsen huvudsakligen eller till alldeles övervägande del vänder sig till företagare för att få avsättning för produkter och tjänster. Om handelsplatsen *uteslutande* vänder sig till företag eller till offentlig sektor kommer den däremot inte att omfattas av tillgänglighetsdirektivets krav.

I ingressens skäl 43 förtydligas att skyldigheterna i direktivet beträffande e-handelstjänsternas tillgänglighet bör gälla internetförsäljning av alla produkter och tjänster, och bör därför även gälla försäljning av en produkt eller tjänst som i sig omfattas av detta direktiv.

4.2.6 Banktjänster för konsumenter

Av tillgänglighetsdirektivets artikel 2.2 d) följer att banktjänster för konsumenter omfattas av de krav som ställs i direktivet. Vad som omfattas definieras i artikel 3.28 a-e, nämligen:

- kreditavtal som omfattas av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG eller Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/17/EU,
- tjänsterna i avsnitt A punkterna 1, 2, 4 och 5 och avsnitt B punkterna 1, 2, 4 och 5 i bilaga I till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU,
- betaltjänster enligt definitionen i artikel 4.3 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2366,
- tjänster som är knutna till betalkontot enligt definitionen i artikel 2.6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/92/EU, och
- elektroniska pengar enligt definitionen i artikel 2.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/110/EG.
- Nedan förklaras närmare vad som avses med respektive punkt.

Kreditavtal som omfattas av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG eller Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/17/EU

Med kreditavtal avses ett avtal genom vilket en kreditgivare lämnar eller förbinder sig att lämna en konsument en kredit i form av betalningsanstånd, lån eller annan liknande finansieringsform, både som säkerhet vid belåning av bostadsfastighet med mera och andra konsumentkreditavtal. Hänvisningen till de nämnda direktiven innebär att vissa kreditavtal undantas, bland annat ränte- och avgiftsfria kreditavtal som ska betalas inom tre månader och kreditavtal som avser ett sammanlagt belopp under 200 euro eller över 75 000 euro.

Att en del kredittjänster inte ingår ska inte förstås som att de inte under några omständigheter omfattas av direktivets krav. Som kommer att framgå strax nedan kan de ändå omfattas men då i form av betaltjänster.

Tjänsterna i avsnitt A punkterna 1, 2, 4 och 5 och avsnitt B punkterna 1, 2, 4 och 5 i bilaga I till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU

Hänvisningen till direktivet innebär att vissa delar av den investeringsverksamhet som bedrivs av banker och andra finansiella institut ingår, det vill säga det ställs krav på att dessa ska göras tillgängliga på det sätt som framgår av tillgänglighetsdirektivet. Det som ingår är när det gäller investeringstjänster och investeringsverksamhet följande.

- Mottagande och vidarebefordran av order beträffande ett eller flera finansiella instrument.
- Utförande av order på kunders uppdrag.
- Portföljförvaltning.
- Investeringsrådgivning.

Dessutom ingår följande sidotjänster.

- Förvaring och administration av finansiella instrument för kunders räkning, bland annat värdepappersförvaring och liknande tjänster, såsom handhavande av kontanta medel/finansiella säkerheter, med undantag av förvaltning av värdepapper på högsta nivå.
- Lämnande av kredit eller lån till en investerare för att göra det möjligt för denne att genomföra en transaktion i ett eller flera finansiella instrument, när det företag som ger krediten eller lånet deltar i transaktionen.
- Valutatjänster om dessa har samband med investeringstjänster.
- Investerings- och finansanalys samt andra former av allmänna rekommendationer rörande handel med finansiella instrument.

Betaltjänster enligt definitionen i artikel 4.3 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2366

I artikel 4.3 i det nämnda direktivet framgår att följande utgör betaltjänster.

- Tjänster som möjliggör kontantinsättningar på ett betalkonto samt alla åtgärder som krävs för förvaltningen av ett betalkonto.

- Tjänster som möjliggör kontantuttag från ett betalkonto samt alla åtgärder som krävs för förvaltningen av ett betalkonto.
- Genomförande av betalningstransaktioner, däribland överföring av medel på ett betalkonto hos användarens betaltjänstleverantör eller någon annan betaltjänstleverantör.
- Genomförande av autogireringar, inklusive engångsautogireringar.
- Genomförande av betalningstransaktioner med kontokort eller liknande utrustning.
- Genomförande av betalningar, inklusive stående betalningsorder.
- Genomförande av betalningstransaktioner, när medlen täcks av en betaltjänstanvändares kreditutrymme.
- Genomförande av autogireringar, inklusive engångsautogireringar.
- Genomförande av betalningstransaktioner med kontokort eller liknande utrustning.
- Genomförande av betalningar, inklusive stående betalningsorder.
- Utgivande av betalningsinstrument och/eller förvärv av betalningstransaktioner.
- Penningöverföring.
- Betalningsinitieringstjänster.
- Kontoinformationstjänster.

Betaltjänster som omfattas är som framgår i stort sett alla betalningstjänster från ett betalkonto, men även tjänster som tillhandahålls för att överföra pengar till eller från ett betalkonto eller sätta in pengar på ett betalkonto – eller för den delen ta ut pengar från ett betalkonto. Dessutom ingår den information som ges om kontotillgodohavande etcetera.

Tjänster som är knutna till betalkontot enligt definitionen i artikel 2.6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/92/EU

Hänvisningen till det nämnda direktivet innebär att alla tjänster som är knutna till betalkontot omfattas av kraven i tillgänglighetsdirektivet. Det gäller med andra ord alla tjänster med anknytning till öppnandet, användandet och avslutandet av ett betalkonto. Det innefattar även bland annat papperscheckar och pappersbaserade kuponger och pappersbaserade resecheckar samt kontokrediter. Många av tjänsterna som omfattas genom hänvisningen till nämnda direktiv täcks redan av "betaltjänster" så som detta kommit att definieras i tillgänglighetsdirektivet. Men det tydliggörs här att även öppnandet och avslutandet av kontot ingår, det vill säga inte enbart betalningar och överföringar till och från ett betalkonto och förvaltningen av ett betalkonto.

Elektroniska pengar enligt definitionen i artikel 2.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/110/EG

Slutligen ska nämnas att även elektroniska pengar ingår i definitionen av banktjänster för konsumenter. Elektroniska pengar är enligt ovanstående definition "varje elektroniskt eller magnetiskt lagrat penningvärde i form av en fordran på utgivaren som ges ut mot erhållande av medel i syfte att genomföra betalningstransaktioner. i enlighet med artikel 4.5 i direktiv 2007/64/EG och som godtas av en annan fysisk eller juridisk person än utgivaren av elektroniska pengar." Definitionen återfinns även i lagen (2011:755) om elektroniska pengar som i Sverige genomför det nämnda direktivet.

Betalningstransaktion är kort och gott en åtgärd som initieras av betalaren eller betalningsmottagaren vid placering, överföring eller uttag av medel.

4.2.7 Luft-, buss-, järnvägs- och vattentransporttjänster för passagerare

Av artikel 2.2 d) framgår att tillgänglighetsdirektivets krav omfattar ett antal närmare beskrivna inslag i luft-, buss-, järnvägs- och vattentransporttjänster för passagerare. Vad som omfattas definieras i artikel 3.31–34, nämligen:

- Lufttransporttjänster för passagerare: kommersiella luftfartstjänster för passagerare enligt definitionen i artikel 21 i förordning (EG) nr 1107/2006 i samband med avfärd från, transitering genom eller ankomst till en flygplats, när flygplatsen är belägen inom en medlemsstats territorium, inbegripet flygningar som avgår från en flygplats som är belägen i ett tredjeland till en flygplats som är belägen inom en medlemsstats territorium, om tjänsterna tillhandahålls av ett unionslufttrafikföretag.
- Busstransporttjänster för passagerare: de tjänster som omfattas av artikel 2.1. och 2.2 i förordning (EU) nr 181/2011, det vill säga passagerare som reser med linjetrafik för icke specificerade passagerarkategorier när passagerarens påstigningsplats eller avstigningsplats är belägen inom en medlemsstats territorium.
- Järnvägstransporttjänster för passagerare: all persontrafik på järnväg som avses i artikel 2.1 i förordning (EG) nr 1371/2007, det vill säga alla tågresor och järnvägstjänster i hela gemenskapen som tillhandahålls av ett eller flera järnvägsföretag som har tillstånd att bedriva järnvägsverksamhet.
- Vattentransporttjänster för passagerare: de persontrafiktjänster som omfattas av artikel 2.1 i förordning (EU) nr 1177/2010, med undantag för de tjänster som avses i artikel 2.2 i den förordningen. Det innebär att passagerartransporter där ombordstigningshamnen är belägen inom en medlemsstats territorium, passagerartransporter där ombordstigningshamnen är belägen utanför en medlemsstats territorium och landstigningshamnen är belägen inom en medlemsstats territorium, förutsatt att transporten genomförs av en unionstransportör, samt en kryssning där ombordstigningshamnen är belägen inom en medlemsstats territorium omfattas. Dock undantas fartyg som är certifierade för högst 12 passagerare, som har en besättning med ansvar för fartygets drift som inte uppgår till fler än tre personer eller när sträckan för den totala

passagerartransporten understiger 500 meter enkel resa. Vidare undantas andra utflykts- och sightseeingturer än kryssningar, fartyg som inte drivs mekaniskt samt historiska passagerarfartyg eller kopior av sådana, till övervägande del byggda i de ursprungliga materialen och certifierade för högst 36 passagerare. Det som undantas är alltså typiskt sett fartyg som är till för kortare transporter, eller fartyg som inte i första hand syftar till att transportera passagerare från en punkt till en annan.

Tillgänglighetsdirektivet omfattar alltså vissa angivna inslag i ovanstående tjänster på transportområdet. Vilka inslag det rör sig om framgår av tillgänglighetsdirektivets artikel 2.2 c punkterna i–v).

Det finns dock ett undantag. Av artikel 2.2 c framgår att de inslag i transporttjänster som framgår av punkterna i–iv *inte* gäller stads-, förorts- och regionaltransporter. Dessa transporter omfattas *bara* av punkt v). Stads- och förortstransporter är transporter vars huvudsyfte är att tillgodose transportbehoven inom en stadskärna eller en storstadsregion, inklusive gränsöverskridande storstadsregioner, samt transportbehov mellan en sådan stadskärna eller storstadsregion och omgivande områden. Regionaltransporter är regional trafik, det vill säga transporter vars huvudsyfte är att tillgodose transportbehoven i en region, inklusive gränsöverskridande regioner. I tillgänglighetsdirektivet avses med stads-, förorts och regionaltransporter uttryckligen bara järnväg, buss, tunnelbana, spårväg och trådbuss, men såvitt kan bedömas bör även kollektivtrafik per båt ingå, i all synnerhet som digitala biljetter till denna inhandlas på samma sätt som till övrig lokaltrafik. Det inslag i transporttjänsten som omfattar lokal- och regionaltrafik är alltså begränsat till punkt v), vilket är:

- Interaktiva självbetjäningsterminaler belägna inom unionens territorium, utom sådana som har monterats som integrerade delar av fordon, luftfartyg, fartyg eller rullande material som används vid tillhandahållandet av sådana persontrafiktjänster.

I andra typer av transporttjänster ingår alltså betydligt flera inslag. Att det är på det viset förklaras i skäl 35 i ingressen till tillgänglighetsdirektivet. Där konstateras att det redan genom webbtillgänglighetsdirektivet ställs krav på att offentliga webbplatser ska vara tillgängliga (vilket träffar lokaltrafiktjänster som tillhandahålls av offentliga aktörer eller av offentligt upphandlade privata aktörer), samt att det i tillgäng-

lighetsdirektivet ställs krav på att privata aktörer ska göra sina webbplatser för e-handel tillgängliga. Eftersom tillgänglighetsdirektivet innehåller skyldigheter för en stor majoritet av de privata leverantörerna av transporttjänster att göra sina webbplatser tillgängliga när de säljer biljetter online har det inte ansetts nödvändigt att införa ytterligare krav för webbplatser för leverantörer av stads-, förorts- och regionaltransporter.

Med det sagt kan man alltså konstatera att i övriga transporttjänster som omfattas, det vill säga utöver lokal- och regionaltrafik, ingår utöver punkt v) i artikel 2.2 c också nedanstående inslag:

- Webbplatser.
- Tjänster för mobila enheter, däribland mobila applikationer.
- Elektroniska biljetter och elektroniska biljettförsäljningstjänster.
- Förmedling av information om transporttjänster, inklusive reseinformation i realtid; när det gäller informationsskärmar ska detta begränsas till interaktiva skärmar som är belägna inom unionens territorium.

5 Krav på produkter

Det framgår av artikel 4.2 i tillgänglighetsdirektivet att alla produkter som omfattas av direktivet ska uppfylla de krav som fastställs i direktivets bilaga I avsnitt I, samt att alla produkter med undantag för självbetjäningautomater även ska omfattas av kraven i bilaga I avsnitt II.

I direktivets bilaga II ges ett antal exempel på vad som avses i praktiken med respektive krav. Exempelen ska ses som just sådana, det vill säga som icke-bindande möjliga lösningar som bidrar till att uppfylla tillgänglighetskraven enligt bilaga I.

I detta kapitel beskrivs de krav som ställs på produkterna som omfattas av direktivet. Inledningsvis ges en beskrivning av de krav som gäller för alla produkter, därefter de krav som ställs på alla produkter förutom självbetjäningsterminaler. Slutligen ges en beskrivning av de sektorspecifika krav som ställs på vissa produkter.

I anslutning till redogörelsen av de krav som ställs anges också de icke-bindande exempel på lösningar av respektive krav som framgår av direktivets bilaga II.

5.1 Krav på alla produkter

5.1.1 Krav på information

De produkter som omfattas av direktivets krav måste utformas och tillverkas på ett sätt som i största möjliga utsträckning möjliggör förutsebar användning bland personer med funktionsnedsättning och ska åtföljas, om möjligt i eller på produkterna, av lättillgänglig information om deras funktion och tillgänglighetsfunktioner (bilaga I avsnitt I).

Krav på tillhandahållande av information i eller på produkterna

Kravet innebär att produkterna ska åtföljas av viss information. Om informationen ges i eller på produkterna, vilket ska ske om det är möjligt, ska den vidare vara beskaffad på visst sätt. De krav som ställs på informationen framgår av bilaga I avsnitt I punkten 1 a. Som nämnts ovan ges i direktivets bilaga II icke-bindande exempel på hur kraven kan tillgodoses. Det gäller för övrigt de flesta av kraven som ställs i bilaga I. Det finns icke-bindande exempel på lösningar på väldigt många av kraven, vilket kommer att framgå nedan. I den mån det ges icke-bindande exempel i direktivets bilaga II kommer dessa att anges i anslutning till respektive krav.

Med det sagt – kraven som ställs på information i eller på produkterna är följande (exempel på lösningar anges i anslutning till respektive krav).

- Den information om användningen av produkten som tillhandahålls på själva produkten (märkning, bruksanvisning och varning) ska
 - kunna uppfattas med mer än ett sinne,
Exempel: Tillhandahålla visuell och taktil information eller visuell och auditiv information om var kortet förs in på en självbetjäningsterminal, så att blinda och döva personer kan använda terminalen.
 - presenteras på ett begripligt sätt,
Exempel: Använda samma ord konsekvent eller på ett tydligt och logiskt sätt, så att personer med intellektuell funktionsnedsättning bättre kan förstå informationen.
 - presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta,
Exempel: Tillhandahålla information i taktil relief eller ljud utöver varningar i textformat, så att blinda personer kan uppfatta dem.
 - presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken.
Exempel: Se till att texten kan läsas av personer med nedsatt syn.

Information om användning av produkten är märkning, bruksanvisning och varning. Att informationen ska kunna uppfattas med mer än ett sinne, innebär att det inte är tillräckligt att informationen ges i textform. Som framgår av exemplet krävs att informationen ska kunna tas emot med minst två av sinnena syn, hörsel och känsel.

Taktil information kan vara punktskrift, auditiv information är information som kan tas emot med hörsel. Exemplet som ges är att det i anslutning till en självbetjäningsterminal ges tydliga instruktioner såväl genom ljud som bild och skrift om var kortet förs in, så att blinda och döva personer kan använda terminalen.

Att informationen ska ges på ett begripligt sätt innebär att språket ska vara lättillgängligt, tydligt och logiskt. Som framgår av exemplet är det bland annat för att personer med intellektuell funktionsnedsättning bättre ska förstå informationen. Men information på ett enkelt språk torde gynna alla konsumenter.

Kravet på att informationen ska presenteras för användarna på ett sätt som de kan uppfatta exemplifieras med att informationen kan tillhandahållas i taktil relief eller ljud, utöver varningar i textformat. Taktil relief är bilder som kan uppfattas med känsel. Både personer med synnedsättning och seende kan läsa taktila bilder. Den som inte ser bilderna läser dem med fingertopparna. Taktila bilder kallas också för reliefbilder eftersom de återger motivet i relief, med upphöjda linjer och ytor med kännbar struktur.

Vidare ställs krav på att typsnitt, form och färg inte ska stå i vägen för möjligheten för synskadade att kunna läsa informationen.

Krav på information som ges på annat sätt än på produkten

Det är inte alltid möjligt att ge informationen i eller på produkterna. Informationen kan även ges på annat sätt, till exempel i samband med att produkterna används eller på en webbplats. Även i dessa fall ställs krav på tillgänglighet. Kraven som ställs när informationen ges på annat sätt än i eller på produkten är följande (exempel på lösningar anges i anslutning till respektive krav);

- Produktbruksanvisningar som inte tillhandahålls på själva produkten utan som görs tillgängliga genom användning av produkten eller på annat sätt, till exempel på en webbplats, inklusive information om produktens tillgänglighetsfunktioner samt hur de aktiveras och

deras interoperabilitet med hjälplösningar, ska vara offentligt tillgängliga när produkten släpps ut på marknaden och ska

- kunna uppfattas med mer än ett sinne,
Exempel: Tillhandahålla elektroniska filer som kan läsas av en dator med skärmläsningssystem, så att blinda personer kan använda informationen.
- presenteras på ett begripligt sätt,
Exempel: Använda samma ord konsekvent eller på ett tydligt och logiskt sätt, så att personer med intellektuell funktionsnedsättning bättre kan förstå dem.
- presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta,
Exempel: Tillhandahålla undertexter till videoinstruktioner.
- presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken,
Exempel: Se till att texten kan läsas av personer med nedsatt syn.
- när det gäller innehåll, göras tillgängliga i textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjandeformat som kan presenteras på olika sätt och kunna uppfattas med mer än ett sinne,
Exempel: Skriva ut texten i punktskrift så att blinda personer kan använda informationen.
- åtföljas av en alternativ presentation av eventuella delar som inte består av text,
Exempel: Se till att ett diagram åtföljs av en textbeskrivning som identifierar de viktigaste delarna eller beskriver viktiga åtgärder.
- inbegripa den beskrivning av produktens användargränssnitt (hantering, kontroll och återkoppling, input och output) som tillhandahålls i enlighet med kravet på användargränssnitt och funktionell utformning; i beskrivningen ska man för vart och ett av leden i kravet på användargränssnitt och funktionell utformning ange om produkten har dessa egenskaper,
- inbegripa en beskrivning av produktens funktionalitet, som tillhandahålls genom funktioner som syftar till att tillgodose behoven hos personer med funktionsnedsättning, i enlighet med kravet på

användargränssnitt och funktionell utformning; i beskrivningen ska man för vart och ett av leden i kraven på användargränssnitt och funktionell utformning ange om produkten har dessa egenskaper,

- inbegripa en beskrivning av produktens programvaru- och maskinvarugränssnitt med hjälpmedel; beskrivningen ska innehålla en förteckning över de hjälpmedel som har testats tillsammans med produkten.

Exempel: Förse bankomater med uttag och programvara som gör det möjligt att ansluta hörlurar i vilka texten på skärmen återges i ljudform.

Även information som ges på annat sätt än i eller på produkten ska alltså kunna uppfattas med mer än ett sinne. Text som till exempel kan läsas på en datorskärm ska även kunna uppfattas med andra sinnen, det vill säga förutom att uppfattas med synen ska informationen kunna tas emot med hörsel eller känsel genom ett skärmläsningssprogram. Ett skärmläsningssprogram är ett program som läser upp text från datorskärmar med konstgjort tal (talsyntes). Det finns också skärmläsarprogram som omvandlar text på bildskärmar till punktskrift för blinda. Punktskriften kan läsas av blinda på en apparat som används för ändamålet, en så kallad punktskriftsskärm.

Att informationen ska presenteras för användarna på ett sätt som de kan uppfatta kan tyckas som en självklarhet i sammanhanget. Exemplet som ges är att videoinstruktioner ska förse med undertexter. Det innebär ett förtydligande av att det ibland är nödvändigt att ge informationen på ett specifikt sätt. En videoinstruktion kan till exempel uppfattas med synen, det vill säga samma sinne som används för att läsa, men för att tillgodogöra sig innehållet kan det krävas att man också får del av vad som faktiskt sägs. I exemplet får användaren del av den informationen genom att läsa undertexterna.

Innehållet ska också göras tillgängligt i ett textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjanformat som kan presenteras på olika sätt och kunna uppfattas med mer än ett sinne. Som exempel nämns att texten ska kunna skrivas ut i punktskrift så att blinda personer kan använda informationen. Kravet innebär alltså att det format som används för att presentera texten, det vill säga den elektroniska filen, ska vara kompatibelt med de stödjande format

som personer med funktionsnedsättning behöver för att ta del av den på annat sätt än via skärmen – som när den skrivs ut.

Ibland ges informationen på annat sätt än genom text. Det är till exempel inte ovanligt att en bruksanvisning består av beskrivande bilder som illustrerar hur man steg för steg sätter samman en produkt, eller hur man använder eller inte använder en produkt etcetera. Även denna information ska vara tillgänglig på annat sätt, det vill säga genom en alternativ presentation till bilderna. Exemplet som ges är att diagram och liknande ska åtföljas av text som identifierar de viktigaste delarna eller beskriver viktiga åtgärder. Detta är i och för sig i linje med kravet på att informationen ska kunna uppfattas med mer än ett sinne. Text är i det här fallet nödvändigt för att informationen som ges genom bilden i förlängningen ska kunna tas emot med hörsel eller känsel, så som sker när en blind person använder sitt skärm-läsarprogram för att ta del av texten.

Kraven som följer därefter innebär att information om användargränssnitt och funktionalitet ska framgå. Denna ska, även om det inte direkt framgår, ges i enlighet med de ovan beskrivna kraven. Användargränssnitt och funktionalitet kommer att behandlas mer i detalj nedan.

Det sista kravet som nämns är att informationen ska inbegripa en beskrivning av produktens programvaru- och maskinvarugränssnitt med hjälpmedel; beskrivningen ska innehålla en förteckning över de hjälpmedel som har testats tillsammans med produkten.

För att förstå kravet är det nödvändigt att först säga något om vad som är produktens programvaru- och maskinvarugränssnitt. Enkelt beskrivet är programvara mjukvara och maskinvara hårdvara. Hårdvaran är den del av produkten som det går att se och känna, det vill säga den fysiska maskinen, såsom tangenter, kretskort, skärm etcetera. Mjukvaran är de dataprogram som används tillsammans med hårdvaran.

Kravet innebär alltså att den som använder hjälpmedel (i bemärkelsen tekniska hjälpmedel enligt definitionen i artikel 2.37 i tillgänglighetsdirektivet; det vill säga varje föremål, del av utrustning, tjänst eller produktsystem, inbegripet programvara, som används för att öka, upprätthålla, ersätta eller förbättra funktionsförmågan för personer med funktionsnedsättning eller för att lindra och kompensera för funktionsnedsättningar, aktivitetsbegränsningar eller delaktighetsinskränkningar) ska veta om det aktuella hjälpmedlet fun-

gerar tillsammans med produktens hårdvara och mjukvara och om hjälpmedlet i fråga testats tillsammans med produkten.

Det icke-bindande exemplet som ges är att bankomater kan för- ses med uttag och programvara som gör det möjligt att ansluta hör- lurar i vilka texten på skärmen återges i ljudform. Det kan i och för sig tyckas som om exemplet handlar om produktens funktionalitet snarare än information om densamma. Klart är i alla fall att det någon- stans (till exempel på skärmen) bör framgå om de i exemplet givna hörlurarna kan användas tillsammans med bankomaten.

5.1.2 Krav på användargränssnitt och funktionell utformning

Nästa del av kravbilagan ställer krav på vilka egenskaper produkterna ska ha.

Kraven gäller till vissa delar alla produkter som omfattas av direk- tiv, men det ställs även specifika krav på vissa produkter. Kraven på specifika produkter kommer att behandlas separat. Först presenteras de krav som gäller för alla produkter.

De krav som anges nedan gäller således alla produkter som om- fattas av direktivet. Icke-bindande exempel på lösningar ges i anslut- ning till respektive krav.

Användargränssnitt och funktionell utformning

Produkten, inklusive dess användargränssnitt, ska ha egenskaper, delar och funktioner som gör att personer med funktionsnedsättning kan få tillgång till, uppfatta, hantera, begripa och kontrollera produkten genom att man säkerställer följande:

1. Att när produkten tillhandahåller kommunikation, däribland inter- personell kommunikation, hantering, information, kontroll och orientering, gör den det via mer än ett sinne; detta ska inbegripa tillhandahållande av alternativ till syn, hörsel, tal och känsel.
Exempel: Tillhandahålla anvisningar i ljud- och textform eller förse en knappsats med taktila tecken, så att blinda eller hörselskadade personer kan interagera med produkten.

2. Att när produkten använder tal ger den alternativ till tal och tal kommandon för kommunikation, hantering, kontroll och orientering.
Exempel: Utöver talande anvisningar i en självbetjäningsterminal, erbjuda exempelvis anvisningar i form av text eller bilder, så att även döva personer kan utföra de åtgärder som krävs.
3. Att när produkten använder visuella element tillhandahåller den flexibel förstoring, ljusstyrka och kontrast förkommunikation, information och hantering samt säkerställer interoperabilitet med programvara och hjälpmedel för navigering i gränssnittet.
Exempel: Göra det möjligt för användare att förstora en text, zooma in på ett visst piktogram eller öka kontrasten, så att personer med nedsatt syn kan uppfatta informationen.
4. Att när produkten använder färg för att förmedla information, ange en åtgärd, kräva ett svar eller identifiera delar tillhandahåller den ett alternativ till färger.
Exempel: Även förse de gröna och röda knappar som används för att välja alternativ med text som anger vilka alternativen är, så att färgblinda personer kan göra valet.
5. Att när produkten använder ljudsignaler för att förmedla information, ange en åtgärd, kräva ett svar eller identifiera delar tillhandahåller den ett alternativ till ljudsignaler.
Exempel: När en dator använder en ljudsignal för att indikera ett fel, även tillhandahålla en text eller bild som anger felet, så att döva personer kan uppfatta att ett fel har uppstått.
6. Att när produkten använder visuella element sörjer den för flexibla sätt att förbättra synskärpan.
Exempel: Möjliggöra ytterligare kontrast för förgrundsbilder så att personer med nedsatt syn kan se dem.
7. Att när produkten använder ljud ser den till att användaren kan ställa in volymen och hastigheten och att det finns en funktion för förstärkt ljud, däribland för minskning av störningar från ljudsignaler från produkter i omgivningen och ljudskärpa.
Exempel: Göra det möjligt för användaren av en telefon att ställa in ljudvolymen och minska störningar från hörapparater så att hörselskadade personer kan använda telefonen.

8. Att när produkten kräver manuell hantering och kontroll sörjer den för sekventiell styrning och ger alternativ till finmotorisk styrning, så att det inte krävs samtidiga kontroller för manipulering, och använder delar som kan förnimmas med känseln.
Exempel: Göra knapparna på en pekskärm större och väl åtskilda så att personer med tremor kan trycka på dem.
9. Att produkten undviker driftslägen som kräver betydande räckvidd och styrka.
Exempel: Säkerställa att det inte krävs mycket kraft för att trycka på knappar, så att personer med motoriska funktionsnedsättningar kan använda dem.
10. Att produkten inte utlöser anfall på grund av ljuskänslighet.
Exempel: Undvika flimrande bilder, så att personer som kan drabbas av anfall inte utsätts för denna risk.
11. Att produkten skyddar användarens privatliv när han eller hon använder tillgänglighetsfunktionerna.
Exempel: Göra det möjligt att använda hörlurar när talad information tillhandahålls i bankomater.
12. Att produkten tillhandahåller ett alternativ till biometrisk identifiering och kontroll.
Exempel: Ge användare som inte kan använda händerna möjlighet att välja ett lösenord för låsning och upplåsning av en telefon i stället för att använda sig av igenkänning av fingeravtryck.
13. Att produkten säkerställer konsekvent funktionalitet och ger tillräcklig och flexibel tidsperiod för interaktion.
Exempel: Säkerställa att programvaran reagerar på ett förutsägbart sätt när en viss åtgärd utförs och ge tillräckligt med tid för inmatning av lösenord så att användningen förenklas för personer med intellektuell funktionsnedsättning.
14. Att produkten tillhandahåller programvaru- och maskinvarugränssnitt för tekniska hjälpmedel.
Exempel: Erbjud en anslutning till en uppdateringsbar braille-skärm så att blinda personer kan använda datorn.

Kraven ställs alltså på att produkten ska ha delar och egenskaper som gör att personer med funktionsnedsättning kan få tillgång till, upp-

fatta, hantera, begripa och kontrollera produkten. Detta ska ske genom att man säkerställer att den är beskaffad på visst sätt.

Till en början ställs kravet att när produkten tillhandahåller kommunikation, däribland interpersonell kommunikation, ska den göra det via mer än ett sinne; detta ska innebära tillhandahållande av alternativ till syn, hörsel, tal och känsel. De icke-bindande exemplen på lösning som ges är att anvisningar ska tillhandahållas i ljud- och textform eller att en knappsats kan förse med taktila tecken, så att blinda eller hörselskadade personer kan interagera med produkten.

Kravet gäller alltså när en produkt på ett eller annat sätt förmedlar eller tar emot kommunikation, vare sig det avser kommunikation från maskin till människa, från människa till maskin eller kommunikation mellan individer (interpersonell kommunikation). Produkten ska alltså vara beskaffad på så vis att personer med funktionsnedsättningar kan kontrollera och använda den, det vill säga den ska kunna användas av till exempel blinda eller hörselskadade personer.

När produkten använder tal ska den också ge alternativ till tal och talkommandon. Det innebär, vilket också framgår av exemplet på lösning, att talande anvisningar ska erbjudas i annat format, såsom i text och bilder. Detta för att personer som inte hör ska kunna använda produkten.

Krav 3 går ut på att personer med nedsatt syn ska kunna använda en produkt genom att till exempel förstora, zooma eller reglera kontrast och ljusstyrka. Men också att produkten ska ”säkerställa interoperabilitet med programvara och hjälpmedel för navigering i gränssnittet”. Interoperabilitet innebär att två program ska kunna samverka med varandra. Gränssnitt är en anordning eller metod som gör att människa och maskin kan fungera ihop, det vill säga en kontaktyta mellan människa och maskin. Enkelt uttryckt innebär kravet att produkten ska fungera tillsammans med hjälpmedel och programvara som personer med nedsatt syn behöver för att fullt ut kunna ta del av text och bilder.

Även krav 6 ställer krav på tillgängliga funktioner för synskadade. Kravet innebär att det ska vara möjligt att förbättra synskärpan.

Krav 5 och 7 ska förbättra för personer med nedsatt hörsel. Krav 5 innebär att ljudsignaler som förmedlar information ska åtföljas av text eller bilder. En varningssignal som produkten ger ifrån sig kan inte uppfattas av en döv person. Informationen måste ges till den personen på annat sätt, till exempel genom texter eller bilder som anger

felet. Krav 7 innebär bland annat att det ska gå att justera ljudet på produkten och att det ska finnas förstärkt ljud (till exempel på en telefon) samt att det ska finnas funktioner för att stänga ute ljudet från omgivande produkter samt att ge bättre ljudskärpa.

Krav 8 och 9 rör funktioner som gör det enklare för personer med motoriska funktionsnedsättningar att hantera en produkt. Krav 8 innebär att det ska finnas alternativ till finmotorisk styrning. Det icke-bindande exemplet som ges är att knapparna på en pekskärm kan göras större och väl åtskilda så att personer med tremor (skakningar) kan trycka på dem. Vidare följer av krav 9 att produkten ska undvika driftlägen som kräver betydande räckvidd och styrka. Syftet är att personer med motoriska funktionsnedsättningar, som har begränsad räckvidd och muskelkraft, ska kunna använda produkten.

Krav 10 innebär att hänsyn ska tas till personer som kan få anfall av flimrande ljus.

Kravet på hänsyn till personers privatliv (krav 11), innebär, som framgår av exemplet, att maskiner i offentliga miljöer som använder talad text som hjälpmedel ska vara kompatibla med hörlurar. Syftet är att den information som lämnas av maskinen, till exempel en bankomat, bara ska komma den enskilda användaren till del.

Krav 12 innebär att produkten ska ge alternativ till biometrisk identifiering och kontroll. Enligt det icke-bindande exemplet är det därför inte tillräckligt med fingeravtrycksidentifiering. Exemplet innebär att användaren i stället ska kunna använda sig av lösenord. Å andra sidan kan man tänka sig att biometrisk identifiering skulle kunna ske genom hörseligenkänning, ansiktsigenkänning eller ögonigenkänning. Om dessa möjligheter ges borde det vara tillräckligt för att det ska anses finnas alternativa identifieringsmetoder för personer som inte kan använda sina händer. Som kravet är framställt torde det dock krävas ett skrivet eller talat lösenord för att kravet ska anses vara uppfyllt.

Kravet på ”konsekvent funktionalitet” och att produkten ska ge ”tillräcklig och flexibel tidsperiod för interaktion”, det vill säga krav 13, innebär att den ska vara enkel att förstå och att det ska finnas gott om tid att göra val och knappa in lösenord. Syftet är, som framgår av exemplet, bland annat att det ska vara enklare för en person med intellektuell funktionsnedsättning att använda produkten.

Det sista kravet, krav 14, innebär att produkten ska tillhandahålla programvaru- och maskinvarugränssnitt för tekniska hjälpmedel.

Man kan i och för sig tycka att krav 3 i och med detta krav skulle vara onödigt, eftersom krav 3 innebär krav på att en viss typ av hjälpmedel – nämligen för synskadade – ska kunna användas ihop med produkten. Klart är dock att krav 14 innebär att produkten ska kunna användas ihop med flera typer av tekniska hjälpmedel. Exemplet som ges är att en dator ska kunna användas med en brailleskärm. En brilleskärm är en skärm som gör det möjligt att skriva eller läsa punktskrift direkt på enhetens skärm.

5.2 Krav på alla produkter förutom självbetjäningsterminaler

En självbetjäningsterminal är en maskin som tillhandahålls av en näringsidkare och som används för att exempelvis köpa biljetter, checka in på flyg eller ta ut pengar. Andra produkter som omfattas av direktivet är däremot ofta sådana som en konsument använder för hemmabruk och själv sätter samman.

Nedan anges de krav som ställs på samtliga produkter, förutom självbetjäningsterminaler. I anslutning till kraven anges i förekommande fall de icke-bindande exempel som framgår av direktivets bilaga II.

Tillgänglighetskrav rörande produkter förutom självbetjäningsterminaler

I syfte att i största möjliga utsträckning möjliggöra förutsebar användning bland personer med funktionsnedsättning ska, utöver de krav som anges i avsnitt I, förpackningar och anvisningar för de produkter som omfattas av detta avsnitt göras lättillgängliga. Detta innebär följande:

1. Produktens förpackning och den information som ges på den (till exempel om hur den ska öppnas, tillslutas, användas och bortskaffas), inklusive, i förekommande fall, information om produktens egenskaper när det gäller tillgänglighet, ska göras tillgänglig och, om så är möjligt, ska den lättillgängliga informationen tillhandahållas på förpackningen.

Exempel: Ange på förpackningen att telefonen är försedd med tillgänglighetsfunktioner för personer med funktionsnedsättning.

2. Anvisningar för installation, underhåll, förvaring och bortskaffande av produkten som inte tillhandahålls på själva produkten men som görs tillgängliga på annat sätt, till exempel genom en webbplats, ska vara offentligt tillgängliga när produkten släpps ut på marknaden och ska uppfylla följande krav:
 - De ska kunna uppfattas med mer än ett sinne.
Exempel: Tillhandahålla elektroniska filer som kan läsas av en dator med skärmläsningprogram, så att blinda personer kan använda informationen.
 - De ska presenteras på ett begripligt sätt.
Exempel: Använda samma ord konsekvent eller på ett tydligt och logiskt sätt, så att personer med intellektuell funktionsnedsättning bättre kan förstå informationen.
 - De ska presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta.
Exempel: Se till att varningar i textformat tillhandahålls tillsammans med information i taktil relief eller ljud, så att blinda personer kan uppfatta dem.
 - De ska presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden, och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken.
Exempel: Se till att texten kan läsas av personer med nedsatt syn.
 - Innehållet i anvisningarna ska göras tillgängligt i textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjandeformat som kan presenteras på olika sätt och uppfattas med mer än ett sinne.
Exempel: Skriva ut dem i punktskrift så att blinda personer kan använda dem.
 - Anvisningar som innehåller eventuella delar som inte består av text ska åtföljas av en alternativ presentation av detta innehåll.
Exempel: Komplettera ett diagram med en textbeskrivning som identifierar de viktigaste delarna eller beskriver viktiga åtgärder.

Som framgår av krav 1 ska produktens förpackning och den information som ges på den, inklusive, i förekommande fall, information om produktens egenskaper när det gäller tillgänglighet, göras tillgänglig och, om så är möjligt, ska den lättillgängliga informationen tillhandahållas på förpackningen. Exemplet som ges är att det ska anges på en förpackning att en telefon är försedd med tillgänglighetsfunktioner för personer med funktionsnedsättning. Men en telefon, i vart fall en nyare mobiltelefon, kommer ju med nödvändighet att ha en rad tillgänglighetsfunktioner för att alls leva upp till de funktionella krav som ställs enligt tillgänglighetsdirektivet. Det som avses är troligen att produkten, om möjligt, ska ha en relativt utförlig förteckning över de tillgänglighetsfunktioner som finns.

Kravet gäller vidare hur information på förpackningen (i vilken produkten tillhandahålls) ska vara beskaffad. Den ska vara lättillgänglig. Men det framgår inte på vilket sätt den ska vara lättillgänglig. När det gäller information på *själva produkten* avseende märkning, bruksanvisning och varning framgår av kraven att den ska kunna uppfattas med mer än ett sinne, den ska presenteras på ett begripligt sätt, den ska presenteras för användarna på ett sätt som de kan uppfatta och den ska presenteras i ett typsnitt med lämplig färg och form (se avsnitt 5.1.1. ovan). Troligen är det samma krav som ställs på information på förpackningen. För en närmare beskrivning av kraven samt exempel på lösningar hänvisas till avsnitt 5.1.1.

När det gäller information som ges på annat sätt, till exempel på webben, om installation och underhåll etcetera är kraven desamma som när det gäller produktbeskrivningar. För en närmare beskrivning av innebörden av respektive krav hänvisas till avsnitt 5.1.1. Det kan dock noteras att sistnämnda krav också innefattar krav på att det ska anges hur produkten fungerar ihop med tekniska hjälpmedel och vilka hjälpmedel som testats ihop med produkten etcetera. Anledningen är att dessa krav rör funktionalitet och användning och inte installation och förvaring och liknande.

5.3 Sektorsspecifika krav

Som framgått ovan ställs sektorsspecifika krav på en del produkters användargränssnitt och funktionella utformning. De sektorer som avses är:

- Självbetjäningsterminaler.
- Läsplattor.
- Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för tillhandahållande av elektroniska kommunikationstjänster.
- Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för åtkomst till audivisueella medietjänster.

Nedan anges de krav som ställs på respektive sektorsspecifika produkter, samt i förekommande fall de icke-bindande exempel på lösningar som ges i direktivets bilaga II.

5.3.1 Självbetjäningsterminaler

Självbetjäningsterminaler är exempelvis bankomater och biljettautomater. För en närmare beskrivning av vilka produkter som ingår i kategorin hänvisas till avsnitt 4.1. Nedan anges de krav som ställs på självbetjäningsterminaler.

Självbetjäningsterminaler ska

- ha text-till-tal-teknik,
- möjliggöra användning av personliga hörlurar,
- varna användaren via mer än ett sinne om respons krävs inom en viss tid,
- ge möjlighet att förlänga responstiden,
- ha en lämplig kontrast samt nycklar och kontroller som kan förnimmas med känsel när nycklar och kontroller är tillgängliga,
- inte kräva att en tillgänglighetsfunktion aktiveras för att en användare som behöver funktionen ska kunna starta den,
- om produkten använder ljud eller ljudsignaler – vara kompatibla med hjälpmedel och hjälptekniker som finns tillgängliga på unionsnivå, bland annat hörselteknik såsom hörapparater, telespoler, hörselimplantat och hörselhjälpmedel.

Det första kravet innebär att terminalen i sig ska ha text-till-tal-teknik, det vill säga en blind person ska inte behöva ha hjälpmedel för att tillgodogöra sig informationen utan den ska, om så krävs av användaren, läsas upp per automatik.

Vidare ska personliga hörlurar kunna anslutas till terminalen. Det är i linje med kravet som ställs på produkter att de ska skydda användarens privatliv när han eller hon använder tillgänglighetsfunktionerna. Exemplet som gavs ovan under krav 11 i avsnitt 5.1.2 var just att hörlurar skulle kunna användas ihop med bankomater.

Att användaren ska varnas via mer än ett sinne innebär att det inte är tillräckligt att eventuella felsignaler ges med hjälp av ljudeffekter i form av signaler, eller via syn i form av visuella varningar på skärmen. Varningen måste ges på ett sätt som kan uppfattas med både hörsel och syn.

Terminalen ska också ge möjlighet till förlängd responstid.

Vidare ska terminalen ha en lämplig kontrast samt nycklar och kontroller som kan förnimmas med känsel. Det sistnämnda kravet gäller om nycklar och kontroller finns att tillgå. Knappar och liknande ska alltså vara möjliga att urskilja från den underliggande ytan, till exempel genom att de är upphöjda eller försedda med någon form av relief för att kunna skönjas med hjälp av fingrarna.

Kravet på att tillgänglighetsfunktionerna inte ska behöva aktiveras av en användare innebär att de ska vara en del av terminalens grundinställning. Däremot finns det inget som hindrar att en användare som inte vill att en viss funktion ska vara i bruk kan stänga av den (till exempel en användare som inte vill ha text-till-tal-teknik när denne använder terminalen).

Det sista kravet innebär att terminalen ska vara kompatibel med hörsel förstärkande hjälpmedel som finns tillgängliga på unionsnivå.

5.3.2 Läsplattor

Läsplattor är enligt definitionen i direktivets artikel 3.42 en särskild utrustning, inklusive både maskinvara och programvara, som används för att disponera, navigera i, läsa och använda e-bokfiler. Det är i och för sig många produkter som kan användas för att läsa e-bokfiler, men enligt definitionen är läsplattan en *särskild* utrustning för detta

ändamål. En typisk läsplatta har få eller inga andra viktiga funktioner än att tillhandahålla e-boksfiler.

Läsplattan omfattas av direktivets krav på produkter. Men ett särskilt krav som ställs, eller ett krav som särskilt anges, är att läsplattan ska stödja text-till-tal-funktion. Det innebär att de e-bokfiler som tillhandahålls via läsplattan också ska kunna användas tillsammans med talsyntes, det vill säga artificiellt tal som efterliknar en mänsklig röst.

5.3.3 Terminalutrustning för tillhandahållande av elektroniska kommunikationstjänster.

Vilka produkter som ingår i begreppet ”terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för tillhandahållande av elektroniska kommunikationstjänster” framgår av avsnitt 4.1. Kort kan dock sägas att det framför allt rör sig om produkter vars huvudsakliga användningsområde är elektronisk kommunikation. Det vanligaste exemplet torde vara en smartphone men även andra produkter vars huvudsyfte är att ge tillgång till elektroniska kommunikationstjänster ingår. Nedan anges de krav som ställs och i förekommande fall de icke-bindande exemplen som ges i bilaga II.

Terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för tillhandahållande av elektroniska kommunikationstjänster ska

- medge hantering av realtidstext när sådana produkter utöver tal-kapacitet har textkapacitet och stödja hifi-ljud,
Exempel: Se till att en mobiltelefon bör kunna hantera realtidstext-konversationer så att hörselskadade personer kan utbyta information på ett interaktivt sätt.
- Medge hantering av totalkonversation, inklusive synkroniserat tal, realtidstext och video med en upplösning som möjliggör kommunikation via teckenspråk, när de utöver eller i kombination med text- och talkapacitet har videokapacitet,
- säkerställa effektiv trådlös koppling till hörselteknik,
- undvika interferens med hjälpmedel.

Exempel: Möjliggöra samtidig användning av video för att visa teckenspråk och text för att skriva meddelanden, så att två döva personer kan kommunicera med varandra eller med en hörande person.

Det första kravet är att produkten ska medge hantering av realtids-text. Realtidstext är text som överförs bokstav för bokstav i takt med att den författas. Det innebär att mottagaren kan läsa texten samtidigt som den skrivs. Kravet ställs på produkter som har textkapacitet. Produkterna, det vill säga inte begränsat till produkter som har textkapacitet, ska också stödja hifi-ljud. Det är ett högkvalitativt ljud som ger bättre möjligheter för personer med hörselnedsättningar att använda produkten.

Om produkten utöver eller i kombination med text- och talkapacitet även har videokapacitet ställs dessutom krav på att den ska ”medge hantering av totalkonversation”. Totalkonversation är en teknik som möjliggör att video, text och tal kan användas samtidigt i ett samtal (se definitionen i artikel 3.9). Med totalkonversation går det att själv välja kommunikationssätt beroende på vad som fungerar bäst i den aktuella situationen. En person som är döv och använder teckenspråk kan kommunicera med andra teckenspråkiga personer. En teckenspråkig person med dövblindhet kan kommunicera med en döv person. Personen med dövblindhet använder då teckenspråk och den döva personen skriver till personen med dövblindhet. Hörande personer som ringer till en döv person som har totalkonversation kan göra det med hjälp av tjänsterna bildtelefoni.net och texttelefoni.se, som upphandlats av Post- och telestyrelsen (PTS).

Därutöver ska hörselhjälpmedel kunna koppla upp trådlöst mot produkten. Det finns i dag en stor variation hörapparater som med hjälp av bluetooth-teknik kan anslutas trådlöst till elektroniska produkter, inklusive mobiltelefoner och liknande.

Slutligen ska produkten undvika interferens med hjälpmedel. Det betyder att ett hjälpmedel inte ska stå i vägen för ett annat. Exemplet som ges är att produkten ska möjliggöra samtidig användning av video och text. Som utredningen förstår det innebär det att videofunktionen inte ska förhindra att textfunktionen används och vice versa. Det stämmer i och för sig också väl in på beskrivningen av att ”medge hantering av totalkonversation”.

5.3.4 Terminalutrustning för tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster

För en närmare beskrivning av vilka produkter och tjänster som omfattas av detta krav se avsnitt 4.1 och 4.2.3. Sammanfattningsvis kan sägas att det är webbplatser, digitalboxar, smart-tv-apparater och liknande som förmedlar audiovisuella medietjänster, det vill säga tv-program vare sig det är linjära sändningar eller beställ-tv, samt därutöver elektroniska programguider (EPG).

Kravet som direktivet ställer på terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster är att dessa ”ska göra de tillgänglighetskomponenter som leverantören av audiovisuella medietjänster tillhandahåller tillgängliga för personer med funktionsnedsättning med avseende på användaråtkomst, urval, kontroll, individanpassning och överföring till hjälpmedel”.

Som exempel nämns att det ska säkerställas att undertexterna överförs genom digitalboxen så att de kan användas av döva personer.

Kravet innebär alltså att i den mån leverantören av ett tv-program erbjuder tillgänglighetsfunktioner till ett program, såsom undertexter, ska produkten i vilken kunden tittar på programmet möjliggöra att dessa också visas. Vidare ska funktionerna fungera tillsammans med de hjälpmedel som personer med funktionsnedsättning kan antas behöva. I övrigt gäller givetvis också de krav på funktionalitet, användargränssnitt och information etcetera som ställs på alla produkter enligt direktivet.

5.4 Stödtjänster

Av bilaga I avsnitt I punkten 3 framgår att om stödtjänster (hjälpdeskar, teletjänstcentraler, teknisk support, samtalsförmedlande tjänster och utbildningstjänster) finns att tillgå ska de, via tillgängliga kommunikationssätt, tillhandahålla information om produktens tillgänglighet och dess kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

Det innebär ingen skyldighet för den som säljer produkter som omfattas av direktivet att ha stödtjänster. Däremot ska den som gör det se till att stödtjänsterna som finns att tillgå ska leva upp till krav när det gäller vilken information som ska lämnas. Strängt taget är det samma information som ska ges på annat sätt, det vill säga om produktens tillgänglighet och dess kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

6 Krav på tjänster

På samma sätt som för produkter ställs krav på de tjänster som omfattas av direktivet. Dels ställs krav som gäller alla tjänster, dels ställs krav på sektorsspecifika tjänster. Och på samma sätt som för produkter ges i direktivets bilaga II exempel på lösningar. Här kan påminnas om att exemplen är icke-bindande förslag på lösningar. I förekommande fall anges exemplen i anslutning till respektive krav.

6.1 Krav på alla tjänster

De krav som gäller alla tjänster som omfattas av direktivets krav framgår av bilaga I avsnitt III till tillgänglighetsdirektivet. Vilka tjänster det gäller har redogjorts för under avsnitt 4.2. Nedan följer de krav som anges, samt de exempel som ges på lösningar.

Följande åtgärder ska vidtas för att säkerställa att tjänsterna tillhandahålls på ett sätt som i största möjliga utsträckning möjliggör förutsebar användning bland personer med funktionsnedsättning:

- a) Tillgängligheten för de produkter som används vid tillhandahållandet av tjänsten ska säkerställas, i enlighet med avsnitt I och, i tillämpliga fall, avsnitt II i bilaga I till direktivet.
- b) Information ska tillhandahållas om hur tjänsten fungerar och, om produkter används vid tillhandahållandet av tjänsten om dess koppling till dessa produkter samt om deras egenskaper när det gäller tillgänglighet och interoperabilitet med hjälpmedel; denna information ska
 - kunna uppfattas med mer än ett sinne,
Exempel: Tillhandahålla elektroniska filer som kan läsas av en dator med skärmläsningssystem, så att blinda personer kan använda informationen.

- presenteras på ett begripligt sätt,
Exempel: Använda samma ord konsekvent eller på ett tydligt och logiskt sätt, så att personer med intellektuell funktionsnedsättning bättre kan förstå informationen.
 - presenteras för användarna på sätt som de kan uppfatta,
Exempel: Tillhandahålla undertexter till videoinstruktioner.
 - göra informationsinnehållet tillgängligt i textformat som kan användas för att skapa alternativa stödjande format som användarna ska kunna presentera på olika sätt och uppfatta med mer än ett sinne,
Exempel: Se till att blinda personer kan använda filen genom att skriva ut den i punktskrift.
 - presenteras i ett typsnitt med lämplig storlek och form, med beaktande av förutsebara användningsförhållanden och med tillräcklig kontrast samt justerbart avstånd mellan bokstäver, rader och stycken,
Exempel: Se till att texten kan läsas av personer med nedsatt syn.
 - komplettera eventuella delar som inte består av text med en alternativ presentation av detta innehåll,
Exempel: Komplettera ett diagram med en textbeskrivning som identifierar de viktigaste delarna eller beskriver viktiga åtgärder.
 - ge den elektroniska information som krävs vid tillhandahållandet av tjänsten, på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt genom att göra den uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust.
Exempel: Se till att informationen i fråga är tillgänglig när en tjänsteleverantör erbjuder ett USB-minne som innehåller information om tjänsten.
- c) Webbplatser, inklusive tillhörande nätapplikationer, och tjänster för mobila enheter, inklusive mobilappar, ska göras tillgängliga på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt genom att de görs uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta.
Exempel: Tillhandahålla textbeskrivningar av bilder, göra alla funktioner tillgängliga via ett tangentbord, ge användarna tillräcklig tid för att läsa innehåll, se till så att innehållet visas och fungerar på ett förutsägbart sätt och tillhandahålla kompatibilitet med

tekniska hjälpmedel, så att personer med olika funktionsnedsättningar kan läsa och interagera med en webbplats.

- d) Om stödtjänster (hjälp-deskar, teletjänstcentraler, teknisk support, samtalsförmedlande tjänster och utbildningstjänster) finns att tillgå ska de, via tillgängliga kommunikationssätt, tillhandahålla information om tjänstens tillgänglighet och kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

Det första kravet, det vill säga krav a), innebär att de produkter som används för tillhandahållandet av tjänster ska leva upp till tillgänglighetsdirektivets krav. Det ska inte förstås som att andra produkter än de som räknas upp i direktivets artikel 2 omfattas. Vilka produkter som omfattas och vilka krav som ställs på dessa har redogjorts för i avsnitt 4.1 och kapitel 5. Kravet ska, enligt utredningens uppfattning, inte heller förstås på så vis att det alltid är upp till tjänsteleverantören att säkerställa att produkten som levererar tjänsten lever upp till direktivets krav. Ett rimligt synsätt är i stället att en tjänsteleverantör som utöver att tillhandahålla en tjänst, också tillhandahåller en produkt som används för att nyttja tjänsten, ska se till att produkten är tillgänglig enligt kraven.

Kraven under b) motsvarar i mångt och mycket de krav som ställs på hur information om produkter ska ges, i den mån informationen inte ges i eller på produkten. Att så är fallet är naturligt, eftersom information som inte ges i eller på produkten, i stället ges till exempel när produkten används eller via en webbplats. Information om tjänster ges naturligen på det sättet. Information som ges ska även innefatta information om tjänstens koppling till produkter som används vid tillhandahållandet av tjänsten samt om deras egenskaper när det gäller tillgänglighet och interoperabilitet med hjälpmedel (det vill säga om och i så fall vilka hjälpmedel kan användas tillsammans med produkten).

Informationen ska, som framgår, uppfylla ett antal närmare beskrivna krav. Kraven motsvarar alltså i allt väsentligt motsvarande krav på information som ges genom användning av en produkt eller om en produkt genom till exempel en webbplats. För en genomgång av vad kraven innebär i praktiken hänvisas till avsnitt 5.1.1.

Tjänsteleverantören ska också ge informationen som krävs vid tillhandahållandet av tjänsten på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt. Detta genom att göra den uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust. Exemplet som ges är att informationen i fråga ska vara tillgäng-

lig när en tjänsteleverantör erbjuder ett USB-minne som innehåller information om tjänsten.

Krav c) innebär att webbplatser, inklusive tillhörande nätapplikationer, och tjänster för mobila enheter, inklusive mobilappar, ska göras tillgängliga på ett enhetligt och ändamålsenligt sätt genom att de görs uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta. Kravet gäller för alla webbplatser och applikationer där tjänster som omfattas av direktivet tillhandahålls.

Som exempel nämns att tjänsteleverantören ska tillhandahålla textbeskrivningar av bilder, göra alla funktioner tillgängliga via ett tangentbord, ge användarna tillräcklig tid för att läsa innehåll, se till så att innehållet visas och fungerar på ett förutsägbart sätt och tillhandahålla kompatibilitet med tekniska hjälpmedel, så att personer med olika funktionsnedsättningar kan läsa och interagera med en webbplats.

Det ställs alltså krav på att såväl den elektroniska informationen om tjänsterna, som webbplatser och applikationer etcetera ska göras uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta. Dessa principer för tillgänglighet kommer även till uttryck i direktiv (EU) 2016/2102 (webbtillgänglighetsdirektivet) som i Sverige har genomförts genom lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Principerna är även relevanta i detta direktiv (se skäl 47 i ingressen till tillgänglighetsdirektivet). I nästa avsnitt beskrivs principerna närmare.

Av krav d) framgår att om stödtjänster (hjälp-deskar, teletjänstcenter, teknisk support, samtalsförmedlande tjänster och utbildningstjänster) finns att tillgå ska de, via tillgängliga kommunikationssätt, tillhandahålla information om tjänstens tillgänglighet och kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

Det innebär inte att den som tillhandahåller tjänster som omfattas av direktivet är skyldig att ha stödtjänster. Däremot ska den som gör det se till att stödtjänsterna som finns att tillgå ska leva upp till krav när det gäller vilken information som ska lämnas. Strängt taget är det samma information som ska ges på annat sätt, det vill säga om produktens tillgänglighet och dess kompatibilitet med tekniska hjälpmedel.

6.1.1 Närmare om principerna uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust

World Wide Web Consortium (W3C) är ett internationellt konsortium, vars medlemmar består av både statliga och privata aktörer. W3C har som huvudsakligt syfte att utveckla protokoll och riktlinjer som säkerställer webbens långsiktiga tillväxt. W3C publicerade 1999 en första rekommendation för hur material på internet kunde göras tillgängligt för personer med funktionsnedsättning: Web Content Accessibility Guidelines 1.0. I december 2008 publicerade W3C en ny standard för webbutveckling som tog hänsyn till behov hos både personer med funktionsnedsättning och äldre användare: Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG 2.0). År 2012 antogs WCAG 2.0 av den Internationella standardiseringsorganisationen (ISO) och Internationella elektrotekniska kommissionen (IEC) som internationell ISO/IEC-standard (ISO/IEC 40500:2012). W3C publicerade i juni 2018 en uppdaterad version av WCAG (WCAG 2.1) som bättre beaktar pekskrävar och mobila applikationer.

WCAG 2.1 innehåller fyra principer för tillgänglighet.

Enligt *den första principen* ska en webbplats vara möjlig att uppfatta, vilket innebär att information och komponenter i ett användargränssnitt ska presenteras för användare på ett sätt som de kan uppfatta; informationsbärande bilder ska exempelvis ha textalternativ som förmedlar samma information.

Enligt *den andra principen* ska komponenterna i ett användargränssnitt vara hanterbara. Detta innebär bland annat att det ska gå att navigera på en webbplats enbart med hjälp av ett tangentbord.

Enligt *den tredje principen* måste information om och hantering av användargränssnitt vara begriplig. Detta uppnås till exempel genom att det finns inmatningsstöd som hjälper användare att undvika eller rätta till misstag.

Enligt *den fjärde och sista principen* måste en webbplats innehåll vara robust nog för att kunna tolkas på ett pålitligt sätt av ett brett spektrum av olika användarprogram, inklusive hjälpmedel.

Inordnat under principerna finns 13 riktlinjer som representerar grundläggande mål för att göra innehåll mer tillgängligt. Till varje riktlinje finns därtill mätbara framgångskriterier – sammanlagt 78. Det finns tre nivåer för hur väl en webbplats tillgodoser tillgänglighetskraven i WCAG 2.1: nivå A, AA och AAA. Nivå A innehåller kriterier

som en webbtjänst måste uppfylla för att inte utestänga vissa användargrupper. Nivå AA består av kriterier som ska uppfyllas för att inte i onödan försvåra för användare med funktionsnedsättning, och anses som normalnivån för de flesta tjänster. Nivå AAA har kriterier som underlättar för vissa grupper, eller som riskerar att bli mycket kostnadsdrivande och främst används för tjänster som specifikt riktar sig till personer med en viss funktionsnedsättning.

Europeiska kommissionen gav i december 2005 tre europeiska standardiseringsorgan i uppdrag att ta fram en europeisk standard om tillgänglighet för användning i samband med offentlig upphandling av produkter och tjänster inom området informations- och kommunikationsteknik. Arbetet resulterade i den europeiska standarden EN 301 549 V1.1.2 (2015–04), nedan EN-standard (se mer om standarden i kapitel 12). EN-standard specificerar funktionella tillgänglighetskrav för informations- och kommunikationsteknikprodukter och -tjänster. Den ersattes av V2.1.2 (2018–08) och därefter av V3.1.1 (2019–11).

I standarden finns bland annat krav på webbplatser, krav på dokument och annat innehåll som inte är webbplatser och krav på programvaror. Standarden är uppbyggd på så sätt att den beskriver användares behov och presenterar funktionella krav som kan tillgodose dessa behov. Om kraven är uppfyllda uppfylls därför även behoven. Standarden utesluter emellertid inte att behoven kan tillgodoses på annat sätt än genom de funktionella kraven. Behoven motsvarar elva olika användningssituationer, till exempel användning utan synförmåga och användning med nedsatt finmotorik eller muskelstyrka. Standarden för webbplatser överensstämmer med WCAG 2.1 och de funktionella kraven motsvarar kriterierna för nivå AA i WCAG 2.1. Även standarderna för dokument och programvaror hänvisar till tillämpbara kriterier i WCAG 2.1.

6.1.2 Principernas tillämplighet i tillgänglighetsdirektivet

EU-kommissionen har fått i uppdrag att utarbeta standarder för produkter och tjänster som omfattas av direktivets krav. En tjänsteleverantör som ser till att tillhandahållna tjänster uppfyller sådana standarder kan utgå från att kraven enligt tillgänglighetsdirektivet är uppfyllda. I vart fall ska en sådan presumtion finnas.

Men i nuläget finns inga sådana standarder och det är högst oklart när standarder på tjänsteområdet kommer att tas fram.

Inte heller när webbtillgänglighetsdirektivet skulle implementeras i medlemsländerna (se om direktivet avsnitt 8.8.) fanns några färdiga standarder. Däremot angavs, till skillnad från i tillgänglighetsdirektivet, att till dess standarder fanns på plats borde den harmoniserade standarden EN 301 549 kunna betraktas som en minimimetod för att genomföra principerna uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust i praktiken (se skäl 37 i ingressen till webbtillgänglighetsdirektivet). I tillgänglighetsdirektivet anges i skäl 47 i ingressen att principerna, så som det kommer till uttryck i webbtillgänglighetsdirektivet, är relevanta även i detta direktiv. Här kan tilläggas att standarden EN 301 549 numera uttryckligen anger minimikrav enligt webbtillgänglighetsdirektivet.

Eftersom standarden EN 301 549, när det gäller webbplatser, överensstämmer med WCAG 2.1, och eftersom de funktionella kraven motsvarar kriterierna för nivå AA i WCAG 2.1, är det en rimlig utgångspunkt att en webbplats som uppfyller nivå AA i WCAG 2.1 lever upp till kraven i tillgänglighetsdirektivet – åtminstone tills det finns en EU-standard på området. En annan sak är att de funktionella kraven i och för sig kan uppfyllas på andra sätt, det vill säga det krävs inte att tjänsteleverantören lever upp till en viss standard så länge tjänsten uppfyller de i direktivet angivna kraven. Dessutom är det viktigt att poängtera att det vid en prövning är *kraven i direktivet* som gäller och inget annat.

EN 301 549 hänvisar som sagt till WCAG 2.1 AA i dess helhet men standarden har ytterligare krav som i teorin kan tillämpas på produkter, mjukvara och dokument som omfattas av tillgänglighetsdirektivet – det vill säga utöver webbplatser. Det finns till exempel krav på ljudkvalitet i interpersonell kommunikation, realtidstext och totalkonversation, vilket är funktioner som ska finnas enligt direktivets specifika krav på elektronisk kommunikation. Standarden beskrivs närmare i kapitel 12. Men återigen – den harmoniserade standarden är inte uttryckligen applicerbar på tillgänglighetsdirektivet. I vart fall inte i skrivande stund.

6.2 Krav på specifika tjänster

I tillgänglighetsdirektivets bilaga I avsnitt IV ställs kompletterande krav på vissa tjänster. Syftet är att ”säkerställa att tjänsterna tillhandahålls på ett sätt som i största möjliga utsträckning möjliggör förutsebar användning bland personer med funktionsnedsättning”. Det innebär att tjänsteleverantören ska vidta vissa angivna åtgärder för att inkludera funktioner, metoder, riktlinjer och förfaranden, liksom ändringar av utförandet av berörda tjänster, som ska tillgodose behoven hos personer med funktionsnedsättning och säkerställa interoperabilitet med tekniska hjälpmedel (att tjänsten ska fungera tillsammans med tekniska hjälpmedel). I direktivets bilaga II ges, precis som i övrigt, icke-bindande exempel på lösningar.

De tjänster som avses är;

- Elektroniska kommunikationstjänster, inbegripet den nödkommunikation som avses i artikel 109.2 i direktiv (EU) 2018/1972.
- Tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster.
- Lufttransport-, busstransport-, järnvägstransport- och vattentransporttjänster för passagerare, med undantag för stads-, förorts- och regionaltransporter.
- Stads-, förorts- och regionaltransporter.
- Banktjänster för konsumenter.
- E-böcker.
- E-handelstjänster.
- Nedan beskrivs de specifika kraven. Förslagen på lösning anges, i förekommande fall, i anslutning till de angivna kraven.

6.2.1 Elektroniska kommunikationstjänster, inbegripet den nödkommunikation som avses i artikel 109.2 i direktiv (EU) 2018/1972

Vad en elektronisk kommunikationstjänst är redogörs för mer i detalj i avsnitt 4.2.1. Kort kan sägas att det handlar dels om internetanslutningstjänster dels om tjänster som används för kommunikation mellan ett begränsat antal personer (såsom Whatsapp, Facebook messenger

etc.). De krav som ställs framgår nedan. I anslutning till kraven anges de icke-bindande exempel på lösning som framgår av direktivets bilaga II.

- Realtidstext utöver talkommunikation ska tillhandahållas.
Exempel: Se till att hörselskadade personer kan skriva och ta emot texter på ett interaktivt sätt och i realtid.
- Totalkommunikation (enligt utredningens mening torde detta vara en felöversättning i direktivet och den rätta översättningen vara ”totalkonversation”) där video tillhandahålls utöver talkommunikation ska tillhandahållas.
Exempel: Se till att döva personer kan använda teckenspråk för att kommunicera med varandra.
- Säkerställa att nödkommunikation som använder talkommunikation och text (inbegripen realtidstext) synkroniseras och video, i förekommande fall, också synkroniseras i en totalkonversation och överförs till den lämpligaste alarmeringscentralen av leverantörerna av elektroniska kommunikationstjänster.
Exempel: Se till att personer med nedsatt hörsel och nedsatt talförmåga som väljer att använda en kombination av text, tal och video vet att kommunikationen överförs genom nätverket till en alarmeringstjänst.

Realtidstext definieras i direktivets artikel 3.14 som en typ av textbaserad konversation i punkt-till-punktsituationer eller vid flerpunktskonferenser där text som matas in överförs på ett sådant sätt att användaren uppfattar kommunikationen som kontinuerlig, det vill säga att den sker tecken för tecken. Den skriftliga kommunikationen i den elektroniska kommunikationstjänsten ska kunna ske i realtid. Det får förutsättas att kravet endast gäller de elektroniska kommunikationstjänster som innebär kommunikation mellan personer, alltså inte internetanslutningstjänster.

Totalkonversation är en teknik som möjliggör att video, text och tal kan användas samtidigt i ett samtal (se definitionen i artikel 3.9). Med totalkonversation går det att själv välja kommunikationssätt beroende på vad som fungerar bäst i den aktuella situationen. En person som är döv och använder teckenspråk kan kommunicera med andra teckenspråkiga personer. En teckenspråkig person med dövblindhet kan kommunicera med en döv person. Personen med dövblindhet använder då teckenspråk och den döva personen skriver till personen med döv-

blindhet. Hörande personer som ringer till en döv person som har total-konversation kan göra det med hjälp av tjänsterna bildtelefoni.net och texttelefoni.se, som upphandlats av Post- och telestyrelsen (PTS).

Kravet som ställs på nödkommunikation innebär att den synkroniserade tal- och videofunktionen ska överföras till den lämpligaste alarmeringscentralen.

I bilaga I avsnitt V ställs ytterligare krav på att nödkommunikation ska tillhandahållas på ett tillgängligt sätt för personer med funktionsnedsättningar:

I syfte att i största möjliga utsträckning möjliggöra tjänstens förutsebara användning bland personer med funktionsnedsättning ska mottagandet av nödkommunikation till det gemensamma europeiska larmnumret 112 genom den lämpligaste alarmeringscentralen inkludera funktioner, metoder, riktlinjer, förfaranden och ändringar som tillgodoser behoven hos personer med funktionsnedsättning enligt följande:

Nödkommunikation till det gemensamma europeiska larmnumret 112 ska besvaras korrekt på det sätt som bäst passar den nationella organisationen av larmsystem, genom den lämpligaste alarmeringscentralen och med samma kommunikationsmedel som den mottagits genom, nämligen med användning av synkroniserad talkommunikation och text (inbegripet realtidstext) eller, om video tillhandahålls, talkommunikation, text (inbegripet realtidstext) och video som synkroniseras i en totalkonversation.

Av bestämmelsen framgår som synes att kraven ska tillgodoses på det sätt som bäst passar den nationella organisationen av larmsystemen. Detta understryks också i skäl 44 i ingressen till direktivet, där det framgår att ”de åtgärder som avser tillgängligheten för mottagandet av nödkommunikation bör antas utan att det påverkar organisationen av alarmeringstjänsterna, vilket fortsatt omfattas av medlemsstaternas exklusiva befogenhet”.

6.2.2 Tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster

Vad som omfattas framgår av avsnitt 4.2.3. Sammanfattningsvis rör det sig om tjänster som används för att navigera sig fram till ett tv-program, vare sig det sänds linjärt eller via beställ-tv. Men det kan också vara tjänster som levererar tillgänglighetsfunktioner, det vill säga som överför syntolkning eller textremsor från tv-utsändningen till enheten på vilken användaren ser programmet. Nedan anges kraven samt de exempel på lösning som ges i direktivet.

- Elektroniska programguider (EPG) som är uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta och tillhandahåller information om tillgänglighetsmöjligheterna ska tillhandahållas.

Exempel: Se till att en blind person kan välja program på teven.

- Säkerställa att tillgänglighetskomponenterna (tillgänglighetstjänster) hos de audiovisuella medietjänsterna såsom undertexter för döva och hörselskadade personer, syntolkning, talad textning och teckenspråkstolkning överförs fullt ut med adekvat kvalitet för en korrekt visning som är synkroniserad med ljud och video, och göra det möjligt för användaren att kontrollera visningen och användningen av dem.

Exempel: Stödja möjligheten att välja, personanpassa och visa tillgänglighetstjänster såsom undertexter för döva personer och hörselskadade personer, syntolkning, talad textning och teckenspråkstolkning genom att erbjuda effektiv trådlös koppling till hörselteknik eller genom att tillhandahålla användarkontroller för att aktivera tillgänglighetstjänster för audiovisuella medietjänster med samma framskjutna plats som de primära mediekontrollerna.

En elektronisk programguide (EPG) är en tjänst för information om pågående och kommande tv-program från samtliga programföretag. EPG beskrivs närmare under avsnitt 4.2.3. Kravet innebär att en EPG ska vara uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust. Principerna och bakgrunden till dem har behandlats ovan (avsnitt 6.1.1.) men kan för tydlighetens skull återges även här.

- *Uppfattningsbar:* Information och komponenter i ett användargränssnitt ska presenteras för användare på ett sätt som de kan uppfatta; informationsbärande bilder ska exempelvis ha textalternativ som förmedlar samma information.
- *Hanterbar:* Detta innebär bland annat att det ska gå att navigera på en webbplats enbart med hjälp av ett tangentbord.
- *Begriplig:* Detta uppnås till exempel genom att det finns inmatningsstöd som hjälper användare att undvika eller rätta till misstag.
- *Robust:* Kunna tolkas på ett pålitligt sätt av ett brett spektrum av olika användarprogram, inklusive hjälpmedel.

Det ställs samma funktionella krav på en EPG som på webbplatser eller mobilapplikationer som ger tillgång till audiovisuella medietjänster. En mediekonsument ska alltså ha samma möjlighet att söka sig fram till och välja ett tv-program oavsett om det sker på en webbplats, på en mobilapplikation eller genom en EPG.

Tillgänglighetstjänsterna ska dessutom överföras fullt ut med adekvat kvalitet. Användaren ska kunna kontrollera visningen av dem. Det kan enligt det icke-bindande exemplet lösas genom att tjänsten stödjer möjligheten att välja och visa tillgänglighetstjänster och genom att erbjuda koppling till tekniska lösningar och att tillhandahålla användarkontroller för att aktivera tillgänglighetstjänster för audiovisuella medietjänster med samma framskjutna plats som de primära mediekontrollerna.

Kravet innebär alltså att tjänsten som ger tillgång till den audiovisuella medietjänsten, vare sig det är en webbplats, en mobilapplikation eller en EPG, dels ska stödja tekniska lösningar – vilket i och för sig tangerar kravet på robusthet – dels ska presentera tillgänglighetsfunktionerna på ett tydligt och lättillgängligt sätt. Det sistnämnda innebär att de användarkontroller som ger tillgång till tillgänglighetsfunktionerna inte ska ”gömmas undan”, utan vara lätta att hitta. Kravet på adekvat kvalitet får förstås som ett krav på att exempelvis undertexter och/eller syntolkning ska synkroniseras med programmet till vilket det hör, det vill säga att textremsorna och syntolkningen inte ska komma för sent eller för tidigt i förhållande till tv-programmet till vilket funktionerna hör.

Kravet att användaren ska kontrollera visningen av funktionerna handlar dels om att användaren kan aktivera och avaktivera funktionerna, dels om att användaren kan justera till exempel storlek, bakgrund och kontrast i textremsor och ljudvolym på syntolkning i förhållande till tv-sändningens övriga ljud.

6.2.3 Lufttransport-, busstransport-, järnvägstransport- och vattentransporttjänster för passagerare, med undantag för stads-, förorts- och regionaltransporter

Det framgår av tillgänglighetsdirektivets artikel 2 c i–v att webbplatser, mobilapplikationer, biljettautomater, informationsförmedling och självbetjäningsterminaler omfattas av tillgänglighetsdirektivet såsom inslag i ovanstående transporttjänster. Det innebär givetvis att de

krav som ställs på tjänsteförmedling genom webbplatser, applikationer etcetera ska leva upp till kraven som ställs i tillgänglighetsdirektivet. De krav som utöver det ställs särskilt på dessa transporttjänster är krav på vilken information som ska tillhandahållas. Kraven är följande.

- Säkerställa att information om tillgängligheten hos fordon, den omgivande infrastrukturen och den bebyggda miljön samt om assistans till personer med funktionsnedsättning tillhandahålls.
- Säkerställa att information om smart biljettförsäljning (elektronisk reservation, biljettbokning etcetera), realtidsinformation för passagerarna (tidtabeller, information om trafikstörningar, anslutningar, vidareförbindelser med andra transportmedel etcetera) och ytterligare tjänsteinformation (om bemanning på stationer, trasiga hissar eller tjänster som är otillgängliga för tillfället etcetera) tillhandahålls.

Informationen ska givetvis tillhandahållas på ett tillgängligt sätt, det vill säga i enlighet med kraven som i övrigt ställs enligt tillgänglighetsdirektivet. Om den exempelvis ges på en webbplats eller genom en mobilapplikation, ska den ges på en webbplats eller mobilapplikation som är uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust.

6.2.4 Stads-, förorts- och regionaltransporter

När det gäller stads, förorts- och regionaltransporter innebär kravet att den ekonomiska aktören ska säkerställa tillgängligheten för de självbetjäningsterminaler som används vid tillhandahållandet av tjänsten, i enlighet med bilaga I avsnitt I.

Lokaltrafik, inklusive båttransporter som ingår i denna, omfattas endast av tillgänglighetsdirektivets krav såvitt avser självbetjäningsterminaler. Webbplatser, mobilapplikationer, e-biljetter etcetera omfattas således inte, såsom en del av transporttjänsten. Däremot understryks i ingressens skäl 35 att en stor majoritet av webbplatserna kommer att vara tillgängliga ändå, dels eftersom det genom webbtillgänglighetsdirektivet redan ställs krav på att offentliga aktörer ska tillhandahålla tillgängliga webbplatser, dels eftersom många privata aktörer som säljer biljetter online omfattas av de krav som ställs på e-handel i tillgänglighetsdirektivet.

6.2.5 Banktjänster för konsumenter

En rad tjänster inom banksektorn omfattas av direktivets krav. För en närmare beskrivning av vilka tjänster det handlar om, se avsnitt 4.2.6. De krav som ställs är för det fall tjänsten tillhandahålls digitalt. Banktjänster omfattas, som andra tjänster, av de krav som ställs på samtliga tjänster. Det ställs också specifika krav på en del banktjänster. Nedan framgår de krav som ställs samt i förekommande fall de icke-bindande exemplen som ges på lösningar i direktivets bilaga II.

- Tillhandahålla identifieringsmetoder, elektroniska signaturer, säkerhetsfunktioner och betaltjänster som är uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta.
Exempel: Göra dialogrutor för identitetsverifiering som visas på skärmen läsbara för skärmläsningssystem, så att blinda personer kan använda dem.
- Säkerställa att informationen är begriplig utan att ligga på en komplexitetsnivå som överstiger nivå B2 (övre medelnivå) enligt Europarådets gemensamma europeiska referensram för språk.

Av det första specifika kravet som ställs framgår att de identifieringsmetoder och betaltjänster som tillhandahålls ska vara tillgängliga på samma sätt som webbplatsen eller applikationen. Betaltjänsten är i och för sig också en del av e-handelstjänsten, i den mån sådan tillhandahålls vid e-handel (se bilaga I avsnitt IV). Här tydliggörs dock att kraven gäller för identifieringsmetoden och betaltjänsten som sådan, det vill säga även om den inte används vid e-handel. Kravet som ställs är att betaltjänsterna och identifieringsmetoderna ska vara uppfattningsbara, hanterbara, robusta och begripliga. Som exempel nämns att dialogrutor för identifieringsverifiering som visas på skärmen ska vara läsbara för skärmläsningssystem, så att blinda personer kan använda dem. Kravet måste förstås på det sättet att det är tillräckligt att det finns tillgängliga identifieringsmetoder, inte att varje identifieringsmetod i sig är tillgänglig för alla användare. Detta stämmer med ordalydelsen i kravet. Om alla identifieringsmetoder i sig skulle vara tillgängliga för alla användare skulle det dessutom vara mycket kostsamt och svårt att leva upp till. Vidare framgår av de krav som ställs på produkter att dessa ska ha *alternativ* till biometrisk identifiering och kontroll. Det får förutsättas att kravet på tjänster ska läsas

på samma sätt, det vill säga att tjänsten erbjuder alternativa inloggningsmöjligheter, elektroniska signaturer, säkerhetsfunktioner och betal-tjänster.

Det ställs också krav på att informationen som ges om banktjänster ska vara författad på en språknivå som inte överstiger övre medelnivå.

6.2.6 E-böcker

E-böcker är som beskrivits i avsnitt 4.2.4 en elektronisk version av en skriven bok, det vill säga en nedladdningsbar digital fil som förmedlar text och bild antingen med en skriven bok som förlaga eller direkt via webben. I den mån e-boken tillhandahålls via en e-handelsplats måste denna (e-handelsplatsen) leva upp till tillgänglighetsdirektivets krav. Men direktivet ställer också specifika tillgänglighetskrav på e-böcker i sig. Kraven framgår nedan. I anslutning till respektive krav anges de icke-bindande exempel på lösning som framgår av bilaga II.

- Säkerställa att e-böcker som utöver text även innehåller ljud tillhandahåller text och ljud synkroniserat.
Exempel: Se till att personer med dyslexi kan läsa och lyssna till texten samtidigt.
- Säkerställa att e-bokens digitala filer inte hindrar tekniska hjälpmedel från att fungera korrekt.
Exempel: Möjliggöra text och ljud synkroniserat eller möjliggöra uppdateringsbar punktskrift.
- Säkerställa tillgång till innehållet, navigering i filens innehåll och layout, inbegripet dynamisk layout, tillhandahållandet av struktur, flexibilitet och valmöjligheter vid presentationen av innehållet.
Exempel: Se till att blinda personer kan komma åt registret eller byta kapitel.
- Möjliggöra alternativ återgivning av innehållet och driftskompatibilitet med olika tekniska hjälpmedel på ett sådant sätt att detta är uppfattningsbart, hanterbart, begripligt och robust.
- E-böcker ska göras upptäckbara genom tillhandahållande av information om e-bokens tillgänglighetsfunktioner via metadata.

Exempel: Säkerställa att information om tillgänglighetsfunktioner finns tillgänglig i den elektroniska filen, så att personer med funktionsnedsättning kan ta del av informationen.

- Säkerställa att åtgärder avseende förvaltning av digitala rättigheter inte blockerar tillgänglighetsfunktionerna.

Exempel: Säkerställa att det inte finns någon blockering, till exempel att tekniska skyddsåtgärder, information om förvaltning av rättigheter eller operabilitetsproblem inte hindrar uppläsning av texten med hjälpmedel, så att blinda användare kan läsa boken.

Som framgår måste alltså text och ljud, i den mån e-boken innehåller ljud, synkroniseras. Exemplet som ges är att personer med till exempel dyslexi ska kunna läsa och lyssna samtidigt.

Dessutom ska det bland annat säkerställas att hjälpmedel, för den som behöver det, ska fungera så att text och ljud tillhandahålls synkroniserat.

Kraven ska förstås på det viset att text och ljud ska synkroniseras såväl när e-boken i sig levereras med både text och ljud, som när e-boken bara levereras med text och det därför krävs något hjälpmedel för att lyssna på den – till exempel genom text till tal-teknik.

Dessutom ska innehållet kunna återges med tekniska hjälpmedel. Detta ska ske på ett sådant sätt att innehållet är uppfattningsbart, hanterbart, begripligt och robust (se för en definition av dessa principer avsnitt 6.1.1 ovan). Det innebär att en e-bok som bara innehåller text ska tillhandahållas på ett sådant sätt att det är möjligt att tillgodogöra sig den med stöd av hjälpmedel, vilket exempelvis inbegriper hjälpmedel som en icke-seende behöver för att kunna ta del av boken, och att det inte ska finnas något i e-boksfilen som hindrar att hjälpmedlet fungerar korrekt.

Det ska också vara möjligt för en person som inte ser att hitta i boken, det vill säga register och innehållsförteckning ska vara tillgängligt även för blinda personer. Exemplet handlar om blinda personer men funktionen kan ges en vidare tillämpning. Det handlar om att se till att personer kan komma åt och navigera inuti boken, så att de till exempel kan komma åt innehållsförteckningen, byta kapitel eller söka upp ett särskilt avsnitt i boken. Genom dynamisk layout kan läsaren ändra storlek på text, radavstånd, färgskala och typsnitt så att det passar individens förutsättningar.

Det ska vidare finnas information om vilka tillgänglighetsfunktioner som en viss e-bok har.

Förvaltning av digitala rättigheter ska inte ”blockera tillgänglighetsfunktionerna”. Förvaltning av digitala rättigheter är tekniker som används för att kontrollera eller begränsa hur digitalt medieinnehåll eller medietjänster används, ändras och distribueras. Kravet innebär att det inte ska finnas något ”skydd” för innehållet som förhindrar att till exempel en blind person får texten uppläst genom ett hjälpmedel. Exemplet ska dock inte förstås som att det enbart är funktioner som är viktiga för blinda personer som ska säkerställas.

E-PUB 3

Direktivets krav på tillgänglighet ska, är det tänkt, underlättas av harmoniserade standarder utarbetade på uppdrag av europakommissionen. Det finns än så länge inga tillämpliga standarder och det får anses högst oklart när sådana kan offentliggöras. Det är viktigt att ha i minnet att det är direktivets krav som ska uppfyllas och att det inte är någon garanti att man som utgivare av e-böcker gör det bara genom att publicera en e-bok i ett visst format. Men oavsett går det redan nu att säga att formatet E-PUB 3 som kan användas för e-bokspublicering är ett format som används på bred front internationellt för utgivning av tillgängliga e-böcker. Formatet möjliggör för många tillgänglighetsfunktioner, exempelvis text-till-tal, synkroniserat ljud och text (samt video, i förekommande fall).

6.2.7 E-handel

E-handelstjänster definieras i tillgänglighetsdirektivets artikel 3.30 som tjänster som tillhandahålls på distans, genom webbplatser och tjänster för mobila enheter, på elektronisk väg och på individuell begäran av en konsument i syfte att ingå ett konsumentavtal. För en mer utförlig beskrivning se avsnitt 4.2.5. Här kan dock konstateras att också internetförsäljning av alla produkter och tjänster ingår, det vill säga även försäljning av de produkter och tjänster som omfattas av tillgänglighetsdirektivets krav. Nedan följer de krav som ställs specifikt på e-handelstjänster samt de icke-bindande exemplen som ges på lösningar i direktivets bilaga II:

- Tillhandahålla information om tillgängligheten för de produkter och tjänster som säljs när informationen tillhandahålls av ansvariga ekonomiska aktörer.
Exempel: Säkerställa att tillgänglig information om en produkts tillgänglighetsfunktioner inte raderas.
- Säkerställa identifierings-, säkerhets- och betalningsfunktionernas tillgänglighet när de levereras som en del av en tjänst (och inte av en produkt) genom att göra den uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust.
Exempel: Göra betaltjänstens användargränssnitt tillgängligt via talkommunikation, så att blinda personer på egen hand kan göra inköp via internet.
- Tillhandahålla identifieringsmetoder, elektroniska signaturer och betaltjänster som är uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta.
Exempel: Göra dialogrutor för identitetsverifiering som visas på skärmen läsbara för skärmläsningsprogram, så att blinda personer kan använda dem.

Det första kravet avser information om tillgänglighet. Om den ansvariga ekonomiska aktören tillhandahåller information om en viss produkt eller tjänsts tillgänglighet ska informationen inte ”försvinna”, eller raderas, när den sedan tillhandahålls via en webbplats eller applikation. Det krävs alltså av den ansvariga e-handlaren att denne i sin tur tillhandahåller informationen.

Vidare ska identifierings-, säkerhets- och betalningsfunktionernas tillgänglighet när de levereras som en del av en tjänst göras uppfattningsbara, hanterbara, begripliga och robusta. Principerna har redogjorts för ovan (se avsnitt 6.1.1.). Kravet innebär som framgår av exemplet bland annat att blinda personer på egen hand ska kunna göra inköp via internet.

Detta gäller om själva betalningen och säkerhetsfunktionen ingår som *en del i tjänsten*.

Men det ställs också krav på en betaltjänst som är *en del av e-handelstjänsten*. Även i det fallet att krävs att betalfunktionen görs tillgänglig genom att leva upp till principerna uppfattningsbar, hanterbar, begriplig och robust.

7 Kriterier för funktionsprestanda

I avsnitt VII till bilaga I anges ett antal så kallade kriterier för funktionsprestanda som rör produkters och tjänsters driftslägen. Det framgår av ingressens skäl 24 att kriterierna inte är alternativ till tillgänglighetskraven utan ska användas under mycket speciella omständigheter. Det innebär att den som tillhandahåller varor eller släpper ut produkter som omfattas av direktivets krav i första hand ska se till att det är just kraven som uppfylls. Inget annat. Men kriterierna för funktionsprestanda har ändå ett syfte; Av skäl 24 framgår att;

kriterierna bör gälla särskilda funktioner eller egenskaper hos produkterna eller tjänsterna, i syfte att göra dem tillgängliga, om tillgänglighetskraven i detta direktiv *inte* (vår kursivering) rör en eller flera av dessa särskilda funktioner eller egenskaper. Om ett tillgänglighetskrav omfattar särskilda tekniska krav, och en alternativ teknisk lösning för dessa tekniska krav ges i produkten eller tjänsten, bör denna alternativa tekniska lösning dessutom fortfarande uppfylla de berörda tillgänglighetskraven, och bör resultera i likvärdig eller ökad tillgänglighet, genom tillämpning av relevanta kriterier för funktionsprestanda.

Det rör sig alltså om två olika situationer när kriterierna för funktionsprestanda kan bli aktuella.

- Den första är om en särskild funktion eller egenskap hos en vara eller tjänst inte omfattas av tillgänglighetskraven. Kraven är till synes relativt heltäckande och det är givetvis omöjligt att säga när det kan bli aktuellt att tillämpa kriterier för funktionsprestanda. Det är ju också syftet med bestämmelsen. För det fall en funktion inte omfattas av kraven kan man istället tillämpa kriterierna för funktionsprestanda. Om det redan från början var självklart vilka funktioner det rör sig om skulle dessa rimligen redan omfattas av de uttalade kraven i direktivet.

- Den andra situationen är när det finns alternativ till de uttalade kraven i direktivet. För att det ska vara tillåtet att använda en lösning som går utanför kraven ska två förutsättningar vara för handen. Dels ska de relevanta kriterierna för funktionsprestanda uppfylla tillgänglighetskraven, dels ska utformningen och tillverkningen av produkterna och tillhandahållandet av tjänsterna resultera i likvärdig eller ökad tillgänglighet vid användningen bland personer med funktionsnedsättning.

Kriterierna för funktionsprestanda anges i avsnitt VII i bilaga I. Det rör sig om följande kriterier:

- a) Användning utan syn
Om produkten eller tjänsten har visuella driftslägen ska den ha minst ett driftsläge som inte kräver syn.
- b) Användning med begränsad syn
Om produkten eller tjänsten har visuella driftslägen ska den ha minst ett driftsläge som innebär att användarna kan hantera produkten med begränsad syn.
- c) Användning utan färguppfattning
Om produkten eller tjänsten har visuella driftslägen ska den ha minst ett driftsläge som inte kräver att användaren kan uppfatta färger.
- d) Användning utan hörsel
Om produkten eller tjänsten har auditiva driftslägen ska den ha minst ett driftsläge som inte kräver hörsel.
- e) Användning med begränsad hörsel
Om produkten eller tjänsten har auditiva driftslägen ska den ha minst ett driftsläge som innebär att användarna kan hantera produkten med begränsad hörsel.
- f) Användning utan talförmåga
Om produkten eller tjänsten kräver talkommandon från användaren ska den ha minst ett driftsläge som inte kräver talkommandon. Talkommandon inbegriper alla muntliga ljud som tal, visslingar eller klickljud.
- g) Användning med begränsad manipuleringsförmåga eller styrka.

Om produkten eller tjänsten kräver manuella åtgärder ska den ha minst ett driftsläge som innebär att användarna kan hantera produkten genom alternativa åtgärder som inte kräver finmotorisk styrning, manipulering eller handstyrka och inte heller kräver att fler än en styrning används samtidigt.

- h) Användning med begränsad räckvidd
Produktens driftsfunktioner måste finnas inom räckhåll för alla användare. Om produkten eller tjänsten har manuella driftslägen ska den ha minst ett driftsläge med begränsad räckvidd och styrka.
- i) Minimering av risken för anfall på grund av ljuskänslighet
Om produkten har visuella driftslägen ska den undvika driftslägen som utlöser anfall på grund av ljuskänslighet.
- j) Användning med begränsad kognitiv förmåga
Produkten eller tjänsten ska ha minst ett driftsläge som omfattar funktioner som gör den enklare och lättare att använda.
- k) Privatliv
Om produkten eller tjänsten innehåller funktioner som tillhandahålls för tillgänglighet, ska den ha minst ett driftsläge som skyddar användarens privatliv vid användning av de funktioner som tillhandahåller tillgänglighet.

8 Gällande rätt

8.1 Inledning

Direktivet omfattar en rad olika sektorer och områden där det redan i varierande grad finns nationella regleringar. För att kunna ta ställning till om direktivet bör genomföras genom en samlad eller sektorsvis reglering och för att kunna lämna förslag på lämplig författningsutformning, behöver utredningen belysa vad som är reglerat i befintlig lagstiftning. Detta kapitel innehåller en redogörelse av vad som redan är reglerat enligt gällande rätt. Nedan följer en redogörelse över vilka författningar som reglerar produkter och tjänster som även omfattas av direktivet och i vilken mån dessa innehåller krav på tillgänglighet, tillsyn och åtgärder för regelefterlevnad som kan vara relevanta för genomförandet av tillgänglighetsdirektivet. Utöver det redogörs för andra svenska författningar som bedöms vara av betydelse för genomförandet av tillgänglighetsdirektivet.

8.2 Grundlagar

8.2.1 Yttrandefrihetsgrundlagen och tryckfrihetsförordningen

Enligt 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) är var och en gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet och informationsfrihet. Med detta förstås frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor liksom att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden. Dessa friheter ges ett särskilt skydd i grundlagen genom tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

TF reglerar rätten att yttra sig och sprida information genom framför allt tryckta skrifter. YGL reglerar samma rätt avseende vissa andra medier, såsom ljudradio, tv och liknande överföringar.

Vidare gäller den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som lag i Sverige. Enligt 2 kap. 19 § RF får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

Enligt artikel 10 i Europakonventionen ska var och en ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Utövandet av yttrandefriheten får dock underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till vissa angivna ändamål.

8.2.2 Närmare om yttrandefrihetsgrundlagen

YGL är tillämplig bland annat på innehållet i radio- och tv-sändningar samt på vissa andra överföringar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor samt innehållet i offentliga uppspelningar ur en databas.

Enligt den s.k. databasregeln ska yttrandefrihetsgrundlagens föreskrifter om sändningar av program också tillämpas när information ur databaser tillhandahålls allmänheten under vissa angivna förutsättningar (1 kap. 4 §). Det krävs bland annat att innehållet i databasen endast kan ändras av den som driver verksamheten. En databas är en samling av information som är lagrad för automatiserad behandling.

Databasregeln omfattar till exempel dagstidningars nätupplagor och vissa andra webbplatser på internet. Beställ-tv och beställradio kan också omfattas. Det är då fråga om ett tillhandahållande på särskild begäran, där användaren har möjlighet att själv bestämma vilket tv- eller radioprogram han eller hon vill ta del av och när programmet ska starta. Detta skiljer sig från de linjära sändningarna och webbsändningarna där lyssnaren eller tittaren kommer in i sändningen där den råkar befinna sig.

Grundlagsskyddet enligt databasregeln gäller också för print on demand, det vill säga att tekniska upptagningar, skrifter eller bilder framställs på begäran i enstaka exemplar genom överföring av innehållet från en databas.

I första hand omfattar databasregeln verksamhet som bedrivs av traditionella massmedieföretag. Hit räknas bland annat redaktioner för periodiska skrifter och radio- och tv-program samt förlag, tryckerier och nyhetsbyråer. Dessa aktörer har s.k. automatiskt grundlagsskydd, vilket innebär att någon särskild åtgärd inte behöver vidtas för att skyddet ska uppkomma, till exempel för webbplatser som dessa aktörer tillhandahåller.

Massmedieföretag som endast är verksamma på internet, till exempel webbtidningar utan tryckt upplaga, har däremot som huvudregel inte automatiskt grundlagsskydd.

Databasregeln gör det även möjligt för andra aktörer än traditionella massmedieföretag att få grundlagsskydd för till exempel en webbplats på internet genom att ansöka om ett utgivningsbevis hos Mynligheten för press, radio och tv (MPRT). Man brukar här tala om att skyddet är frivilligt eftersom den som driver verksamheten kan välja om denna ska omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen eller inte.

För att utgivningsbevis ska utfärdas ställs vissa krav. Till att börja med måste verksamheten bedrivas enligt de förutsättningar som gäller generellt för att databasregeln ska tillämpas. Vidare ska överföringarna utgå från Sverige, databasen ha en behörig utgivare som åtagit sig uppdraget och verksamheten ha ett namn som är sådant att det inte lätt kan förväxlas med namnet på en annan verksamhet som omfattas av databasregeln. Någon prövning av de tänkta yttranden innehåll eller av verksamhetens karaktär sker däremot inte utan kraven är av formellt slag.

8.2.3 E-böcker och ljudböcker

E-böcker och ljudböcker som tillhandahålls från en databas som hör till ett bokförlag omfattas som regel av YGL:s databasregel. Mycket talar för att det gäller även när en distributör, som inte är förläggare, tillhandahåller e-boken i en egen databas. I betänkandet av 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté (SOU 2020:45 s. 29) utreds frågan noga och kommittén landar just i denna slutsats.

Till en början: YGL:s skydd omfattar bland annat information och program som sänds från en databas om avsändaren är ett företag som yrkesmässigt ger ut tryckta skrifter – som ett förlag eller massmedieföretag. Det automatiska grundlagsskydd som följer av databas-

regeln är alltså kopplat till den som driver verksamheten. Det normala torde vara att den som driver verksamheten i en databas är samma aktör som också innehar databasen.

Men så är det alltså inte alltid. Ibland är det någon annan som tillhandahåller e-boken, till exempel en distributör. Det kan vara så att ett förlag ger ut en bok men en mellanhand distribuerar den.

Frågan har tidigare utretts när det gäller grundlagsskyddet för *print on demand*. Mediegrundlagskommittén behandlade i sitt betänkande (SOU 2016:58) frågan om vem som ska anses bedriva verksamheten i en databas när mellanhänder anlitas för produktion och distribution av *print on demand*. Även om det är mellanhänderna som de facto innehar de databaser som böckerna framställs från bedömde kommittén att det tillhandahållande som sker genom mellanhänderna torde kunna betraktas som en del av bokförlagets tillhandahållande. Det spelade alltså ingen roll om det var förlaget eller om det var mellanhanden som tillhandahöll boken i en databas. Bedömningen grundades på att de mellanhänder som anlitas inte har någon rätt att ändra i innehållet utan endast får anses ”förvara” databasinnehållet för bokförlagets räkning. Med hänsyn till detta menade kommittén att mellanhänderna inte kan sägas ha en självständig ställning vid bedömningen av vem som tillhandahåller innehållet i grundlagens mening (SOU 2016:58 s. 293). Innebörden av Mediegrundlagskommitténs förhållningssätt är alltså att verksamheten i en databas som används för framställning av *print on demand* kan anses bedrivas av förlaget, trots att den som rent faktiskt innehar databasen är en annan aktör.

Digitala böcker, e-böcker och ljudböcker, framställs inte genom *print on demand*. Men i likhet med *print on demand* distribueras normalt e-böcker till kunderna via en återförsäljare. Det förekommer enligt Svenska Förläggarföreningen endast i mycket begränsad omfattning att förlag tillhandahåller digitala böcker direkt via sina egna webbplatser (SOU 2020:45 s. 388).

Försäljningen av digitala böcker domineras av abonnemangstjänster. De främsta plattformarna på marknaden är Storytel, BookBeat, Nextory och Bokus Play. Övrig försäljning sker via internetbokhandeln hos aktörer som Adlibris och Bokus.

Abonnemangstjänsterna är helt digitala, vilket innebär att de enbart tillhandahåller digitala böcker. Internetbokhandeln säljer däremot både tryckta och digitala böcker. De digitala böckerna säljs styckvis som nedladdningsbara filer, till skillnad från de digitala böckerna i abonne-

mangstjänsterna som tillgängliggörs som strömmande filer. Både abonnemangstjänsterna och internetbokhandeln erbjuder försäljning såväl via sina webbplatser som från applikationer.

Själva lagringen av de filer som tillhandahålls sker ofta hos mellanhänder vars affärsidé är att erbjuda verktyg för att publicera, beställa och sälja böcker. Det är alltså från dessa mellanhänders databaser som verken hämtas vid försäljning, även om nedladdning och strömning startas från återförsäljarens webbplats. De främsta aktörerna på marknaden är Axiell Sverige AB och Publit Sweden AB. Det finns även plattformar som erbjuder lagring och samtidigt är återförsäljare. Det gäller till exempel Apple och Audible.

Förlagens utgångspunkt är att en utgiven bok ska tillhandahållas för försäljning hos så många återförsäljare som möjligt. Det finns ingen exakt siffra för hur många återförsäljare som kan erbjuda samma digitala bok men Svenska Förläggarföreningen uppskattar att det kan röra sig om ett femtontal (a. prop. s. 389).

Situationen är alltså sådan att företaget som yrkesmässigt ger ut tryckta skrifter i normalfallet inte förfogar över den digitala boken i en databas. Det gör i stället en mellanhänder. 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté ansåg att med motsvarande förhållningssätt beträffande distribution av digitala böcker via återförsäljare och bibliotek, som vid print on demand, torde innehåll i sådana aktörers databaser som utgörs av digitala böcker kunna betraktas som en del av förlagens databasverksamhet. Kommitténs slutats blev att i så fall kan innehållet omfattas av förlagens automatiska grundlagsskydd (a. prop. s. 391 och 398 f.).

Däremot skulle inte företag som ger ut enbart digitala böcker komma att omfattas av skyddet eftersom det typiskt sett inte är ett företag som yrkesmässigt ger ut tryckta böcker. Det företaget skulle i stället kunna söka frivilligt skydd för sin databas.

8.2.4 Bilageregeln

Sedan den 1 januari 2019 gäller en så kallad bilageregeln i tryckfrihetsförordningen. Innebörden är att en digital publikation som tillhandahålls med samma innehåll som en tryckt förlaga under vissa förutsättningar ses som en bilaga till den tryckta skriften och då faller under tryckfrihetsförordningens regler (TF 1 kap. 6 §).

För att bilageregeln ska vara tillämplig krävs att innehållet i den tryckta förlagan återges oförändrat och att det anges att innehållet är en bilaga enligt bilageregeln.

För e-böcker eller ljudböcker som visserligen tillhandahålls på ett sådant sätt att databasregeln är tillämplig (se ovan) men som saknar tryckt förlaga eller som bilageregeln av något annat skäl inte tillämpas på gäller emellertid fortfarande yttrandefrihetsgrundlagens skydd.

8.2.5 Etableringsfrihet

Etableringsfriheten grundlagsfästes redan 1812, då uttryckt på följande vis: ”Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stände var och en fritt att [...] anlägga sådana tryckerier”.

Sättet att sprida information har utvecklats sedan dess, i vissa avseenden givetvis förändrats i grunden, men principen om etableringsfrihet är alltså ett av grundfundamenten för såväl TF som YGL.

Etableringsfriheten innebär att det står var och en fritt att inleda och driva verksamhet för spridning av information till allmänheten i de former som skyddas av grundlagarna. Något krav på tillstånd för verksamheten får inte ställas upp och möjligheten att driva verksamheten får inte begränsas av villkor som inte har stöd i grundlagarna.

Etableringsfriheten för sändning i tråd innebär att varje svensk medborgare och svensk juridisk person har rätt att sända program genom tråd (3 kap. 1 § YGL). Med sändning genom tråd avses sändning genom en särskilt anordnad ledare. Telefonnätet för fast telefoni, ip-nät och kabel-tv-nätet är exempel på trådnät. Tillhandahållanden via internet sker ofta genom tråd. Etableringsfriheten för trådsändningar är emellertid inte oinskränkt. Såvitt nu är av intresse hindrar den inte att det i lag meddelas föreskrifter bland annat i fråga om skyldighet för den som sänder program i tv eller tillhandahåller sådana program genom överföring ur en databas att göra programmen tillgängliga för personer med funktionsnedsättning genom textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik (3 kap 2 § 4 p YGL). Undantaget träffar bara tv-program, det vill säga inte e-böcker eller ljudböcker.

Etableringsfriheten för tryckt skrift innebär att varje fysisk och juridisk person har rätt att själv eller med hjälp av andra trycka skrifter och att varje fysisk och juridisk person har rätt att själv eller med hjälp av andra sprida tryckta skrifter. Vidare följer att inga andra begränsningar

för tryckfriheten får finnas än de som följer av grundlagen (1 kap. 1 §, 4 kap. 1 § och 6 kap. 1 § TF). Det finns regler i TF som begränsar tryckfriheten – men då främst med hänsyn till allmän ord.

När rätten att sända program enligt 3 kap. 2 och 3 §§ begränsas gäller även föreskrifterna i 2 kap. 21–23 §§ RF om begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter (3 kap. 5 § YGL).

Vid all tillämpning av svensk lag bör det hållas i minnet att det av allmänna rättsgrundsatser följer att i den utsträckning det uppstår en konflikt mellan bestämmelserna i vanlig lag och bestämmelser i TF, YGL eller någon annan grundlag, så har de senare företräde (jfr 11 kap. 14 § och 12 kap. 10 § RF och prop. 2002/03:110 s. 121 och 356).

8.3 Persontransporter

I det här avsnittet lämnas en redovisning för de EU-förordningar som nämns i artikel 5 i tillgänglighetsdirektivet. Redovisningen har sin utgångspunkt i att undersöka om det i förordningarna finns bestämmelser om tjänster som redan i dag uppfyller kraven avseende tillhandahållande av tillgänglig information och tillhandahållande av information om tillgänglighet.

I avsnitt 8.9 rörande plan- och bygglagen finns en redogörelse av krav avseende den fysiska miljön.

8.3.1 Tågpassagerarförordningen

I Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007 av den 23 oktober 2007 om rättigheter för tågresenärer (tågpassagerarförordningen) finns bestämmelser rörande personer med funktionsnedsättning. På grundval av direktiv 2008/57/EG har kommissionen antagit förordningen nr 1300/2014 av den 18 november 2014 om tekniska specifikationer för driftskompatibilitet avseende tillgängligheten till Europeiska unionens järnvägssystem för personer med funktionsnedsättningar och personer med nedsatt rörlighet (TSD PRM) och förordningen nr 454/2011 av den 5 maj 2011 om teknisk specifikation för driftskompatibilitet avseende delsystemet ”Telematikapplikationer för persontrafik” i det transeuropeiska järnvägssystemet (TSD TAP).

I artikel 10 föreskrivs att järnvägsföretag och biljettutfärdare ska använda ett datoriserat informations- och bokningssystem.

Av artikel 19 punkt 1 framgår att järnvägsföretag och stationsförvaltare ska, med aktivt deltagande av organisationer som företräder personer med funktionshinder eller nedsatt rörlighet, ha eller fastställa icke-diskriminerande regler för befordran av personer med funktionshinder eller nedsatt rörlighet.

Vidare ska, enligt artikel 19 punkt 2, personer med funktionshinder eller nedsatt rörlighet ska utan extra kostnad erbjudas bokningar och biljetter. Järnvägsföretag, biljettutfärdare eller researrangörer får inte vägra att godta en bokning av eller att utfärda en biljett till en person med funktionshinder eller nedsatt rörlighet, eller kräva att en sådan person åtföljs av en annan person, utom när detta är strikt nödvändigt för att uppfylla de regler för befordran som avses i punkt 1.

I artikel 20 finns bestämmelser om information till personer med funktionshinder eller nedsatt rörlighet. I artikeln föreskrivs att järnvägsföretaget, biljettutfärdaren eller researrangören på begäran ska informera personer med funktionshinder eller nedsatt rörlighet om tågtrafiktjänsternas tillgänglighet och om förutsättningarna för att kunna ta sig in i och ut ur vagnarna i enlighet med reglerna för befordran i artikel 19.1 samt informera personer med funktionshinder eller nedsatt rörlighet om vilka hjälpmedel som finns ombord på tågen.

I artikel 20.2 föreskrivs att ett järnvägsföretag, en biljettutfärdare och/eller en researrangör som använder sig av undantaget enligt artikel 19.2 på begäran ska skriftligt informera den berörda personen med funktionshinder eller nedsatt rörlighet om sina skäl härtill inom fem arbetsdagar från det att bokning eller utfärdande av biljett nekats eller krav om åtföljande person framförts.

I TSD TAP finns följande bestämmelser som är av intresse för tillgänglighetsdirektivet:

I 4.2.1.1 gällande information om vad tidtabelldata ska innehålla, bland annat tågets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning (inklusive förekomst enligt plan av handikapplatser, rullstolsplatser, sovkupeér som är tillgängliga även med rullstol. I 4.2.4.1 gällande information om transportvillkor på officiella webbplatser, vilka ska vara förenliga med riktlinjer för tillgång till webbinnehåll vilka tar hänsyn till behov som finns hos personer med nedsatt hörsel och/eller syn. I 4.2.6 – 4.2.6.3 gällande hantering av information om transport av och hjälp för personer med funktionsnedsättning, som är en grundparameter som anger hur järnvägsföretaget, biljettåterförsäljaren och/eller stationsförvaltaren måste säkerställa tillhandahållandet av infor-

mation om transport av och hjälp för personer med funktionsnedsättning. Denna grundparameter ska säkerställa att information om transport av och hjälp för funktionshindrade är tillgänglig för resenären. I 4.2.9 gällande hantering av platstillgång/bokning som anger hur järnvägsföretagen ska hantera bokning av passagerarplatser, till exempel handikapplatser, rullstolsplatser, sovkupéer som är tillgängliga även med rullstol.

I TSD PRM finns följande bestämmelser som är av intresse för tillgänglighetsdirektivet:

I 4.4 gällande driftsbestämmelser om samstämmighet för visuell och talad information och system för talad passagerarinformation vid begäran. I 4.2.1.8 gällande biljettförsäljning och biljettautomater.

Enligt förordningen (2014:1463) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar är Transportstyrelsen behörig myndighet att meddela föreskrifter och utöva tillsyn över att järnvägsföretag, biljettutfärdare, stationsförvaltare, infrastrukturförvaltare, transportörer och terminaloperatörer fullgör sina respektive skyldigheter enligt artiklarna 10.1, 10.2, 10.4, 12.1, 21 och 26 i tågpassagerarförordningen. I det här sammanhanget är bestämmelserna i artikel 10 av intresse.

Enligt förordningen (2014:1463) är Konsumentverket behörig myndighet att meddela föreskrifter och utöva tillsyn över att järnvägsföretag, biljettutfärdare, stationsförvaltare, researrangörer, transportörer, resebyråer, terminaloperatörer och hamnmyndigheter fullgör sina respektive skyldigheter.

I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/782 av den 29 april 2021 om rättigheter och skyldigheter för tågresenärer har införts hänvisningar till tillgänglighetsdirektivet. I ingressen föreskrivs i skäl 31 att järnvägsföretag och stationsförvaltare bör ta hänsyn till personer med funktionsnedsättning eller nedsatt rörlighet genom att följa bland annat tillgänglighetsdirektivet. När det gäller persontrafik på järnväg fastställs tillämpningsområdet för de bestämmelserna i artikel 2.2 c tillgänglighetsdirektivet. Det föreskrivs ändringar i följande artiklar i tågpassagerarförordningen.

- 8 gällande att järnvägsföretagen eller, i tillämpliga fall, behöriga myndigheter som är ansvariga för kontrakt om allmän järnvägstrafik, ska på lämpligt sätt, inbegripet i format som är lättillgängliga i enlighet med bland annat tilläggsdirektivet och innan besluten genom-

förs, offentliggöra beslut om att dra in trafiktjänster antingen permanent eller tillfälligt.

- 9.3 gällande att reseinformation ska lämnas i den mest lämpliga formen, när så är möjligt baserat på reseinformation i realtid, inbegripet genom användning av lämplig kommunikationsteknik. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt att säkerställa att denna information är tillgänglig i enlighet med bland annat tillgänglighetsdirektivet.
- 22.1 gällande att stationsförvaltaren, järnvägsföretaget, biljettutfärdaren eller researrangören på begäran ska informera personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet, inbegripet i lättillgängliga format i enlighet med bland annat bestämmelserna tilläggsdirektivet, om stationens, de tillhörande anläggningarnas och om tågtrafiktjänsternas tillgänglighet och om förutsättningarna för att kunna ta sig in i och ut ur vagnarna i enlighet med reglerna om tillgång i artikel 20.1 samt informera personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet om vilka hjälpmedel som finns ombord på tågen.
- 22.3 gällande att när det gäller obemannade stationer ska järnvägsföretaget och stationsförvaltaren säkerställa att information, inbegripet i lättillgängliga format i enlighet med bestämmelserna i bl.a. tillgänglighetsdirektivet, finns lätt tillgängligt, och särskilt visas i enlighet med reglerna om tillgång i artikel 20.1 beträffande närbelägna, bemannade stationer och att assistans till personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet är omedelbart tillgänglig.
- 30.1 gällande att järnvägsföretag, stationsförvaltare, biljettutfärdare och researrangörer ska, när de säljer tågbiljetter, informera resenärerna om de rättigheter och skyldigheter som de har enligt denna förordning. För att uppfylla denna informationsskyldighet får de använda en sammanfattning av bestämmelserna i denna förordning, som ställs till deras förfogande och som utarbetas av kommissionen på samtliga officiella språk i unionen. De ska tillhandahålla den informationen, antingen i pappersformat eller i elektroniskt format eller på något annat sätt, inbegripet i lättillgängliga format i enlighet med bland annat bestämmelserna i tillgänglighets-

direktivet. De ska ange var, i händelse av inställelse, utebliven anslutning eller stor försening, sådan information kan hämtas.

- 30.2 gällande att järnvägsföretag och stationsförvaltare ska informera resenärerna, inbegripet i lättillgängliga format i enlighet med bestämmelserna i bland annat tilläggsdirektivet, på stationen, på tåget och på sin webbplats på ett lämpligt sätt om de rättigheter och skyldigheter som de har enligt denna förordning, och om kontaktuppgifterna för det organ som medlemsstaterna utsett enligt artikel 30.

Samt att det i bilaga II till tågpassagerarförordningen föreskrivs minimiregler om information som före resan ska lämnas av järnvägsföretag och biljettutfärdare om möjligheterna att utnyttja förbindelserna, villkor för detta och tillgången till hjälpmedel ombord på tågen för personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet i enlighet med bland annat tilläggsdirektivet.

8.3.2 Förordningen om passagerarrättigheter för flyg

Artikel 9 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/ 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar reglerar kvalitetsstandarder för assistansen. Enligt bilaga I till förordningen, till vilken artikel 9.1 hänvisar, ska förmedling ske, i tillgänglig form, av den information som personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet behöver för att kunna resa med flyg.

Ett lufttrafikföretag ska enligt artikel 10 utan extra avgift tillhandahålla den assistans som anges i bilaga II till personer med funktionsnedsättning eller personer med nedsatt rörlighet som avreser från, ankommer till eller transiterar genom en flygplats som omfattas av förordningen. I bilaga II anges att förmedling, i tillgänglig form, av väsentlig information om flygningen ska ges. Enligt uppgift från Transportstyrelsen lämnas information manuellt genom till exempel säkerhetsbroschyrer.

8.3.3 Förordningen om passagerarrättigheter för båt

I artikel 9 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1177/2010 om passagerares rättigheter vid resor till sjöss och på inre vattenvägar och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 föreskrivs om tillgänglighet och information följande.

Transportören eller, i förekommande fall, terminaloperatören ska se till att personer med funktionsnedsättning eller nedsatt rörlighet får information i tillgänglig form.

Enligt artikel 9.3 ska researrangörer tillhandahålla villkor för tillgänglighet som inte är diskriminerande för personer med funktionsnedsättning och som tillämpas på resor som ingår i paketresor, semesterpaket och andra paketarrangemang som de organiserar, säljer eller erbjuder till försäljning.

Enligt artikel 9.4 ska transportörer, resebyråer och researrangörer se till, inbegripet vid bokning och information på Internet, att all relevant information om transportvillkoren, information om resan och villkoren för tillgänglighet finns att tillgå i en form som lämpar sig och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning eller nedsatt rörlighet.

Enligt artikel 16.3 ska transportören eller, i förekommande fall, terminaloperatören se till att personer med funktionsnedsättning eller nedsatt rörlighet får den information som krävs enligt punkterna 1 och 2 om inställda eller försenade avgångar i tillgänglig form.

Enligt artikel 23.1 ska transportörer, terminaloperatörer och, i tillämpliga fall, hamnmyndigheter inom sina respektive behörighetsområden se till att information om passagerarnas rättigheter enligt denna förordning görs offentligt tillgänglig ombord på fartygen, i hamnarna om det är möjligt och i hamnterminalerna. Informationen ska, så långt det är möjligt, tillhandahållas i tillgänglig form och på samma språk som information i allmänhet görs tillgänglig för alla passagerare. När den informationen tillhandahålls ska särskild vikt fästas vid behoven hos personer med funktionsnedsättning eller nedsatt rörlighet.

8.3.4 Förordningen om passagerarrättigheter för buss

I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011 om passagerares rättigheter vid busstransport finns bestämmelser om skyldigheter för transportörer, resebyråer och researrangörer avseende information till personer med funktionsnedsättning. Skyldigheterna innefattar enligt artikel 10.5 att all relevant allmän information om resan och transportvillkoren ska finnas att tillgå i en form som lämpar sig och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning eller nedsatt rörlighet, inbegripet, i förekommande fall, vid bokning och information på Internet. Informationen ska på passagerarens begäran delas ut i fysisk form.

Busspassagerares rättigheter bör omfatta mottagande av information om tjänsten före och under resan. All information av betydelse som lämnas till busspassagerare bör också på begäran lämnas i alternativa former som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet, såsom stor skrift, enkelt språk, blindskrift, elektronisk kommunikation som kan användas med anpassad teknik eller ljudinspelningar (se skäl 14 i förordningen).

Enligt artikel 20.3 ska transportören eller, i förekommande fall, terminaloperatören se till att personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet får information om försenade avgångar och anslutande transporter.

8.4 Elektronisk kommunikation

8.4.1 Europeisk kodex för elektronisk kommunikation

Den 11 december 2018 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1972 om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation (nedan kodexen). Direktivet trädde i kraft den 21 december 2018. Medlemsstaterna skulle enligt direktivet senast den 21 december 2020 anta och offentliggöra de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att genomföra direktivet. Den tidsplanen har inte hållits i Sverige. Än (maj 2021) har inte nödvändiga författningsändringar genomförts. Förhoppningen är i stället att detta ska ske vid årsskiftet 2021/2022.

Elektronisk kommunikationstjänst definieras i kodexen (och även i tillgänglighetsdirektivet) som en tjänst som vanligen tillhandahålls

mot ersättning via elektroniska kommunikationsnät och som omfattar, med undantag av tjänster i form av tillhandahållande av innehåll som överförs med hjälp av elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster eller utövande av redaktionellt ansvar över sådant innehåll, följande typer av tjänster:

- a) Internetanslutningstjänst.
- a) Interpersonell kommunikationstjänst.
- b) Tjänster som helt eller huvudsakligen utgörs av överföring av signaler, såsom överföringstjänster som används för tillhandahållande av maskin till maskin-tjänster och för utsändningstjänster.

Sammanfattningsvis syftar de nya reglerna till att uppnå heltäckande och obegränsad uppkoppling på den inre marknaden, främjad konkurrens och ökade valmöjligheter för slutanvändarna, samt en förenklad reglering och regleringsprocess anpassad för snabba förändringar på marknaden och i den tekniska utvecklingen, allt för att uppnå en mer sammanhållen inre marknad (se regeringens promemoria Genomförande av direktivet om inrättande av en kodex för elektronisk kommunikation s. 97 – nedan Promemorian). Av artikel 1.1 i kodexen framgår också att det harmoniserade ramverket inrättas för att underlätta tillgång till tjänster för slutanvändare med funktionsnedsättningar.

I kodexens artikel 3.2 listas vidare ett antal allmänna mål som medlemsstaterna och deras nationella regleringsmyndigheter ska eftersträva. Ett sådant mål är att tillgodose behoven, exempelvis av överkomliga priser, hos särskilda samhällsgrupper, i synnerhet slutanvändare med funktionsnedsättning, äldre slutanvändare och slutanvändare med särskilda behov samt av valmöjligheter och likvärdig tillgång för slutanvändare med funktionsnedsättning. Av artikel 85.4 i kodexen framgår en skyldighet för medlemsstaterna att i fråga om konsumenter med funktionsnedsättning säkerställa att stöd ges på lämpligt sätt, och att tjänsterna finns tillgängliga och erbjuds till överkomliga priser.

Artikel 102 ställer krav på att konsumenten ska informeras om avtalsinnehåll (såsom priser, avtalstid och vilken kvalitet som garanteras). Informationen ska på begäran ges i ett format som är tillgängligt för slutanvändare med funktionsnedsättning i enlighet med unionsrätt om harmonisering av tillgänglighetskraven för produkter och tjänster.

I artikel 103.1 i kodexen ställs vidare krav på att den som tillhandahåller internetanslutningstjänster eller allmänt tillgängliga inter-

personella kommunikationstjänster, eller den behöriga myndigheten själv, ska offentliggöra viss information för att slutanvändarna ska kunna göra välinformerade val. Enligt direktivsbestämmelserna ska informationen offentliggöras på ett tydligt, heltäckande och maskinläsbart sätt och i ett format som är tillgängligt för slutanvändare med funktionsnedsättning. Det sistnämnda i enlighet med unionsrätt om harmonisering av tillgänglighetskraven för produkter och tjänster.

Enligt artikel 104.1 i kodexen får de nationella regleringsmyndigheterna också kräva att den som tillhandahåller internetanslutningstjänster eller allmänt tillgängliga interpersonella kommunikationstjänster offentliggör information om tjänsternas kvalitet till slutanvändarna och om åtgärder som vidtagits för att säkerställa likvärdig tillgång för slutanvändare med funktionsnedsättning.

Vidare följer av artikel 111.1 a i kodexen att tillgång till tjänsterna även ska innefatta tillhörande avtalsinformation som lämnas i enlighet med artikel 102. I punkten b tydliggörs att det utbud av företag och tjänster som slutanvändare med funktionsnedsättning ska kunna dra nytta av ska vara likvärdigt med det som flertalet slutanvändare har tillgång till. Av artikel 111.2 i kodexen följer att medlemsstaterna när de vidtar de åtgärder som avses i artikel 111.1 är skyldiga att främja efterlevnaden av de relevanta standarder och specifikationer som fastställts i enlighet med artikel 39. I artikel 39 anges bland annat att kommissionen ska upprätta en förteckning över icke obligatoriska standarder eller specifikationer som ska fungera som ett stöd för främjandet av ett harmoniserat tillhandahållande av elektroniska kommunikationstjänster.

8.4.2 Kodexens krav på nödkommunikation för personer med funktionsnedsättning

Artikel 109 i kodexen innehåller bestämmelser om nödkommunikation och det gemensamma europeiska nödnumret 112. Av Artikel 109.5 i kodexen framgår att slutanvändare med funktionsnedsättning ska ha samma tillgång som övriga slutanvändare till alarmeringstjänster via nödkommunikation.

Av artikel 109.7 i kodexen följer att slutanvändare ska få tillräcklig information om nödnumret 112, om hur numret används och om dess tillgänglighetsfunktioner. Informationen ska bland annat ges i

lättillgängliga format och ta hänsyn till olika typer av funktionsnedsättningar.

8.4.3 Lagen om elektronisk kommunikation

I nu gällande lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation (LEK) finns bestämmelser om så kallade samhällsomfattande tjänster. Av 5 kap. 1 § LEK framgår att om det behövs för att vissa samhällsomfattande tjänster ska finnas tillgängliga till överkomliga priser, får den som bedöms lämplig för det förpliktas att till överkomligt pris bland annat uppfylla krav på allmänt tillgängliga telefonitjänster, göra uppgifter om abonnenter tillgängliga och tillhandahålla upplysningstjänster och telefonautomater. Av samma lagrum framgår att den som bedöms lämplig också kan förpliktas att tillhandahålla personer med funktionsnedsättning tillgång till tjänsterna i samma utsträckning och på likvärdiga villkor som för andra slutanvändare och tillgodose de behov som personer med funktionsnedsättning har av särskilda sådana tjänster.

Vidare följer av 5 kap. 6 e § LEK att den som tillhandahåller allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster ska ta hänsyn till de behov som slutanvändare med funktionsnedsättning har av att få tillgång till elektroniska kommunikationstjänster i samma utsträckning som flertalet slutanvändare, och kunna dra nytta av det utbud av företag och tjänster som flertalet slutanvändare har tillgång till. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om på vilket sätt skyldigheten ska fullgöras.

I förarbeten anges att bestämmelsen om att hänsyn ska tas till behovet av slutanvändare med funktionsnedsättning, innebär att utformningen av de tjänster som erbjuds andra slutanvändare kan behöva anpassas på ett sätt som tar hänsyn till behoven hos personer med funktionsnedsättning. Det kan till exempel röra att stödja förmedlingstjänster eller en viss funktionalitet hos en tjänst (prop. 2010/11:115 s. 172).

PTS har meddelats föreskriftsrätt. Än så länge har dock inga föreskrifter meddelats på området.

Nuvarande LEK står nu inför stora förändringar med anledning av den ovan beskrivna kodexen.

8.4.4 Föreslagna lagändringar med anledning av kodexen

Regeringen har i Promemorian utrett vilka ändringar som bedöms bli aktuella med anledning kodexen. Inom Regeringskansliet arbetar man just nu med en lagrådsremiss på området. Ny lagstiftning bedöms kunna träda i kraft tidigast vid årsskiftet 2021/2022.

I texten nedan utgår från de föreslagna lagändringarna och de resonemang angående förslagen som förs i Promemorian om inget annat anges.

Syftet med lagen om elektronisk kommunikation är att enskilda och myndigheter ska få tillgång till säkra och effektiva elektroniska kommunikationer och största möjliga utbyte för alla när det gäller urvalet av elektroniska kommunikationstjänster samt deras pris, kvalitet och kapacitet (1 kap. 1 § första stycket Promemorians förslag till LEK).

Lagen gäller elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster med tillhörande faciliteter och tjänster samt annan radioanvändning. Lagen är däremot inte tillämplig på innehållet som överförs i elektroniska kommunikationsnät med hjälp av elektroniska kommunikationstjänster (1 kap. 3 § Promemorians förslag till LEK).

I den föreslagna lagen anges vilka allmänna skyldigheter den som tillhandahåller allmänna kommunikationsnät eller allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster har, bland annat när det gäller funktion och teknisk säkerhet, förmedling av nödsamtal och de behov av särskilda tjänster som personer med funktionsnedsättning kan ha.

Lagen ska alltså införliva kodexen i svensk rätt. Dock har inte alla artiklar ansetts behöva leda till lagändringar. Artikel 85.4 i kodexen som redogjorts för ovan och som handlar om stöd till personer med funktionsnedsättning och säkerställande av att tjänsterna erbjuds till överkomliga priser är en sådan artikel. Eftersom Sverige enligt regeringen redan lever upp till kraven behövs ingen ytterligare lagstiftning. Enligt 8 § 1 förordningen (2007:951) om instruktion för PTS får PTS nämligen genom upphandling tillgodose behov som personer med funktionsnedsättning har av bland annat elektroniska kommunikationstjänster. I 11 § andra stycket samma förordning anges att PTS särskilt ska verka för att målen för funktionshinderpolitiken uppnås inom dess ansvarsområde och ska vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter.

I Promemorian gör regeringen bedömningen att Sverige därför väl uppfyller kraven som framställs kodexens artikel 85.4. Några ytterligare åtgärder behövs inte (se Promemorian s. 256)

Däremot har kodexen, såvitt avser rättigheter för personer med funktionsnedsättning, föranlett en del andra lagändringsförslag.

Den som tillhandahåller internetanslutningstjänster eller allmänt tillgängliga interpersonella kommunikationstjänster får förpliktas att för slutanvändarna offentliggöra uttömmande, jämförbar, tillförlitlig, användarvänlig och aktuell information om tjänsternas kvalitet och om vilka åtgärder som har vidtagits för att säkerställa likvärdig tillgång för slutanvändare med funktionsnedsättning (7 kap. 7 § Promemorians förslag till LEK).

Den som tillhandahåller allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster ska vidare ta hänsyn till de behov som slutanvändare med funktionsnedsättning har av att få tillgänglig till elektroniska kommunikationstjänster, inklusive tillhörande avtalsinformation, i samma utsträckning som flertalet slutanvändare, och kunna dra nytta av ett utbud av företag och tjänster som är likvärdigt med det som flertalet slutanvändare har tillgång till (7 kap. 37 § Promemorians förslag till LEK). Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om på vilka sätt skyldigheten ska fullgöras. Från ovan nämnda regler undantas dock mikroföretag som endast tillhandahåller nummeroberoende interpersonella kommunikationstjänster.

Jämfört med den lagstiftning som alltjämt gäller på området är ändringarna dock relativt begränsade (se 5 kap. 1 § och 5 kap. 6 § e nuvarande LEK)

När det först gäller kravet på informationen om tjänsternas kvalitet och vilka åtgärder som har vidtagits för att säkerställa likvärdig tillgång för slutanvändare med funktionsnedsättning har det i enlighet med kodexens krav tydliggjorts att den ska vara beskaffad på visst sätt (uttömmande, jämförbar etcetera). Det har vidare tydliggjorts i den föreslagna nya LEK att likvärdig tillgång till tjänsterna, det vill säga även för personer med funktionsnedsättning, omfattar tillhörande avtalsinformation. I övrigt anses Sverige leva upp till kodexens krav så som de uttrycks i artiklarna 111.1 och 111.2 (se ovan avsnitt 8.4.1.).

Skälen för detta är enligt regeringen *för det första* att enligt 9 § förordningen (2007:951) med instruktion för Post- och telestyrelsen ska myndigheten i förekommande fall beakta nationell och internationell

standard när den beslutar om föreskrifter. Därigenom uppfylls kravet på främjande standarder i artikel 111.2.

För det andra bedrivs, enligt regeringen, sedan många år ett aktivt arbete för att elektroniska kommunikationstjänster ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Det finns i statsbudgeten ett anslag för ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning (se prop. 2018/19:1 utg.omr. 22 s. 101 och bet. 2018/19:TU1 s. 4 och 77). Anslaget får användas för utgifter för ersättning för särskilda tjänster för personer med funktionsnedsättning och personer med speciella behov i syfte att trygga behovet av effektiva elektroniska kommunikationer och posttjänster. Anslaget får också användas för utgifter för utvecklingsprojekt med inriktning på elektronisk kommunikation och IT-användning för personer med funktionsnedsättning och personer med speciella behov, till exempel avseende tillgänglighet till kommunikation, utbildning och media.

För det tredje har PTS med medel från stadsbudgeten upphandlat bland annat följande tjänster som personer med funktionsnedsättning har tillgång till; Med tjänsten bildtelefoni.net kan en teckenspråkstolk förmedla samtal mellan teckenspråk och tal. Både teckenspråkiga och hörande kan kontakta samtalsförmedlingstjänsten. Nummerupplysningstjänsten 118 400 erbjuder nummerupplysning för personer som på grund av synskada eller annan funktionsnedsättning inte kan söka nummer i kataloger eller på internet (se Promemorian s. 319).

Det grundläggande syftet med artikel 111 i kodexen är att personer med funktionsnedsättning ska få tillgång till elektroniska kommunikationstjänster på likvärdigt sätt som andra slutanvändare. Enligt regeringen bedöms det syftet även i fortsättningen främst tillgodoses genom åtgärder som finansieras av statsmedel. Regeringen kan även vid behov meddela föreskrifter på området.

Här kan upprepas att PTS redan enligt nuvarande lagstiftning har sådan föreskriftsrätt. Några föreskrifter har dock inte meddelats.

8.4.5 Införlivande i Sverige om kodexens reglering av nödkommunikation

Mellan staten och SOS Alarm Sverige AB finns ett alarmeringsavtal som reglerar SOS Alarms åtaganden och övriga skyldigheter inom ramen för bolagets samhällsuppdrag. Enligt alarmeringsavtalet ska SOS Alarm bland annat:

- Ta emot och besvara nödsamtal och annan nödkommunikation som inkommer till nödnummer 112,
- På ett säkert och effektivt sätt vidarekoppla nödsamtal och vidareförmedla annan nödkommunikation som inkommer till nödnummer 112 till samhällets hjälporgan,
- Erbjudta samhällets hjälporgan att ingå avtal om efterföljande larmbehandling.

Avtalet innebär även att SOS Alarm ska ansvara för funktionen att via 112 ta emot nödkommunikation via sms från personer med funktionsnedsättning i fråga om tal eller hörsel, eller andra motsvarande totalkonversationstjänster, förutsatt att förregistrering har skett.

Regeringen ansåg i förarbetena till den föreslagna nya lagen om elektronisk kommunikation att det krav som ställs i Artikel 109.5 i kodexen (det vill säga att slutanvändare med funktionsnedsättning ska ha samma tillgång som övriga slutanvändare till alarmeringstjänster via nödkommunikation) inte krävde några särskilda genomförandeåtgärder inom ramen för det lagstiftningsarbetet. Skälet var, enligt regeringen, att i Sverige kan personer med funktionsnedsättning nå SOS Alarm även genom sms och texttelefoni. Tjänsten sms till 112 är tillgänglig för slutanvändare som registrerar sig för tjänsten hos SOS Alarm. Tjänsten 112 via texttelefoni är tillgänglig från fasta texttelefoner. Tjänsterna är tillgängliga dygnet runt utan avbrott på samma sätt som vanliga nödsamtal till 112. Slut användare från andra medlemsstater som använder sin mobiltelefon genom internationell roaming i Sverige kan på samma villkor som svenska användare få tillgång till tjänsten sms till 112. När det gäller information om nödnumret konstaterade regeringen att kunskapen om nödnumret är god och att SOS Alarm regelbundet genomför omfattande informationskampanjer om 112. Direktivets krav är därför uppfyllda även i det avseendet (se Promemorian s. 316).

8.5 Audiovisuella medietjänster

Tillgänglighetsdirektivet ska gälla för tjänster som ger åtkomst till audiovisuella medietjänster. Med audiovisuella medietjänster avses tv-sändningar (linjära audiovisuella medietjänster) och beställ-tv/audio-

visuella medietjänster på begäran (icke-linjära audiovisuella medietjänster).

8.5.1 AV-direktivet

Direktiv 2010/13/EG om audiovisuella medietjänster (AV-direktivet) innehåller gemensamma regler inom EU för tv-sändningar och beställ-tv. Direktivet innehåller grundläggande bestämmelser om bland annat skydd av barn, tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, främjande av europeiska produktioner och audiovisuella kommersiella meddelanden (det vill säga produktplacering, sponsring och reklam).

Den 14 november 2018 beslutades direktiv (EU) 2018/1808 om ändringar i AV-direktivet. Den största förändringen är att videodelningsplattformar med användargenererat material (som till exempel Youtube) omfattas av AV-direktivets krav. Tjänsten skiljer sig från tv-tjänster bland annat genom att innehållet på tjänsten tillhandahålls av användarna och genom att leverantören av tjänsten inte har något redaktionellt ansvar för detta innehåll. AV-direktivet genom ändringdirektivet innehåller också skärpta bestämmelser om tillgänglighet till audiovisuella medietjänster för personer med funktionsnedsättning. Medlemsstaterna ska utan onödigt dröjsmål säkerställa att tjänster som tillhandahålls av leverantörer av medietjänster under deras jurisdiktion fortlöpande och successivt görs mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning genom proportionella åtgärder. Medlemsstaterna ska säkerställa att leverantörer av medietjänster regelbundet rapporterar till de nationella tillsynsmyndigheterna eller tillsynsorganen om genomförandet av dessa åtgärder. Vidare ska medlemsstaterna uppmuntra leverantörer av medietjänster att utarbeta handlingsplaner för tillgänglighet för att fortlöpande och successivt göra sina tjänster mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Sådana handlingsplaner ska överlämnas till de nationella tillsynsmyndigheterna eller tillsynsorganen. Varje medlemsstat ska dessutom utse en för allmänheten lättillgänglig kontaktpunkt online som ska informera om och kunna ta emot klagomål om de nu aktuella tillgänglighetsfrågorna. Direktivet har i Sverige delvis genomförts genom ändringar i radio- och tv-lagen.

8.5.2 Radio- och tv-lagen

Radio- och tv-lagen (2010:696) genomför som ovan nämnts delvis AV-direktivet och innehåller bestämmelser om tv-sändningar, beställ-tv, sökbar text-tv, beställradio, videodelningsplattformar, och ljudradio-sändningar. I lagen finns bestämmelser om bland annat krav på tillstånd i vissa fall samt bestämmelser om innehåll, exempelvis i fråga om produktplacering, sponsring och reklam. Lagen innehåller också bestämmelser om vidareändring i kabelnät.

Tillstånd enligt lagen krävs för att sända tv och sökbar text-tv med användande av radiovågor om sändningen sker inom vissa angivna frekvenser som är avsatta för sändningar i marknätet. Regeringen ger tillstånd att sända tv och sökbar text-tv om sändningsverksamheten finansieras med public service-avgift. Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) ger tillstånd i övriga fall. Ett tillstånd får förenas med villkor, exempelvis om att sändningsrätten ska utövas opartiskt och sakligt och med beaktande av att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet ska råda i tv.

Sändningar som inte går genom marknätet är inte tillståndspliktiga. Den som bedriver en sändningsverksamhet som det inte behövs tillstånd för ska däremot anmäla sig för registrering hos Myndigheten för press, radio och tv.

Utöver de villkor som kan ställas i ett sändningstillstånd anger radio- och tv-lagen att en leverantör av medietjänster ska utforma tjänsten på ett sådant sätt att den blir tillgänglig för personer med funktionsnedsättning genom textning, tolkning uppläst text eller annan teknik (5 kap. 12 § radio- och tv-lagen). Tillgänglighetsgrändet ska ske i den omfattning som beslutas av regeringen, om verksamheten finansieras med public service-avgift enligt lagen (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst, och av MPRT i övriga fall. Ett sådant beslut ska gälla för en viss tid. Vid bestämmande av hur och i vilken omfattning tjänsten ska göras tillgänglig för personer med funktionsnedsättning ska leverantörens finansiella förutsättningar och den tekniska utvecklingen av tillgänglighetstjänster beaktas. En leverantör av en medietjänst som inte följer ett beslut om tillgänglighet får åläggas att betala en särskild avgift om lägst fem tusen kronor och högst femmiljoner kronor. Vid prövning av frågan om avgift ska påföras ska det särskilt beaktas om överträdelsen berott på en omständighet som leverantören varken förutsåg eller borde ha förutsett, eller vad

leverantören gjort för att undvika överträdelsen. Avgiften tillfaller staten. Granskningsnämnden för press, radio och tv fattar beslut om att särskild avgift ska påföras i de fall regeringen beslutat om krav på tillgängliggörande, det vill säga för public service-företagens verksamhet. MPRT fattar beslut i övriga fall, det vill säga för andra leverantörer av tv än public service-företagen.

MPRT är även ansvarig för att tillhandahålla en kontaktpunkt online som ska lämna information till allmänheten om tillgänglighetsfrågor enligt radio- och tv-lagen och ta emot klagomål om sådant tillgängliggörande.

8.6 Radioutrustningslagen

Radioutrustningslagen (SFS 2016:392) är en implementering av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/53/EU om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om tillhandahållande på marknaden av radioutrustning och om upphävande av direktiv 1999/5/EG (Radioutrustningsdirektivet).

Lagen innehåller bestämmelser om tillhandahållande av radioutrustning på marknaden och om viss användning av sådan utrustning. I lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation finns det bestämmelser om användning av radiosändare.

I radioutrustningslagen ställs en rad väsentliga krav på radioutrustning som omfattas av direktivet. Radioutrustning definieras som en elektronisk eller elektronisk produkt som avsiktligt avger eller tar emot radiovågor för radiokommunikation eller radiobestämning, eller en elektronisk eller elektronisk produkt som måste kompletteras med ett tillbehör, såsom en antenn, för att avsiktligt avge eller ta emot radiovågor för radiokommunikation eller radiobestämning. Det innebär kort sagt att alla produkter som har en radiosändare och/eller radiomottagare omfattas av lagen – dvs. de flesta mobiltelefoner och datorer. Även läsplattor ingår. Läsplattor med trådlös internetuppkoppling eller annan trådlös digital uppkoppling kan nämligen betraktas som terminalutrustning för elektroniska kommunikationstjänster och omfattas därmed av radioutrustningslagen.

I radioutrustningslagen ställs en rad väsentliga och administrativa krav på produkterna som omfattas. Kraven innebär bland annat att radioutrustningen ska vara konstruerad så att den inte riskerar männi-

skors och husdjurs hälsa eller att egendom skadas. Radioutrustningen ska vara konstruerad så att den ändamålsenligt använder och stöder en effektiv användning av radiospektrum och därigenom undviker skadlig störning.

Detaljerade bestämmelser och föreskrifter finns i radioutrustningsförordningen (2016:394) samt Post- och telestyrelsens (PTS) föreskrifter (PTSFS 2016:5) om krav med mera på radioutrustning.

Produkter som omfattas av radioutrustningslagen ska vara föremål för marknads kontroll. Marknads kontrollmyndigheter är Elsäkerhetsverket vad gäller elsäkerhet PTS i övrigt. Marknads kontroll ska utföras i enlighet med EU:s marknads kontrollförordning och de nationella författningar som kompletterar denna förordning.

8.7 E-handel

E-handeln regleras genom flera olika direktiv, vilka har implementerats i ett antal nationella författningar. Nedan redogörs för de mest centrala regelverken.

8.7.1 E-handelsdirektivet

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt elektronisk handel, på den inre marknaden (E-handelsdirektivet) avser att främja den fria rörligheten av tjänster genom att skapa enhetliga regler för elektronisk handel på den inre marknaden. I detta syfte ska direktivet bidra till att den inre marknaden fungerar väl genom att säkerställa den fria rörligheten för informationssamhällets tjänster mellan medlemsstaterna.

I dess definition av *informationssamhällets tjänster* hänvisar e-handelsdirektivet till den definition som ges i Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster, ändrat genom direktiv 98/48/EG. Direktiv 98/34/EG är numera upphävt och har ersatts av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/1535 av den 9 september 2015 om ett informationsförfarande beträffande tekniska föreskrifter och beträffande föreskrifter för informations-

samhällets tjänster. Definitionen av *tjänst* i direktiv 2015/1535 motsvarar i allt väsentligt definitionen i tidigare direktiv och innehåller dessutom förtydliganden av vad som avses med rekvisiten *på distans*, *på elektronisk väg* samt *på individuell begäran av en tjänstemottagare*. Sammanfattningsvis ska med *informationssamhällets tjänster* förstås tjänster som tillhandahålls mot ersättning utan att parterna är närvarande samtidigt, där den aktuella tjänsten sänds, befordras och tas emot genom tråd, radio, optiska medel eller andra elektromagnetiska medel. Tjänsten sänds och tas emot vid slutpunkten med hjälp av utrustning för elektronisk behandling och lagring av uppgifter. Både fysiska och juridiska personer kan vara mottagare av de tjänster som omfattas av e-handelsdirektivet. I ingresspunkt 18 förklaras närmare vad som omfattas av informationssamhällets tjänster. Där sägs i huvudsak följande. Informationssamhällets tjänster omfattar en mängd näringsverksamheter som bedrivs online, till exempel försäljning av varor. Själva leveransen av varor eller tillhandahållande av offline-tjänster omfattas dock inte. Informationssamhällets tjänster begränsas inte enbart till tjänster som föranleder avtal online utan gäller även tjänster utan kostnad för mottagarna, i den mån de utgör näringsverksamhet. Som exempel kan nämnas tillhandahållande av information eller kommersiella meddelanden online eller tillhandahållande av sökmöjligheter samt åtkomst till och hämtning av data. Informationssamhällets tjänster omfattar också tjänster som avser vidarebefordran av information via kommunikationsnät, till exempel genom att tillhandahålla tillgång till kommunikationsnät eller genom att fungera som värdtjänst för information från tjänstemottagaren.

I direktivet definieras en tjänsteleverantör som varje fysisk eller juridisk person som tillhandahåller någon av informationssamhällets tjänster. En etablerad tjänsteleverantör anges vara en tjänsteleverantör som utövar näringsverksamhet med hjälp av ett fast driftställe under obestämd tid.

Direktivet uppställer diverse krav som tillhandahållare av informationssamhällets tjänster måste uppfylla i samband med bland annat marknadsföring, beställning och avtal.

Medlemsstaterna ska se till att ha de medel för tillsyn och utredning som behövs för att effektivt kunna genomföra direktivet och se till att tjänsteleverantörerna förser dem med de uppgifter som krävs. Vidare ska medlemsstaterna, i syfte att samarbeta med övriga medlemsstater, utse en eller flera kontaktpunkter. Kontaktpunkter, som kan

nås elektroniskt, ska även inrättas dit tjänstemottagarna och tjänsteleverantörerna kan vända sig för att få allmän information om avtalsrättsliga rättigheter och skyldigheter, om var de kan få klagomål och tvister prövade etcetera. Medlemsstaterna är även skyldiga att så fort som möjligt lämna den hjälp och de uppgifter som en annan medlemsstat eller kommissionen begär, även på elektronisk väg.

Direktivet genomförs i svensk rätt genom lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster (e-handelslagen) samt marknadsföringslagen (2008:486).

8.7.2 E-handelslagen

E-handelslagen ska tillämpas på informationssamhällets tjänster och påbörjande och utövande av verksamhet som rör sådana tjänster. Lagen riktar sig främst till tjänsteleverantörer och föreskriver rätt för tjänsteleverantörer inom den inre marknaden att tillhandahålla tjänster i Sverige inom lagens tillämpningsområde. Av lagen framgår även vilken information som en säljare är skyldig att tillhandahålla om bland annat företaget, kontaktuppgifter och behörig tillståndsmyndighet och om och vilka tekniska hjälpmedel som måste finnas när en köpare ska göra en beställning. De tekniska hjälpmedel som avses i e-handelslagen avser dock inte hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning. Det är i stället hjälpmedel som gör det möjligt för en tjänstemottagare att upptäcka och rätta till sina eventuella inmatningsfel innan denne gör en beställning som menas.

Informationssamhällets tjänster definieras i lagen som ”tjänster som normalt utförs mot ersättning och som tillhandahålls på distans, på elektronisk väg och på individuell begäran av en tjänstemottagare”. I lagens förarbeten poängterades att elektronisk handel (e-handel) har vuxit fram som ett av de potentiellt mest betydelsefulla användningsområdena för den moderna informationstekniken (prop. 2001/02:150 s. 18 f.). Samtidigt konstaterades att det inte fanns någon klar eller allmängiltig definition av begreppet elektronisk handel. Begreppet *informationssamhällets tjänster* hade valts då det ansågs ha en bredare innebörd. Till skillnad från elektronisk handel, vilket oftast avser själva handeln med varor och tjänster över internet, inbegriper begreppet *informationssamhället tjänster* även övriga tjänster som är kopplade till handeln av varor och tjänster över internet eller andra nät. I begrep-

pet ingår därför, förutom själva handeln, en mängd olika tjänster såsom informationstjänster, finansiella tjänster, fastighetsmäklartjänster, webbhotell och söktjänster. En förutsättning för att en tjänst ska omfattas av begreppet är att den tillhandahålls online, det vill säga via en förbindelse som möjliggör direkt interaktiv kommunikation.

Med tjänsteleverantör avses i e-handelslagen en fysisk eller juridisk person som tillhandahåller någon av informationssamhällets tjänster. I lagens förarbeten uttalas att definitionen inbegriper till exempel internetleverantörer, tillhandahållare av sökmotorer, serverägare och näringsidkare som erbjuder varor och tjänster online (prop. 2001/02:150 s. 110).

Om en tjänsteleverantör inte lever upp till informationskraven eller inte tillhandahåller föreskrivna tekniska hjälpmedel i samband med beställning ska samma förfarande som beskrivs i marknadsföringslagen nedan tillämpas, med undantag för bestämmelserna om marknadsstörningsavgift.

8.7.3 Marknadsföringslagen

Marknadsföringslagen (2008:486) syftar till att främja konsumenternas och näringslivets intressen i samband med marknadsföring av produkter och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter och näringsidkare. Produkter som det definieras i marknadsföringslagen har dock en vidare innebörd än i tillgänglighetsdirektivet. Lagen är främst avsedd att vara en konsumentskyddande lagstiftning och genomför delvis flera EU-direktiv bland annat Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/29/EG av den 11 maj 2005 om otillbörliga affärsmetoder och Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/114/EG av den 12 december 2006 om vilseledande och jämförande reklam, AV-direktivet och e-handelsdirektivet.

I lagen finns bestämmelser om otillbörlig marknadsföring, vilken information som en näringsidkare måste lämna till en konsument innan ett avtal ingås samt förbud och ålägganden som kan meddelas en näringsidkare som inte följer lagen. Lagen innehåller även bestämmelser om marknadsstörningsavgift och tillsyn och ger konsumentombudsmannen vissa befogenheter för att kontrollera att näringsidkare följer lagen.

Lagen reglerar även när det får beslutas om marknadsstörningsavgift om lägst tio tusen kronor och högst tio miljoner kronor. Brisande information utgör dock inte skäl att besluta om en sådan avgift. Däremot kan en näringsidkare bli skadeståndsskyldig för skada som kan uppstå till följd av att ett åläggande om att lämna information har åsidosatts.

8.7.4 Lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler

Lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler (distansavtalslagen) genomför direktiv 97/7/EG om konsumentskydd vid distansavtal och direktiv 2002/65/EG om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter. Direktiv 97/7/EG har numera ersatts av direktiv 2011/83/EU om konsumenträttigheter.

Distansavtalslagen innehåller bestämmelser om konsumentskydd vid distansavtal och avtal utanför affärslokaler. Med *distansavtal* avses avtal som ingås inom ramen för ett av näringsidkaren organiserat system för att träffa avtal på distans, om kommunikationen uteslutande sker på distans. Detta omfattar bland annat att en näringsidkare erbjuder varor eller tjänster på en webbplats där konsumenter kan göra beställningar (prop. 2004/05:13 s. 121 f.). Lagen föreskriver vad som ska gälla för avtal varigenom en näringsidkare överlåter varor eller utför en tjänst åt en konsument samt avtal om finansiella tjänster (till exempel kredit, betalning och försäkring) eller om överlåtelse eller emission av finansiella instrument mellan en näringsidkare och en konsument. Ett avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i lag är till nackdel för en konsument är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lag.

I lagen regleras främst villkoren för ångerrätt samt den information som näringsidkaren ska tillhandahålla innan ett avtal sluts. Informationen ska ges klart och begripligt och på ett sätt som är anpassat till det medel för distanskommunikation som används. Särskild hänsyn ska tas till behoven hos underåriga och andra särskilt utsatta personer.

Innan ett avtal om finansiella tjänster eller emission av finansiella instrument ingås ska näringsidkaren i rimlig tid innan avtalet ingås informera konsumenten om bland annat sina kontaktuppgifter, ansvarig tillsynsmyndighet, den finansiella tjänstens eller det finansiella

instrumentets huvudsakliga egenskaper och pris, de särskilda risker som följer med det finansiella instrument som avtalet avser, vad som gäller för betalning och ångerrätt, löptiden för avtalet, vad som gäller om uppsägning av avtalet i förtid eller ensidigt etcetera

Informationen ska ges klart och begripligt och på ett sätt som är anpassat till det medel för distanskommunikation som används. Näringsidkaren ska ta särskild hänsyn till behovet av skydd för underåriga och andra särskilt utsatta personer. Informationen och avtalsvillkoren ska ges i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för konsumenten. Om avtalet ska ingås genom ett medel för distanskommunikation som inte tillåter att informationen och avtalsvillkoren ges i sådan form före avtalsslutet, ska näringsidkaren ge konsumenten informationen i denna form snarast efter det att avtalet har ingåtts. Många av informationskraven gäller dock inte när ett distansavtal avser en betaltjänst enligt betaltjänstlagen (2010:751). Krav på förhandsinformation för betaltjänster anges i betaltjänstlagen i stället.

För det fall näringsidkaren inte ger den föreskrivna informationen ska marknadsföringslagen (2008:486) tillämpas, med undantag av bestämmelserna om marknadsstörningsavgift. Behörig domstol blir därmed även i dessa mål patent- och marknadsdomstolen.

8.8 DOS-lagen och webbtillgänglighetsdirektivet

8.8.1 Webbtillgänglighetsdirektivet

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/2102 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer (webbtillgänglighetsdirektivet) innehåller 15 artiklar. Syftet med direktivet är enligt artikel 1 att förbättra den inre marknadens funktionssätt när det gäller tillgänglighetskraven avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer. Dessa webbplatser och mobila applikationer ska bli mer tillgängliga för användare, och då särskilt för personer med funktionsnedsättning.

Direktivets bestämmelser gäller för offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer.

Direktivet är enligt artikel 1.3 inte tillämpligt på webbplatser och mobila applikationer tillhörande radio- och televisionsföretag med uppdrag i allmänhetens tjänst eller deras dotterbolag.

I artikel 4 anges att medlemsstaterna ska säkerställa att offentliga myndigheter vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att göra sina webbplatser och mobila applikationer mer tillgängliga genom att göra dem möjliga att uppfatta, hanterbara, begripliga och robusta. Enligt artikel 5 ska medlemsstaterna säkerställa att offentliga myndigheter tillämpar tillgänglighetskraven i den utsträckning som dessa krav inte lägger en oproportionell börda på myndigheterna.

Artikel 7 anger att medlemsstaterna ska säkerställa att offentliga myndigheter tillhandahåller och regelbundet uppdaterar ett tillgänglighetsutlåtande om deras webbplatser och mobila applikationers överensstämmelse med direktivet.

Tillgänglighetsutlåtandet ska även innehålla en kommentarsfunktion som gör det möjligt för enskilda att meddela den berörda aktören att dess webbplats eller mobila applikation inte uppfyller tillgänglighetskraven.

Genom kommentarsfunktionen ska enskilda också kunna begära ut viss information som undantagits i enlighet med artiklarna 1.4 och 5 i en för dem tillgänglig form.

I artikel 8 anges att medlemsstaterna regelbundet ska övervaka att offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer uppfyller tillgänglighetskraven och regelbundet rapportera resultatet av övervakningen till Europeiska kommissionen.

Enligt artikel 9 ska medlemsstaterna säkerställa att det finns ett tillfredsställande och effektivt uppföljningsförfarande. I artiklarna 10, 11 och 13–15 finns bland annat bestämmelser om Europeiska kommissionens befogenheter att anta delegerade akter, översyn av tillämpningen av direktivet och ikraftträdande.

8.8.2 Lagen om tillgänglighet till digital offentlig service

Webbtillgänglighetsdirektivet har i Sverige genomförts genom lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service (DOS-lagen).

Lagen innebär att digital service som tillhandahålls av en offentlig aktör genom en teknisk lösning som står under aktörens kontroll ska vara tillgänglig i enlighet med tillgänglighetskraven i föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Därutöver ska även digital service som tillhandahålls av en offentlig aktör genom en teknisk lösning som står under tredje parts kontroll, så långt det är möjligt, uppfylla

samma krav. Lagens tillämpningsområde omfattar statliga och kommunala myndigheter, beslutande församlingar i kommuner och landsting, offentligt styrda organ samt sammanslutningar av dessa aktörer.

Lagen omfattar även privata aktörer, som med offentlig finansiering bedriver yrkesmässig verksamhet inom förskola, skola, hälso- och sjukvård samt omsorg. Detsamma gäller enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina, och som till största delen har statsbidrag som finansiering av högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå eller för utbildning på forskarnivå.

De ovan nämnda kraven på tillgänglighet kommer framför allt till uttryck i lagens 10 § som innebär att digital service som tillhandahålls av en offentlig aktör genom en teknisk lösning som står under aktörens kontroll ska följa tillgänglighetskraven enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, samt 11 § som innebär att digital service som tillhandahålls av en offentlig aktör genom en teknisk lösning som står under tredje parts kontroll ska, så långt det är möjligt ska följa tillgänglighetskraven enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka tekniska krav som ska gälla.

Av 12 § följer vidare att en offentlig aktör inte behöver uppfylla kraven enligt lagen om det är oskäligt betungande att fullgöra kraven. Den offentliga aktören ska enligt 13 § tillhandahålla en tillgänglighetsredogörelse. Denna ska innehålla en funktion som gör det möjligt för en enskild person att meddela den berörda aktören att dess digitala service inte uppfyller tillgänglighetskraven. Om en offentlig aktör bedömer att det är oskäligt betungande att fullgöra tillgänglighetskraven, ska bedömningen återges i redogörelsen.

Den bedömningen kan i sin tur mötas av en begäran om tillgängliggörande. Det vill säga den som på grund av funktionsnedsättning inte kan tillgodogöra sig innehåll, för vilket aktören åberopar att det är oskäligt betungande att uppfylla lagens tillgänglighetskrav, kan begära att innehållet tillgängliggörs (15 §).

Om begäran helt eller delvis avslås är den offentliga aktören på begäran skyldig att lämna ett skriftligt beslut som innehåller de skäl som har bestämt utgången. Beslutet kan som huvudregel överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Den myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över lagen. Tillsynsmyndigheten ska också övervaka att digital service som tillhandahålls av en offentlig aktör uppfyller lagens krav.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får vidare meddela föreskrifter om hur övervakningen ska genomföras.

Den som anser att en offentlig aktör inte uppfyller ett eller flera av tillgänglighetskraven får anmäla det till tillsynsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten kan i sin tur genom övervakning eller efter anmälan genom påpekanden eller liknande förfaranden försöka åstadkomma rättelse av eventuella brister.

Leder insatserna enligt första stycket inte till rättelse får tillsynsmyndigheten besluta att förelägga den offentliga aktören att vidta åtgärder för att uppfylla kraven. Ett nytt föreläggande om samma sak får förenas med vite.

Även dessa beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Tillsynsmyndighet är Myndigheten för digital förvaltning, DIGG. DIGG har beslutat om föreskrifter om tillgänglighet till digital offentlig service (MDFFS 2019:2).

8.9 Bebyggd miljö

8.9.1 Plan- och bygglagen

I plan- och bygglagen (2010:900) [PBL] finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. I lagens portalparagraf slås fast att bestämmelserna bland annat syftar till att främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden (1 kap. 1 § PBL).

Planläggning ska vidare med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja bland annat en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper. Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver bygglov ska vidare bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till en rad faktorer, däribland möjligheter för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att använda området (2 kap. 6 § PBL). Det innebär att det vid planläggning och bebyggelse ska läggas stor vikt vid användbarheten för alla samhällsgrupper

– varvid avses bland annat personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Närmare reglering om detta finns i 8 kap. PBL och 3 kap. plan- och byggförordningen (PBF).

Av PBL följer att en byggnad ska vara lämplig för sitt ändamål, ha en god form, färg- och materialverkan och vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (8 kap. 1 § PBL). En byggnad ska vidare ha vissa tekniska egenskaper, däribland de tekniska egenskaper som är väsentliga i fråga om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga (8 kap. 4 § 8 PBL).

De allmänna utformningskraven på en byggnad (det vill säga lämplighet, god form, färg- och materialverkan samt tillgänglighet och användbarhet) ska uppfyllas för hela byggnaden vid nybyggnad och ombyggnad. Vid ombyggnad behöver dock kraven, däribland kravet på tillgänglighet, inte uppfyllas för hela byggnaden, om det ”inte är rimligt”. I så fall ställs bara kravet på den betydande och avgränsbara del av byggnaden som påtagligt förnyas genom ombyggnaden. Vid annan ändring av en byggnad än ombyggnad ska kraven uppfyllas i fråga om ändringen.

Obebyggda tomter som ska bebyggas ska ordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Tomten ska bland annat ordnas så att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna komma fram till byggnadsverk och på annat sätt använda tomten, om det med hänsyn till terrängen och förhållandena i övrigt inte är orimligt (8 kap. 9 § 5 PBL).

Det som gäller i fråga om tomter ska i skälig utsträckning tillämpas också på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader, dock att personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga ska kunna använda platsen eller området i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av PBL (8 kap. 12 § första stycket PBL)

Mer detaljerade bestämmelser om egenskapskrav avseende tillgänglighet och användbarhet finns i Plan- och byggförordningen och Boverkets föreskrifter och allmänna råd, BFS 2011:5 ALM och 2011:6 BBR.

8.9.2 Skyldigheten att åtgärda enkelt avhjälpna hinder

Hinder mot tillgänglighet eller mot användbarhet av lokaler dit allmänheten har tillträde ska alltid avhjälpas, om hindret med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkelt att avhjälpa (8 kap. 2 § andra stycket PBL). Sak samma gäller hinder mot tillgänglighet eller användbarhet på en allmän plats (8 kap. 12 § andra stycket PBL).

Boverket använder i sina föreskrifter och allmänna råd begreppet publika lokaler för att beskriva platser som omfattas av kravet (se BFS 2011:13, HIN; *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*). Det är sådana lokaler som riktar sig till, och används av, allmänheten. Det är till exempel receptioner på sjukhus, vårdcentraler och myndigheter. Andra lokaler som riktar sig till allmänheten finns exempelvis i idrottsanläggningar, bibliotek, teatrar, biograf, samlingslokaler, buss-, taxi- och järnvägsstationer, terminaler, apotek, kiosker, restauranger och affärslokaler.

I BFS 2011:13 HIN 3 finns föreskrifter om vad som ska avhjälpas och allmänna råd om hur detta kan gå till. Det rör sig om exempelvis fysiska hinder i form av mindre nivåskillnader och tunga dörrar, hinder i form av bristande kontrastmarkering och bristande varningsmarkering, hinder i form av bristande utformning av orienterande skyltning, hinder i form av bristande eller bländande belysning, samt hinder i form av brist på och bristande utformning av balansstöd. I anslutning till varje hinder som ska avhjälpas finns utförliga allmänna råd om hur detta kan gå till.

Att hindret med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna ska vara enkelt att avhjälpa innebär enligt Boverkets föreskrifter att detta ska ske så snart det inte är orimligt med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna. De ekonomiska konsekvenserna får inte bli orimligt betungande för fastighetsägaren, lokalhållaren eller näringsidkaren.

Kommunernas byggnadsnämnder ska utöva tillsyn över att reglerna om enkelt avhjälpna hinder följs. Ett tillsynsärende kan aktualiseras efter en anmälan utifrån eller på byggnadsnämndens eget initiativ. Oavsett vilket är byggnadsnämnden skyldig att ta upp en tillsynsfråga till prövning om det finns anledning att anta att en överträdelse har skett (se 8 kap. 2 § [2011:338] plan och byggförordningen).

Om byggnadsnämnden anser att ett hinder är enkelt att avhjälpa ska kommunen ingripa vilket kan göras genom ett beslut om åtgärdsföreläggande. Ett sådant föreläggande får förenas med vite eller beslut om att åtgärden ska genomföras på den försumliges bekostnad. Byggnadsnämnden kan även ansöka om handräckning hos Kronofogdemyndigheten för att få ett hinder som omfattas av åtgärdsföreläggande avhjälpt (se 11 kap. 19, 27, 37, 39 §§ PBL).

8.9.3 Förordning (EU) nr 1300/2014

I förordning (EU) nr 1300/2014 av den 18 november 2014 om tekniska specifikationer för driftskompatibilitet (TSD) avseende tillgängligheten till Europeiska unionens järnvägssystem för personer med funktionsnedsättningar och personer med nedsatt rörlighet fastställs tekniska specifikationer för att uppnå tillgänglighet.

Det handlar om att järnvägsnätet i Europa ska göras tillgängligt för personer med funktionsnedsättningar och personer med nedsatt rörlighet, dels i samband med nybyggnationer, dels i samband med modernisering och ombyggnad av befintlig infrastruktur.

De tekniska specifikationerna beskrivs närmare i bilagor till direktivet. Bilagorna listar ett antal väsentliga krav för tillgänglighet, som ställs på följande delområden:

1. Parkeringsmöjligheter för personer med funktionsnedsättningar och personer med nedsatt rörlighet
2. Hinderfria gångvägar
3. Dörrar och ingångar
4. Golvytor
5. Markering av genomskinliga hinder
6. Toaletter och skötplatser
7. Inredning och fristående enheter
8. Biljettförsäljning, informationsdiskar och kundtjänster
9. Belysning
10. Visuell information: skyltar, piktogram, tryckt eller dynamisk information

11. Talad information
12. Plattformsbredd och plattformskanter
13. Plattformens slut
14. Hjälpustrustning för på- och avstigning som förvaras på plattformar
15. Plankorsningar.

På samtliga delområden ställs specificerade krav på fysisk tillgänglighet. Bilagan är omfattande och tekniskt detaljerad och det finns inte skäl att här i detalj redogöra för varje aspekt av kraven.

8.10 Lagstiftning om bank- och finansiella tjänster

Tillgänglighetsdirektivets bestämmelser om bank- och finansiella tjänster hänvisar till flera direktiv som införlivats i svensk rätt. Det är i första hand fråga om konsumentkreditlagen, lagen om verksamhet med bostadskrediter, lagen (2007:528) om värdepappershandel, lagen (2010:751) om betaltjänster samt lagen (2011:755) om elektroniska pengar.

8.10.1 Konsumentkreditlagen

Konsumentkreditlagen (KkredL) innehåller dels civilrättsliga regler, dels ett stort antal marknads- och näringsrättsliga regler som rör till exempel informations- och dokumentationskrav samt frågor om tillsyn och ingripanden. I fråga om en bostadskredit ska näringsidkaren enligt 9 § KkredL ge konsumenten information i enlighet med det standardiserade EU-faktabladet, som ska tillhandahållas i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för konsumenten.

8.10.2 Lagen om värdepappershandel

Lagen om värdepappershandel innehåller bestämmelser om att information ska lämnas till kund. I 8 kap. 14 § första stycket föreskrivs att ett värdepappersinstitut ska förse sina kunder med lämplig och lätt-

begriplig information enligt 15–17 §§ i god tid innan institutet tillhandahåller en investeringstjänst eller sidotjänst. Informationen ska ge kunderna rimliga möjligheter att förstå arten av de investerings-tjänster och finansiella instrument som institutet erbjuder och vilka risker som är förknippade med dem. I lagrummets tredje stycke föreskrivs bland annat att all information ett värdepappersinstitut lämnar till sina kunder ska vara rättvisande och tydlig och får inte vara vilseledande.

Det saknas i lagen bestämmelser som reglerar hur information ska tillhandahållas personer vilka har en funktionsnedsättning.

8.10.3 Lagen om betaltjänster

Lagen om betaltjänster innehåller bestämmelser om vilken information som ska ges i samband med tillhandahållande och genomförande av betaltjänster och vilka krav som ställs i samband med att betalnings-transaktioner genomförs.

I kapitel fyra i lagen om betalningstjänster finns bestämmelser om informationskrav vid tillhandahållande av betaltjänster. I 4 kap. 5 § föreskrivs bland annat att information som lämnas av betaltjänst-leverantören innan ett avtal ingås ska tillhandahållas på ett lättillgängligt sätt och vara lätt att förstå. På begäran av betaltjänstanvändaren ska informationen tillhandahållas på papper eller på något annat varaktigt medium. Lagen ställer också i 9 kap. krav på att institut eller filialer som tillhandahåller betalkonton med grundläggande funktioner till konsumenter ska tillhandahålla platser för kontantuttag och att institut eller filialer som tillhandahåller betalkonton till företag ska tillhandahålla platser för dagskasseinsättningar. Bestämmelserna avser institut och filialer som har inlåning från allmänheten som överstiger 70 miljarder kronor. Post- och telestyrelsen ska utöva tillsyn över att instituten och filialerna uppfyller sina skyldigheter. Om ett svenskt institut inte fullgör sina skyldigheter, kan Finansinspektionen ingripa mot institutet genom beslut om föreläggande och sanktionsavgift.

8.10.4 Lagen om elektroniska pengar

Lagen om elektroniska pengar reglerar utgivning av elektroniska pengar samt om institut för elektroniska pengar och registrerade utgivare. I lagen saknas bestämmelser om tillhandahållande av information.

8.11 Övriga författningar

8.11.1 Diskrimineringslagen

Diskrimineringslagen har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder (1 kap. 1 §).

I lagen avses med diskriminering bland annat att någon missgynnas på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Missgynnandet kan ske antingen direkt eller indirekt.

Även bristande tillgänglighet räknas som en form av diskriminering i diskrimineringslagen. Med bristande tillgänglighet avses enligt 1 kap. 4 § första stycket 3 diskrimineringslagen att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning. Underlåtenhet att vidta tillgänglighetsskapande åtgärder kan bestå av ren passivitet, det vill säga att inga åtgärder alls vidtas för tillgänglighet. Det kan även vara fråga om ett aktivt handlande men där åtgärderna inte är tillräckliga.

Av bestämmelsen framgår att åtgärder för tillgänglighet som är skäliga utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning ska vidtas. Hänsyn ska också tas till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna, varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde samt andra omständigheter av betydelse.

Förbud mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet gäller enligt 2 kap. diskrimineringslagen inom en rad samhällsområden.

Bland annat, såvitt nu är av intresse, vid *tillhandahållande* av varor och tjänster.

Av förarbetena till diskrimineringslagen framgår att i den utsträckning det finns regler i lag eller annan författning om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning bör dessa vara starkt vägledande för vad som krävs enligt bestämmelsen om bristande tillgänglighet. Det bör enligt förarbetena inte heller anses skäligt att kräva åtgärder som går utöver sådana krav och den som har uppfyllt sådana krav bör kunna utgå från att ytterligare krav inte följer av diskrimineringslagen (prop. 2013/14:198 s. 112).

Anmälningar om bristande tillgänglighet

DO:s statistik visar att diskriminering som har samband med funktionsnedsättning står för den största andelen av anmälningarna till myndigheten. Mellan åren 2015–2019 kunde 37 procent av anmälningarna härledas till diskrimineringsgrunden bristande tillgänglighet.

Anmälningar om bristande tillgänglighet rörde 2019 oftast samhällsområdena utbildning (43 procent), varor och tjänster (25 procent) och arbetsliv (14 procent). Under perioden 2015–2019 har antalet anmälningar om utbildning och arbetsliv ökat, medan antalet anmälningar om varor och tjänst minskat något.

DO benämner numera inte alla inkommande synpunkter för anmälningar, utan de kallas i stället tips och klagomål. Oavsett vilken etikett som används kan man konstatera att allt fler vänder sig till DO med känslan av att vara diskriminerad. År 2020 uppgick antalet anmälningar/tips/klagomål till 3 524 stycken, vilket är mer än någonsin tidigare. De flesta av dessa leder inte till aktiv tillsyn från DO, däremot ingår de i ett samlat kunskapsunderlag och utgör grund för kvalitativa och kvantitativa analyser. De ärenden som DO väljer att gå vidare med är ett urval bestående av tips och klagomål från allmänheten men även av sådant som framgår i media eller vad som kommer DO till del genom samarbetet med det civila samhället.

Utbildning är det område som har flest anmälningar avseende bristande tillgänglighet. Därefter är varor och tjänster det område där flest har synpunkter på bristande tillgänglighet. DO bedriver inte tillsyn över produkterna i sig. Det går alltså inte att vända sig till DO och hävda att en mobiltelefon inte stödjer vissa funktioner som ska under-

lätta för personer med funktionsnedsättningar. DO:s tillsynsmandat är i stället begränsat till själva *tillhandahållandet* av varan eller tjänsten. Även bristande digital tillgänglighet kan utgöra diskriminering.

8.11.2 Barnkonventionen

Sedan den 1 januari 2020 gäller artiklarna 1–42 i Förenta nationernas konvention om barns rättigheter (barnkonventionen) som lag i Sverige. Enligt konventionen förbinder sig konventionsstaterna att respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i konventionen utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata aktörer eller av lagstiftande organ, ska det i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder.

Enligt barnkonventionens artikel 23 betonas att ett barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning bör åtnjuta ett fullvärdigt och ansändigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

I förarbetena till lagen om (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter poängterades att barnkonventionens ställning som svensk lag innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn (prop. 2017/18:186 s. 75 f.). Detta väntas även bidra till att synliggöra barnets rättigheter och är ett sätt att skapa en grund för ett barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet där rättigheterna ses utifrån ett helhetsperspektiv. Konventionens ställning som lag förväntas också påverka utvecklingen av såväl befintlig som ny lagstiftning. En inkorporering innebär ett förtydligande av att lagstiftaren ska beakta och synliggöra barnkonventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konven-

tionen. Inkorporeringen av barnkonventionen innebär däremot inte att den får företräde framför annan lagstiftning. Hur en eventuell motstridighet mellan den inkorporerade konventionen och annan lagstiftning ska avgöras måste avgöras med hjälp av allmänna rättsliga tolkningsprinciper.

8.11.3 Lagen om offentlig upphandling

Vid offentlig upphandling ställs i 9 kap. lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU) och lagen om upphandling inom försörjningssektorerna (LUF) krav på tekniska specifikationer som upphandlande myndighet har att följa. De tekniska kraven innebär bland annat att hänsyn ska tas till tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar. Av 9 kap. 2 § LOU och LUF följer att när det som ska anskaffas ska användas av fysiska personer, så ska samtliga användares behov beaktas – däribland personer med funktionsnedsättning. Undantag från denna regel får bara göras om det finns särskilda skäl. Kravet gäller oavsett om det som ska upphandlas ska användas av den upphandlande myndighetens personal eller av allmänheten.

Om EU i en rättsakt har antagit obligatoriska krav på tillgänglighet ska de tekniska specifikationerna på området bestämmas med hänvisning till den rättsakten (se 9 kap. 2 § tredje stycket LOU).

Det innebär att en upphandlande myndighet som huvudregel måste ställa krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar. Och när tillgänglighetsdirektivet genomförs i svensk lag ska de tekniska specifikationerna bestämmas i enlighet med det direktivet. Tillgänglighetsdirektivets krav får därför genomslag i den offentliga upphandlingsprocessen.

Detta gäller med viktiga undantag. Upphandlingar som understiger vissa tröskelvärden omfattas inte av upphandlingsdirektiven och upphandlingslagstiftningens krav på tillgänglighet. Det finns inga nationella regler om sådana krav för upphandlingar under tröskelvärdena (jfr till exempel 19 kap. 1 och 2 §§ LOU). Gällande tröskelvärden återfinns i regeringens tillkännagivande T (2020:8) om tröskelvärden vid offentlig upphandling. Enligt uppgift från Upphandlingsmyndigheten omfattas ungefär hälften av de svenska upphandlingarna av undantaget från tillgänglighetsreglerna.

9 Förhållandet till grundlagarna

9.1 Förhållandet till TF och YGL

Bedömning: Utredningen bedömer att det troligen kommer att krävas grundlagsändringar för att direktivet ska kunna genomföras fullt ut. Frågan bör därför utredas vidare i den fortsatta beredningen. De förslag som utredningen lägger fram i kommande kapitel har som förutsättning att eventuella grundlagshinder är avhjälpna.

Det framgår uttryckligen av utredningsdirektivet att det inte ingår i utredningens uppdrag att föreslå grundlagsändringar. Däremot ingår att göra en grundlagsanalys. I förevarande kapitel diskuteras de frågor som aktualiseras vid en grundlagsanalys. Slutsatsen är att när det gäller e-böcker, tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster samt webbplatser- och sidor kan tillgänglighetsdirektivets krav komma i konflikt med tryckfrihetsgrundlagen och yttrandefrihetsgrundlagen. Oavsett hur en kommande lagstiftning på området ser ut gäller grundprincipen att grundlag går före vanlig lag. I den mån bestämmelser i vanlig lag i det enskilda fallet skulle stå i strid med grundlagen kommer den vanliga lagen inte att kunna tillämpas. Det innebär att det kan krävas ändringar i grundlagarna för att direktivet ska kunna genomföras fullt ut. De förslag som utredningen lägger fram i följande kapitel har som förutsättning att eventuella grundlagshinder är avhjälpna.

9.1.1 Allmänt om TF och YGL i förhållande till direktivet

Tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) har närmare beskrivits i avsnitt 8.2. I korthet kan sägas att de är grundlagar som ger ett särskilt skydd åt spridning av information, oavsett om detta sker genom tryckta skrifter (TF) eller genom tv, radio eller

internet (YGL). Om förutsättningarna är uppfyllda skyddas informationen av antingen TF eller YGL. I de fall där TF eller YGL är tillämpliga på en publicering eller informationsspridning är det inte tillåtet att i annan lag ställa upp regler som kan hindra eller försvåra att informationen sprids. Det skulle strida mot etableringsfriheten, som är en grundläggande princip för tryck- och yttrandefriheten i Sverige. Enda undantaget är om det anges i grundlag att det är tillåtet med inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten. Vissa sådana inskränkningar finns. Det finns till exempel en bestämmelse i YGL som ger tillåtelse att i lag ställa krav på att program som sänds i tv görs tillgängliga för personer med syn- eller hörselnedsättningar. Ett sådant krav kan annars sägas innebära ett hinder mot etableringsfriheten.

9.1.2 E-böcker

Bedömning: E-böcker kan komma att omfattas av antingen tryckfrihetsförordningen (TF) eller yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Det spelar ingen roll om den som tillhandahåller boken från en databas eller förvarar den i en databas är en annan än utgivaren.

Att ställa krav på tillgänglighet på e-böcker kan strida mot etableringsfriheten i TF och YGL.

E-böcker kan enligt utredningens bedömning omfattas antingen av TF eller YGL. Vilken lag som blir tillämplig beror på omständigheterna vid den enskilda publiceringen.

E-böcker som faller under YGL

Den så kallade databasregeln i YGL har beskrivits mer utförligt i avsnitt 8.2.2. När information tillhandahålls allmänheten under vissa angivna förutsättningar tillämpas regeln i YGL. Det krävs bland annat att innehållet i databasen endast kan ändras av den som driver verksamheten. En databas är en samling av information som är lagrad för automatiserad behandling, det vill säga även e-böcker. Databasregeln i YGL ger ett automatiskt grundlagsskydd för verksamhet som bedrivs av traditionella massmedieföretag. Hit räknas bland annat redaktioner för periodiska skrifter och radio- och tv-program samt

förlag, tryckerier och nyhetsbyråer. Om ett företag som räknas till någon av ovanstående kategorier tillhandahåller e-böcker i en databas kommer de digitala böckerna att omfattas av YGL.

Även om det är en mellanhand eller en distributör som tillhandahåller boken i sin databas eller på sin webbplats, och inte förlaget, kommer med det resonemang som förs av 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté e-boken ändå att omfattas av YGL:s skydd (se avsnitt 8.2.3). Utredningen delar denna bedömning. Skälen är följande. Om ett förlag ger ut e-böcker men en mellanhand i sin databas förvarar och från sin databas tillhandahåller dessa, bör detta tillhandahållande betraktas som en del av förlagens databasverksamhet. Mellanhanden som anlitas har inte någon rätt att ändra i innehållet utan får endast anses förvara databasinnehållet för bokförlagets räkning. Mellanhänderna kan därför inte sägas ha en självständig ställning vid bedömningen av vem som tillhandahåller innehållet i grundlagens mening. Verksamheten kan därför sägas bedrivas av förlaget, trots att den som rent faktiskt innehar databasen är en annan aktör. De e-böcker som tillhandahålls genom en sådan databas bör därför omfattas av förlagens automatiska grundlagsskydd.

E-böcker som faller under TF

E-böcker med en tryckt förlaga kommer under alla förhållanden, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, att omfattas av bilageregeln i TF och därmed av TF:s skydd. Bilageregeln har beskrivits närmare i avsnitt 8.2.4. För att denna ska vara tillämplig krävs bland annat att e-boken har en tryckt förlaga och att e-boken återger det tryckta innehållet oförändrat samt att det anges att e-boken är en bilaga till den tryckta skriften. E-boken faller då under TF:s regler (1 kap. 6 § TF).

Det innebär att de flesta e-böcker kommer att omfattas av antingen YGL:s eller TF:s förstärkta skydd.

E-böcker och etableringsfriheten

När det i svensk rätt skulle införas en skyldighet för leverantörer av audiovisuella medietjänster, som också åtnjuter grundlagsskydd, att tillgängliggöra en viss andel av sina tv-program för personer med funktionsnedsättning krävdes en ändring i grundlagen. Skälet var att ett

sådant krav ansågs vara ett intrång i den grundlagsfästa etableringsfriheten som kommer till uttryck både i TF och YGL och som redogjorts för i avsnitt 8.2.5. Detta ledde till en ändring i YGL med innebörden att det i lag kan ställas krav på att tv-program, både marksända och program som sänds genom tråd, ska göras tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar.

Frågan är om en skyldighet att göra e-böcker tillgängliga för personer med funktionsnedsättning omfattas av samma grundlagshinder. Utredningen bedömer att det kan innebära extrakostnader att tillhandahålla e-böcker i ett visst format eller att skapa tekniska lösningar för bildbeskrivningar. Sådana effekter kan ha en negativ inverkan på möjligheten att ge ut e-böcker. Om en lagregel av motsvarande innehåll som den i direktivet ska införas, skulle det därför kunna innebära en inskränkning av etableringsfriheten för e-böcker, och det oavsett om det är reglerna i TF eller YGL som ska tillämpas på den enskilda utgivningen. För att en sådan lagregel ska vara tillåten kan det alltså krävas att undantag införs i YGL och TF. Det ingår inte i utredningens uppdrag att föreslå grundlagsändringar. Om sådana ändringar anses nödvändiga för att direktivet fullt ut ska kunna genomföras i svensk lag är det inte utredningens sak att närmare bedöma hur och på vilket sätt ändringarna skulle kunna genomföras.

Frågan bör därför utredas vidare i beredningen. De förslag som lämnas utgår från att det inte krävs någon grundlagsändring för att genomföra dem.

9.1.3 Tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster

Bedömning: Tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster kan komma att omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen. Att ställa tillgänglighetskrav på dessa kan innebära en konflikt med den grundlagsfästa etableringsfriheten.

Tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster tillhandahålls ofta från en databas som tillhör ett medieföretag, och om medieföretaget är ett sådant som avses i 1 kap. 4 § YGL kommer webbplatsen eller applikationen att omfattas av YGL:s skydd (se 1 kap. 4 § YGL).

Det är också möjligt för den som driver en webbplats som inte omfattas av det automatiska grundlagsskyddet att ansöka om utgivningsbevis och därigenom få ett frivilligt grundlagsskydd (se närmare om detta avsnitt 8.2.2).

För databaser som omfattas av YGL, vare sig det är genom det automatiska eller frivilliga grundlagsskyddet, kan eventuella tillgänglighetskrav komma i konflikt med etableringsfriheten för sändningar genom tråd. Utredningen gör samma bedömning som för e-böcker, det vill säga att det kan komma att krävas grundlagsändringar för att tillgänglighetsdirektivets krav fullt ut ska kunna tillämpas i svensk rätt.

Frågan bör därför utredas vidare i beredningen. De förslag som lämnas i betänkandet utgår från att det inte krävs någon grundlagsändring för att genomföra dem.

9.1.4 Elektroniska programguider

Bedömning: Elektroniska programguider (EPG) kan ha lokal eller central interaktivitet. EPG med lokal interaktivitet omfattas av radio- och tv-lagen. Det är därför möjligt att med stöd av den lagen ställa vissa tillgänglighetskrav på EPG med lokal interaktivitet.

EPG med central interaktivitet bör bedömas som andra tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster, det vill säga inte som en audiovisuell medietjänst.

En särskild fråga är i vad mån Elektroniska programguider (EPG) är att betrakta som audiovisuella medietjänster (med svensk terminologi närmast beskrivna som sökbar text-tv). I så fall omfattas en EPG av radio- och tv-lagens bestämmelser. Då krävs tillstånd för den som vill sända den i marknätet och anmälningsskyldighet för den som vill sända den genom tråd. Därmed är också undantaget i YGL tillämpligt, det vill säga det undantag som gör det möjligt att i lag ställa krav på att den som sänder program genom tv eller tillhandahåller sådana program genom en databas ska göra dessa tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar.

Närmare om EPG

EPG är en programtablå på tv-skärmen med översikt över pågående och kommande program som informerar om och ger tittaren möjlighet att söka efter tv-program. Det finns två typer av EPG. Dels EPG med lokal interaktivitet, dels EPG med central interaktivitet. Skillnaden mellan dessa beskrivs bland annat i SOU 2008:116 – Genomförande av AV-direktivet.

Vid *lokal interaktivitet* sänds informationen ut kontinuerligt och sparas i tv-mottagarens minne. Med hjälp av fjärrkontrollen eller knappar på mottagaren går det att söka i den lagrade informationen och välja program. Denna typ av interaktivitet är dock skenbar, eftersom den inte innebär att tittaren kommunicerar med den som sänder. Den information som sänds ut och som lagras i tv-mottagaren är allmän och sänds ut till alla som kan ta emot informationen.

För *central interaktivitet* krävs att det finns en returkanal från konsumentens mottagare tillbaka till den som sänder. Returkanalen kan finnas i kabel-tv-nätet eller bredbandsnätet om sådant finns, eller i tele- eller mobiltelenätet. Tv-tittaren kan kommunicera direkt med tv-kanalen eller sin operatör via returkanalen.

En modern EPG erbjuder oftast sådan central interaktivitet. Telia, Boxer och Telenor har bekräftat att företagen numera bara distribuerar boxar med central interaktivitet. Det finns dock fortfarande boxar på marknaden som har lokal interaktivitet.

En EPG har alltså samma funktion som andra tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster. Den fungerar som en tv-tablå. Det finns inget som vid en ytlig betraktelse av programguidens funktion för tankarna till en tv-sändning av traditionellt slag. Det framgår dessutom av ändringsdirektivets skäl 23 ([EU] 2018/1808 om ändringar i AV-direktivet) att elektroniska programguider inte omfattas av AV-direktivet, vilket indikerar att dessa inte ska hanteras ihop med andra audiovisuella medietjänster.

Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) har dock i kontakt med utredningen uppgett att en EPG, i vart fall med *lokal interaktivitet*, kräver tillstånd för den som vill sända den i marknätet. Anmälningsplikt krävs för den som vill sända den på annat sätt. Den är att jämföras med sökbar text-tv, som också kräver tillstånd eller anmälningsplikt. EPG:n omfattas därmed av radio- och tv-lagen (se prop. 2009/ 10:115 s. 107).

Utredningen gör ingen annan bedömning än MPRT. En EPG med lokal interaktivitet är att betrakta som en audiovisuell medietjänst (med svensk terminologi sökbar text-tv).

I YGL finns som nämnts tidigare (se bland annat avsnitt 8.2.5) ett undantag från etableringsfriheten. Undantaget innebär att det är möjligt att lagstifta om att den som sänder program i tv eller tillhandahåller sådana program genom en databas ska göra programmen tillgängliga för personer med funktionsnedsättning genom ”textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik”. Undantaget har genomförts i radio- och tv-lagen. Där framgår att en leverantör av medietjänster ska utforma tjänsten på ett sådant sätt att den blir tillgänglig för personer med funktionsnedsättning genom de i YGL angivna teknikerna. Tillgängliggörandet ska ske i den omfattning som beslutas av regeringen, om verksamheten finansieras med public service-avgift enligt lagen (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst, och av MPRT i övriga fall (5 kap. 12 § radio- och tv-lagen). Eftersom en EPG med lokal interaktivitet omfattas av radio- och tv-lagen kan det alltså ställas krav på att denna ska göras tillgänglig på detta sätt.

Kraven som ställs på en EPG i tillgänglighetsdirektivet är i huvudsak att den ska vara uppfattningsbar, hanterbar, robust och begriplig (se för en närmare beskrivning avsnitt 6.2.2). Det är enligt utredningen oklart om teknikerna som nämns (det vill säga textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik) är tillräckliga för att det ska vara möjligt att fullt ut ställa de krav som framgår av tillgänglighetsdirektivet (det vill säga att en EPG ska vara uppfattningsbar, hanterbar, robust och begriplig). Om så inte är fallet bör YGL ändras till att omfatta även andra tekniker än de som nu anges i YGL. Det kan till exempel lösas genom att det anläggs ett mer teknikneutralt förhållningssätt. Det är dock inte utredningens sak att föreslå ändringar i grundlagen.

För elektroniska programguider med *central interaktivitet* och andra tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster blir grundlagsproblemet mer påtagligt. Webbplatser och mobila applikationer kan omfattas av YGL:s skydd om förutsättningarna för detta är uppfyllda. De skulle då också omfattas av principen om etableringsfrihet. Eftersom dessa tjänster inte räknas som program som sänds genom tv är inte undantaget i YGL tillämpligt. Att göra dessa tillgängliga i enlighet med direktivets krav kan därför strida mot etableringsfriheten (se även avsnitt 9.1.3 strax ovan). I så fall kan under alla omständighe-

ter grundlagen behöva ändras för att det ska vara möjligt att ställa nödvändiga tillgänglighetskrav på elektroniska programguider med central interaktivitet och andra tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster. Även i denna situation bör grundlagen möjligen ges ett mer teknikneutralt innehåll för att omfatta de tekniker som behövs för att ställa krav på att programguiden, eller för den delen webbplatsen eller applikationen eller varje annan tjänst som ger tillgång till audiovisuella medietjänster, ska vara uppfattningsbar, hanterbar, robust och begriplig.

9.1.5 Övriga webbplatser

Bedömning: Det är möjligt att ansöka om frivilligt grundlagsskydd för webbsidor och webbplatser. Alla webbsidor och webbplatser som får ett sådant skydd kommer att omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen. Att ställa tillgänglighetskrav på dessa skulle därmed kunna innebära en inskränkning i etableringsfriheten.

Det är möjligt att ansöka om frivilligt grundlagsskydd för webbsidor och webbplatser hos MPRT. Hur det går till har beskrivits i avsnitt 8.2.2. Det ställs bara formella krav för att erhålla ett utgivningsbevis.

Det innebär att inte bara webbplatser där e-böcker tillhandahålls eller där tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster tillhandahålls kan ha grundlagsskydd. I och med möjligheten att ansöka om frivilligt grundlagsskydd kan YGL:s skydd även omfatta andra databaser där tjänster tillhandahålls som omfattas av direktivets krav, till exempel e-handelstjänster. Att ställa tillgänglighetskrav på dessa skulle kunna innebära en inskränkning i etableringsfriheten som, vilket konstaterats tidigare, är en grundläggande princip i grundlagarna som reglerar tryck- och yttrandefrihet.

Oavsett hur en kommande lagstiftning på området ser ut gäller grundprincipen att grundlag går före vanlig lag. I den mån bestämmelser i vanlig lag i det enskilda fallet skulle stå i strid med grundlagen kommer den vanliga lagen inte att kunna tillämpas.

Det är som angetts tidigare inte utredningens sak att föreslå ändringar i grundlagen. Förslagen som lämnas har, som angetts i det föregående, som utgångspunkt att det inte föreligger hinder i grundlag.

9.1.6 Tillgänglighetsteknikerna

Bedömning: Tillgänglighetstjänster, såsom textning, uppläst text, syntolkning etcetera är tekniker och omfattas inte av programbegreppet.

Tillgänglighetstjänster är tjänster som syftar till att göra program tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. De omfattas inte i sig av tillgänglighetsdirektivet. Tjänsterna kan vara textning, uppläst text, syntolkning etcetera.

Däremot ställs krav på att terminalutrustning för konsumentbruk med interaktiv datorkapacitet som används för åtkomst till audiovisuella medietjänster ska göra de tillgänglighetskomponenter som leverantören av audiovisuella medietjänster tillhandahåller *tillgängliga för personer med funktionsnedsättning* med avseende på användaråtkomst, urvalskontroll, individanpassning och överföring till hjälpmedel. Tjänster som ger tillgång till audiovisuella medietjänster ska dessutom ”säkerställa att tillgänglighetskomponenterna (tillgänglighetstjänster) hos de audiovisuella medietjänsterna såsom undertexter för döva och hörselskadade personer, syntolkning, talad textning och teckenspråkstolkning överförs fullt ut med adekvat kvalitet för en korrekt visning som är synkroniserad med ljud och video, och göra det möjligt för användaren att kontrollera visningen och användningen av dem” (bilaga I avsnitt IV b till tillgänglighetsdirektivet).

Det innebär alltså en skyldighet att *leverera* dessa tjänster i den mån de tillhandahålls i ett tv-program, det vill säga tjänsteleverantören ska se till att undertexter och syntolkning etcetera överförs med adekvat kvalitet.

I betänkandet av 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté (SOU 2020:45) utreds frågan om hur man bör se på tillgänglighetsteknikerna. Är det enbart tekniker eller är tjänsterna att se som program med ett eget innehåll? Slutsatsen är att tillgänglighetstjänster i huvudregel omfattas av programbegreppet (a.a s. 320 ff.). MPRT har dock en annan uppfattning än den som kommer till uttryck i betänkandet. I sitt remissvar till nämnda betänkande skriver MPRT att ”det kan dock noteras att tjänsterna textning, tolkning med flera i radio- och tv-lagens mening är att betrakta som tekniska hjälpmedel och inte som innehåll i ett program (5 kap. 12 §)”.

Utredningen gör samma bedömning som MPRT. Den tolkning som framförs i betänkandet SOU 2020:45 skulle innebära konflikter med YGL på flera plan.

Det skulle *för det första* innebära att det, med ett undantag, inte kommer att vara möjligt att ställa krav på att en leverantör av tv-program, såsom Comhem och Boxer etcetera, överför tillgänglighetstjänsterna. Skälet till detta är följande. Det är genom ett undantag i YGL möjligt att ställa krav på att vissa program vidaresänds av tv-leverantörer och kommer alla tittare till del. Denna möjlighet regleras vidare i 9 kapitlet radio- och tv-lagen. Om tillgänglighetstjänsterna är att anse som program kan det alltså ställas krav på att dessa ska vidaresändas av den aktör som levererar tv-programmen. Det gäller dock bara SVT:s sändningar, det vill säga för public service. Det kommer inte att finnas någon skyldighet att vidaresända andra programbolags tillgänglighetstjänster.

Utredningen gör dock en annan bedömning än den som förs fram i betänkandet av 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté. Enligt utredningens bedömning är tillgänglighetstjänsterna tekniker och inte självständiga program. Ett annat synsätt skulle vara svårt att förena med YGL. I 3 kap. 2 § 4 YGL anges nämligen att etableringsfriheten får inskränkas genom en skyldighet för den som sänder program i tv eller tillhandahåller sådana program genom överföring ur en databas att göra programmen tillgängliga för personer med funktionsnedsättning genom textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik.

Med ovan nämnda resonemang från 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté skulle man *för det andra* hamna i ett juridiskt cirkelresonemang. Det går att ställa krav på att program görs tillgängliga med vissa angivna tekniker. Men det torde inte vara möjligt att ställa krav på *innehåll*. Om tillgänglighetstjänsterna är program och inte tekniker får de anses ha ett eget innehåll, det vill säga de är självständiga program. Och att ställa krav på att vissa program ska sändas innebär inte bara en inskränkning i etableringsfriheten. Det skulle även vara en inskränkning i den redaktionella friheten som följer av YGL. Utredningens uppfattning är dock som sagt att teknikerna är tekniker och inte program.

Frågan bör utredas vidare i den fortsatta beredningen.

9.2 Förhållandet till näringsfriheten

Bedömning: Näringsfriheten i 2 kap, 17 § RF innebär inget hinder mot att tillgänglighetsdirektivets krav införs.

De krav som ställs i direktivet på att produkter och tjänster ska göras tillgängliga i olika avseenden skulle enligt utredningens bedömning kunna innebära en begränsning i näringsverksamheten. Av 2 kap. 17 § regeringsformen framgår att begränsningar i rätten att driva näring får införas endast för att skydda angelägna allmänna intressen och aldrig i syfte enbart att ekonomiskt gynna vissa personer eller företag.

Syftet med de krav som ställs i direktivet är, förutom att undanröja hinder på EU:s inre marknad, att personer med funktionsnedsättningar ska få likvärdig tillgång till en rad produkter och tjänster på IKT-området. Någon tidigare bedömning om åtgärder för att underlätta för personer med funktionsnedsättningar är ett angeläget allmänt intresse i enlighet med 2 kap. 17 § RF har inte gjorts. Enligt utredningen får det dock bedömas vara ett angeläget allmänt intresse att skydda det intresse som det innebär att underlätta för personer med funktionsnedsättningar att få likvärdig tillgång till varor och tjänster som andra i samhället.

En grundläggande princip för näringsfriheten är vidare den så kallade likhetsprincipen. Av förarbetena till grundlagen framgår att det som i första hand ska beaktas är likhetsprincipens ekonomiska sida. Syftet med en begränsning får således inte enbart vara att ekonomiskt gynna vissa näringsidkare framför andra, utan för att en begränsning ska få införas krävs att syftet är att skydda något från samhällets synpunkt skyddsvärt intresse (prop. 1993/94:117 s. 21). Tillgänglighetsdirektivets krav kan få till följd att vissa näringsidkare kommer att gynnas framför andra. Kraven är inte generella. Mikroföretag undantas till exempel helt från kravet på att tillgängliggöra tjänster i enlighet med tillgänglighetsdirektivet. Det kan innebära att dessa företag får en lägre kostnad för att utveckla tjänster som omfattas av direktivet än andra företag. De kan då möjligen hamna i en gynnsammare position än företag som måste leva upp till kraven. Kravens syfte är emellertid inte att gynna vissa näringsidkare. Det skulle vara en bieffekt till huvudsyftet, nämligen att skydda det intresse som det innebär att underlätta för personer med funktionsnedsättningar att få likvärdig tillgång till